

**T.C
DICLE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ VE SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

ANA HATLARI İLE DEMETER KÜLTÜ

**HAZIRLAYAN
Elif HANAR**

**DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. Oya SAN**

**DİYARBAKIR
2010**

ÖZET

Yüksek Lisans tezi olarak sunmayı amaçladığım bu çalışmamda genel olarak Demeter'in mitsel kişiliğini ve Demeter kültürünü ana hatlarıyla tanıtmak istedim. Öncelikle Demeter'in mitsel kişiliği ve onunla ilişkilendirilen karakterleri yorumlayarak başladım. Bunun yanı sıra Demeter ve Demeter kültürü için yapılan tapınakların bilindik örneklerini, Demeter'in yontu sanatına ve seramik sanatına yansıyan betimlemeleri aktarmaya çalıştım. Çalışmada son olarak Demeter kültürünün temellerini oluşturan, kızı Kore'nin Zeus'un onayı ile Hades tarafından kaçırılış mitolojisini ve Kore'nin yer altı ile yeryüzü arasında aracı bir rol üstlenişinin sebeplerini açıklayarak son verdim.

Tezimin oluşum aşaması; kitap, makale gibi yayınların derlenmesinden oluşmaktadır. Bu süreç içinde beni yönlendiren ve kaynak açısından da bana destek sunan danışmam hocam Yrd. Doç. Dr.Oya SAN'a tüm katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Lisans ve Yüksek Lisans öğrenimim boyunca, bilgi ve tecrübelerinden faydalandığım değerli hocalarım Prof. Dr. Vecihi ÖZKAYA, Yrd. Doç. Dr. Gürol BARIN, Öğretim Gör. Enver AKIN ve Uzm. F.Suha ŞAHİN'e teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca tezimin oluşum aşamasına katkısı olan eşim Zana HANAR'a da teşekkür ederim.

Elif HANAR

Diyarbakır-2010

ABSTRACT

In this study as a Master's thesis, generally I wanted to present the mythical personality of Demeter and the cult of Demeter. Firstly, I started my study by interpreting mythical personality of Demeter and the characters associated with her. In addition, I tried to interpret the well-known examples of the temples built for Demeter and the cult of Demeter, and the descriptions of Demeter reflected in the art of sculpture and the art of ceramic. I concluded my study by explaining the mythology of Korea's, Demeter's daughter, being kidnapped by Hades with the consent of Zeus and the reasons why Korea gained the role as an intermediary between the underground and ground.

The formation phase of my thesis consists of the compilation of the publications such as books, articles. In this process, because of her great contributions, I would like to thank my advisor teacher Asst. Prof. Oya SAN who directed me and supported me.

I would like to thank my precious teachers; Prof. Dr. Vecihi ÖZKAYA, Asst. Prof. Gürol BARIN, Lecturer Enver AKIN and Specialist F. Suha ŞAHİN, all of whose valuable experiences I have benefitted throughout my undergraduate and graduate education. I would like to also thank Zana HANAR, my husband, for all his support.

Elif HANAR
Diyarbakır - 2010

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu çalışma jürimiz tarafından Klasik Arkeoloji Programında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan:.....

Üye:.....

Üye:.....

Üye:.....

Üye:.....

ONAY:

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Doğurganlığın sonsuz güç kaynağı olarak bilinen yer, tanrıların anası ve toprak ana şeklinde tanımlanmıştır. Hellen inancının tanrıları kişileştirmesi üzerine yer, Demeter gibi toprak ve verimlilik ile ilişkilendirilen kutsal varlıkların ortaya çıkmasına olanak sağlamıştır.

Olymposlu tanrılar kuşağından olan tanrıça Demeter, ekili dikili olan toprağın ve bereketin tanrıçası olduğundan toprak ana, mevsimleri getiren, insanları besleyen, yaşamı devam ettiren ulu tanrıça olarak tanımlanmıştır.

Demeter kültürüne, Kıta Yunanistan'ın tahıl tarımının yapıldığı hemen hemen her bölgesinde rastlamak mümkündür. Tanrıçanın tapınımının kızı Persephone'nin tapınımı ile bir arada olduğu gözlenmektedir. Demeter kültüründe, Persephone'nin Hades tarafından kaçırılış mitolojisi tanrıçanın tapınımının temellerini oluşturur. Demeter, Persephone ve Hades mitolojisi doğadaki yaşam çemberini, mevsimsel döngü ile toprağın kışın ölüp ilkbaharda yeniden canlanışını temsil etmektedir.

Tezde; Demeter kültürünün kaynağını oluşturan tanrıçaların mitolojisine, bu mitolojinin sonucu olarak bilinen Eleusis Misterlerine ve bu misterlerin oluşum sürecinde yer alan dinsel törenlere yer verdim.

Tanrıçanın insanoğluna sunduğu en büyük hediye olan bu misterlerde, insanlar ölüme ve yaşama farklı bir bakış açısı ile yaklaşmayı başarabilmişlerdir. Demeter'in kültü ve bu misterler insanoğlunun ölümden sonraki yaşam için daha umutlu bir ruh haline sahip olmalarına imkan sağlamıştır.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	I
GİRİŞ	1
BÖLÜM I	
A.DEMETER VE DEMETER İLE İLİNTİLİ OLAN KARAKTERLER.....	4
I.Demeter.....	4
II. Persephone, Hades ve Persephone'nin Kaçırılış Mitosu.....	6
III. Triptolemos	11
IV. Demeter Kültü İle İlişkilendirilen Diğer Karakterler.....	12
a-İambe.....	12
b-Boubo.....	12
c-Demophon.....	13
d-Ortopolis.....	13
e-Phytalos.....	14
f-Arieon.....	14
g-İason.....	14
h-Aitna.....	15
ı-Eryskhton.....	16
i-Eubouleus.....	16
BÖLÜM II	
A-DEMETER'İN BAŞLICA TAPINAKLARI.....	17
I-Telesterion.....	17
II-Sicilya Selinus C Tapınağı.....	19
III-Priene Demeter Tapınağı.....	20
IV-Pergamon Demeter Tapınağı.....	20
B-YONTU SANATINDAKİ DEMETER TASVİRLERİ.....	21
C-SERAMİK SANATINDAKİ DEMETER TASVİRLERİ.....	28
BÖLÜM III	
A-DEMETER KÜLTÜ İŞİĞİNDA ELEUSİS MİSTERLERİ.....	33
I.Misterlerin Tarihçesi.....	33
II. Misterlerin Dinsel Yapısı.....	38

III. Misterlerin Kapsam ve Programı İle İlişkili Kutlama ve Törenler.....	50
IV. Misterlerin Ruhsal Yapısı.....	57
V.Demeter Kültünde Kadının Yeri, Yaşantısı ve Evlilik	62
SONUÇ	76
Kaynakça.....	81
Levha Listesi.....	83
Levhalar	

GİRİŞ

Mevsimleri getiren, yaşamı devam ettirecek olan armağanları sunan ulu tanrıça Demeter; ölümlüleri ve onları besleyen toprağı seven bir Olympos'ludur. Ölümlülerin de en çok sevdiği tanrıça olan Demeter için çiftçi eşleri akşam yemeklerinde, tanrıçanın da katılacağına inanarak, sofraya bir tabak fazla yemek koyarlardı¹.

Homeros'un destanlarında sarı saçlı, ela gözlü olarak betimlenen güzel tanrıçadan Hesiodos ise Kronos ile Rheia'nın kızı ve Zeus'un kızkardeşi olarak söz eder. Heredot, cehenneme egemen olan tanrılar olarak, Mısır'daki İsis tanrısı ile eşdeğer olduğuna inanılan tanrıların Demeter ve Dionysos olduğunu vurgulamıştır².

Yeryüzüne mevsimleri getiren, insanoğlunun yaşamını devam ettirmesine yardımcı olan ve onları besleyen ulu tanrıça Demeter; Olymposlular arasında yeryüzü ve toprakla ilişkisinden ötürü Toprak Ana olarak adlandırılmıştır.

Demeter'in geçici evlilikleri dışında bilinen bir evliliği olmamıştır. Demeter rahibeleri, gelin ve damat adaylarına verdikleri evlilik sırları yoluyla bu adayların mutlu bir evlilik yaşamalarını sağlamışlardır.

Demeter mitolojisinde genel olarak kızı ile beraber anılır. Bu tanrıçalardan İkili Tanrıçalar ve Tanrıçalar diye de söz edilir. Demeter'in kızı Kore'nin kaçırılış mitolojisi Demeter kültürünün ve mitolojisinin de merkezini oluşturur.

Eleusis Misterlerinin de ana konusu olan bu mitoloji Hades'in aşık olduğu Kore ile evlenmek istemesi ile başlar. Demeter'in kızının yeraltına gitmesine razı olmayacağını bilen Zeus, abisini de kırmak istemez ve politik bir cevap vererek ne evet ne de hayır der. Kore, Nysia Ovası'nda çiçek toplarken ölümler ülkesi tanrısı Hades tarafından kaçırlır. Bunun üzerine Demeter kızını dokuz gün dokuz gece boyunca yemeden, içmeden, dinlenmeden arar ama bulamaz. Sonrasında kızının Zeusun da izni ile Hades tarafından kaçırdığını Helios'tan öğrenir. Büyük bir üzüntüye kapılan ve Zeus'a da öfelenen tanrıça, kızına kavuşmadığı müddetçe Olypos'a gitmemeye ve kutsal görevlerini yerine getirmemeye karar verir. Onuncu gün yaşlı bir kadın kılığında Eleusis'e gelir ve bakireler kuyusunun başında oturur. Eleusis kralı Keleos'un kızlarını onu ikna etmesi üzerine kralın sarayına gider ve

¹ Rosenberg 2006, s.46.

² Karaosmanoğlu 2005, s. 44.

orada kralın oğluna bakıcılık yapmayı kabul eder. Tanrıça hem kızına duyduğu özlemi hem de Zeus'a duyduğu öfkeyi kralın oğlu Demophon'u ölümsüzleştirerek dindirmek ister. Çocuğu geceleri ambrosia ile ovup bir odun gibi ateşte tutar. Çocuğun annesi Metaneira'nın bunu fark edip çılgık arması üzerine öfkelenen tanrıça asıl kimliğine geri döner. Kendisinin tanrıça olduğunu açıklar. Eleusis'te kendisi için bir tapınak yaptırılmasını ve Demophon'nun da o tapınağa rahip olmasını ister. Tapınağın yapımı bittikten sonra kızına kavuşuncaya kadar burada kalmaya karar verir. Tanrıça, tapınakta bulunduğu süre zarfı içinde kutsal görevlerinin hiçbirini yerine getirmez. Yeryüzünü kasıp kavuran bir kıtlık başlar. Zeus, insanların açlık feryatlarına kulağını tıkayan tanrıçanın isteğini yerine getirmenin zamanının geldiğini düşünür ve tanrıça ile anlaşmaya karar verir. Zeus, Kore'yi annesine yeraltındayken herhangi birşey yememiş olma şartı ile geri vermeye karar verir. Ancak Hades, Kore'ye bir nar tanesi yedirmiş ve onu ölümler ülkesine sonsuza dek bağlı kılmayı başarmıştır. Taihsiz anne kızının nar tanesi yediğini duyunca üzülür çünkü bunun sonuçlarını bilmektedir. Fakat Zeus ile anlaşmaktan başka yapabileceği başka da bir şey yoktur. Bu anlaşmaya göre, Kore'nin yılın üçte ikisi boyunca yeryüzünde annesinin yanında geri kalan zamanını da yeraltında Hades'le birlikte geçirmesine karar verilmiştir.

Demeter'in bu anlaşmadan memnun bir şekilde Olypos'a dönmesi, yeryüzünü mucizevi bir şekilde canlandırmış ve eski gücüne kavuşturmuştur. Demeter Olympos'a dönmeden önce ritüellerini açıklayıp tüm misterlerini Triptolemos, Diokles, Eumolpos ve Keleos'a öğretir. Triptolemos'u da yeryüzüne tarım kültürünü ve misterleri yaymakla görevlendirir.

Mitolojinin geçtiği ve Yunanistan'nın buğday ambarı olarak nitelendirilen Eleusis kentinde yılda bir kez yapılan törenlerde Demeter'in kızına kavuşma olayı canlandırılır ve bu yolla tapınımın güncelliği korunurdu.

Üç bölümden oluşan tezin birinci bölümünde; Demeter'in tanrısal kimliği ve bu kimliği ile özdeşleşen karakterleri açıklayıp Demeter kültürünün temellerini oluşturan Persephone'nin kaçırılış mitolojisini irdeledim.

Tezin ikinci bölümünde; Demeter kültürü için yapılan mimari yapıların en bilindik örneklerini, Demeter'in yontu sanatına ve seramik sanatına yansıyan betimlerini tarihsel süreçleri doğrultusunda birbirleri ile ilişkilendirerek aktardım.

Tezin üçüncü bölümünde ise; Demeter kültünün merkezini oluşturan kaçırılış mitolojisinin sonucu olarak bilinen Eleusis Misterlerinin oluşturulma nedenlerini, törensel içeriğini ve Demeter ile Persephone'nin bu misterlerde üstlendikleri görevleri açıkladım. Persephone'nin yer altı dünyası ile yeryüzü arasında aracı bir rol üstlenişinin nedenleri üzerinde durmaya çalıştım. Antik dönemlerde Yunanlılar, sonrasında da Romalılar tarafından devam ettirildiğine inanılan misterlere aday olmak isteyen insanların adaylık süreçleri, adaylıktan beklentileri ve adaylık sonrasında duyulan mutluluğu vurgulamak istedim.

A-DEMETER VE DEMETERLE İLİNTİLİ OLAN TANRILAR

I-Demeter

Demeter, içinden tanrı soylarının çıktığı ilk yapı olan Gaia'nın iki çocuğu olarak bilinen Kronos ve Reia'nın birleşmesinden doğmuştur. Demeter'in kişiliği; dinsel ve mitsel bir özelliği olan, kozmolojik bir yapı olarak betimlenen Gaia'nın kişiliğinden tamamen farklıdır. Doğurganlığın sonsuz güç kaynağı olan yer, evrensel ana ve tanrıların anası olarak tanınır. Hellen düşüncesi tanrıları kişiselleştirdikçe yer Demeter ve Kybele gibi tanrıların ortaya çıkmasına olanak sağlamıştır³.

Yunanistan'daki tarımcı toplumlar Toprak Ana'ya tapınırken, diğer toplumlar Ulu Tanrıça ya da Ana Tanrıça'ya farklı adlar vermişlerdir. Bu tanrıçalar Gaia, onun kızı Rheia ya da Rheia'nın kızı Demeter de dahil pek çok isme sahiptirler. Yunan mitolojisindeki tanrıçaların çoğu aslında Ulu Tanrıça'dır. Atina'da Athena'ya, Argos'ta Hera'ya, Girit'te Artemis'e, Kıbrıs'ta Aphrodit'e Ulu Tanrıça sıfatıyla tapılmıştır. Zeus'un erkek egemen olan dini ile bir araya geldiklerinde ise rolleri değişmiştir⁴.

Bolluk ve bereket karakterini taşıyanın tanrı değil de tanrıça olması akla daha yatkın gelmektedir. Çünkü erkekler avda ya da savaşırken tarlada çalışan kadınlardır. Bir tanrıça kadınları ve yaptıkları işleri bir tanrıdan daha iyi anlayabilirdi. Aynı şekilde kadınlar da en iyi bir tanrıçayı anlayabilirdi⁵.

Olymposlu tanrıların içinde ikinci tanrılar kuşağından olan Demeter yeryüzünün ana tanrıçasıdır. Ekili dikili toprağın ve bereketin tanrıçası olan Demeter'in adını bazı yazarlar "Ge-meter"⁶ yani "toprak ana" olarak açıklarken, bazı yazarlar da Girit dilinde "De-Meter" "arpa ana" olarak açıklamışlardır. Mevsimleri getiren, yaşamı devam ettiren ve insanları besleyen Ulu Tanrıça; Olympos'taki tanrılar içinde toprakla ilgili olması ve adı Demeter'in Gemeter'den dönüşmesinden dolayı tanrıçayı yerin anası ya da toprak ana olarak açıklayanlar vardır⁷. Demeter özellikle buğday tanrıçası olarak bilinmektedir⁸. Demeter, bazen bir

³ Grimal 1997, s.207.

⁴ Rosenberg 2006, s.46.

⁵ Hamilton 2009, s.29.

⁶ Erhat 2008, s.85.

⁷ Karaosmanoğlu 2005, s.44.

⁸ Bayladı 2005, s.121.

elinde haşhaş bir elinde de nar ile betimlenir. Demeter'in elindeki narın, açık bir şekilde doğurganlık simgesi olarak tanımlanan haşhaş ile aynı anlamı ifade ettiği bilinmektedir. Ancak nar, Eleusis Misterlerinde ve Persephone ile ilişkili olan Arkadia Misterlerinde ise Persephone'yi yeraltına bağlayan bir sebep olduğundan dolayı tabu sayılmaktaydı⁹.

Hellen dünyasının buğday ekilen her bölgesinde Demeter ile ilişkilendirilebilen efsaneler bulmak mümkündür. Başta Eleusis ovaları ve Sicilya olmak üzere Girit, Trakya ve Peloponesos da tanrıça ile ilişkili efsanelere rastlanmaktadır.

Tarım toplumlarında verimli toprak büyük bir öneme sahiptir. Bu toplumlarda bütün topluluk toprağa bağlıdır ve toprak kökenlidir. Eski çiftçi halklar; bitki ve hayvanların doğup, olgunlaşp sonra da ölmelerini ve genellikle bir sonraki baharda onlara benzeyen başka örneklerin yeniden doğuşunu gözlemlemişlerdir. Bu gerçek anaerik dinin odağı haline gelmiştir. Ölümü, doğum ya da yeni bir yaşam izlemiştir. Bu da ölümü yaşam çemberinin bir parçası olarak kabul etmelerine yol açmıştır. İnsanlar toplumlarının devamlılığını güvence altına alabilmek için topraklarına ve kendilerine bereket sağlayacağına inandıkları Ulu Tanrıça'ya tapınmışlardır¹⁰.

Demeter temsil ettiği toprağın verimliliğini simgelemek için gürbüz bir kadın şeklinde başında başaklardan yapılmış bir taçla betimlenir. Bir elinde orak öbür elinde bir demet bulunan Demeter bazen de kaybolan kızını arayışının sembolik bir yansıması olarak bir elinde meşale ile betimlenir¹¹.

Demeter'in kızına olan bağlılığı, efsanelerde olduğu gibi dinde de tanrıçalar olarak adlandırılan bir çift oluşturmalarına sebep olmuştur. Demeter ve Persephone'nin maceraları onlarla ilişkilendirilen efsanelerin merkezi mitosunu oluşturur. Persephone'nin Aidoneus yani yer altı tanrısı Hades tarafından kaçırılması Demeter kültürünün temasını oluşturmaktadır. Tanrıça onuruna Eleusis'te kutlanan misterlerinde bu efsanenin derin sırlarına ulaşanların Demeter erenleri arasına

⁹ Thomson1995, s.245

¹⁰ Rosenberg 2006, s.46.

¹¹ Can 1997, s.145.

karıştıklarına inanılırdı¹². Ayrıca bu mitosun derin anlamı da ancak Eleusis Misterleri'nin adaylık aşamalarında açıklığa kavuşturulmuştur¹³.

II-Persephone, Hades ve Persephone'nin Kaçırılışı

Persephone

Adı Perse'yi öldüren anlamına gelen Persephone¹⁴, Reia ve Kronos'un birleşmesinden doğan Zeus ve Demeter'in kızıdır. Fakat onu Zeus ile Ölüler Diyarı'nın Nympha'sı, Styks'in kızı olarak gösteren bir gelenek de vardır¹⁵.

Persephone yıkımı getiren anlamına gelen “phero” ve “phonos” kelimelerinden, Atina'da Persephattan “ptersis” ve “ephapto” yani yıkımı onaran, Roma'da muhtemelen kutsal kralın kurban edilişinden sonra Nympha'ya verilen ünvan olan Proserpina yani “kendisinden korkulan” isimleri ile anılmıştır¹⁶.

Demeter'in Zeus'tan olan kızı Persephone, tanrıçanın ölümsüz yaşamındaki tek neşesidir. Persephone güneş ışığını, yaban çiçeklerini, gülümsemeyi seven bir karakterdir ve kendisini tanıyanların yaşamlarına sevdiklerini getirme yeteneğine de sahiptir¹⁷.

Hades

Kronos ve Reianın oğlu olan Hades; Zeus, Demeter, Hera, Hestia ve Poseidon'un kardeşidir. Hades'e Aides de denilmektedir. Bu sözcük görünmez anlamına gelmektedir ve Hades bu sıfatı da ona bu özelliği kazandıran başlıktan almaktadır¹⁸. Titanlara karşı kazanılan zaferden sonra evrenin imparatorluğunu Zeus ve Poseidon'la paylaşan üç efendiden biridir. Zeus gökyüzünü, Poseidon denizleri temsil ederken onun payına da Tartaros (ölüler diyarı) düşmüştür¹⁹.

Yeraltındaki tüm zenginliklerin sahibi olduğundan bolluk ve bereket tanrısı olarak da bilinmektedir. Bazen Yunanlılar Latince zengin anlamına gelen “Dis “ kelimesini de onun adı olarak kullanmışlardır²⁰.

¹² Erhat 2008, s.85.

¹³ Grimal 1997, s.146.

¹⁴ Bayladı 2005, s.407.

¹⁵ Grimal 1997, s.633.

¹⁶ Graves 2004, s.102.

¹⁷ Rosenberg 2006, s.47.

¹⁸ Bayladı 2005, s.179.

¹⁹ Grimal 1997, s.222.

²⁰ Hamilton 2009, s.16.

Hades yalnız yeni bir hayata başlayan ölülerin tanrısı değil aynı zamanda zenginlik tanrısı olarak da bilinmektedir. Çünkü ölü toprak her İlkbahar'da bağrından yeni bir bitki yaşamı fişkırtmak için yeniden canlanır. Onun öteki adı olan Pluto, zenginlik anlamına gelen Plutos'tan türemiştir²¹.

Hades sözcüğü yalnız tanrının değil onun hüküm sürdüğü ölüler dünyasının da adı olmuştur. Daha dar anlamıyla Hades'e Cehennem de denmektedir²².

Hades Tartaros'ta hüküm süren ve kendi krallığındaki hiç kimsenin bir daha canlılar arasına dönmesine izin vermediğinden acımasız bir hükümdar olarak bilinmektedir²³. Eşi Persephone ile beraber amansız ve insafsız olan, yürekleri hiçbir yakarış, hiçbir sunu ya da hiçbir kurbanla yumuşamayan korkunç tanrılar olarak da bilinirler²⁴. Hades kendisinden korkulan ve bir o kadar da sevilmeyen bir tanrı olduğundan adına ne bir tapınak ne bir sunak yapılmış ne de bir ilahi bestelenmiştir. Yunanlılar bu tanrının adına özel bir tören düzenlemişlerdir. Bu törenlerde kurban edilecek olan hayvan siyah bağlarla bağlanır, kafası yere doğru çevrilirdi. Rahip hayvanın boynuzlarının arasında tütsü yakar, abanoz kabzalı ve yuvarlak ağızlı bir bıçakla karnını yarar. Kurbanın butları doğrudan doğruya Hades'e adanır, bu iş karanlıkta yapılır ve kurban da kara renkte olurdu²⁵.

Demeter mitlerinin en bilindik örneği onun Zeus'tan kazandığı kızı Persephone (Kore)'nin Ölüler Diyarı tanrısı Hades tarafından kaçırılmasına dair olan mitostur. Aynı zamanda bu efsane Hades üstüne anlatılan tek efsanedir. Mevsimsel döngüyü, toprağın ve bitki yaşamının yazın canlanıp kışın ölümünü simgeleyen bu efsanede Hades'in rolü aşık olduğu Persephone'yi kaçırdıktan sonra onun bir daha yeryüzüne çıkmasını engellemek için ona bir nar tanesi yedirmesinden ileri gitmez²⁶.

Evlenmek isteyen Hades, hiçbir diri kadının isteyerek yeraltına inmeyi kabul etmeyeceğini bildiğinden, Demeter'in kızı Kore'yi kaçırmaya karar verir²⁷.

²¹ Rosenberg 2006, s.46.

²² Bayladı 2005, s.179

²³ Graves 2004, s.137.

²⁴ Erhat 2008, s.120.

²⁵ Bayladı 2005, s.180.

²⁶ Erhat 2008, s.120.

²⁷ Can 1997, s.138.

Kardeşleri Athena ve Artemis ile birlikte Nymphalar arasında büyüyen Kore, ona aşık olan Hades tarafından Zeus'un da yardımlarıyla kaçırılır²⁸.

Persephone'nin kaçırıldığı yer tam olarak bilinmemesine rağmen bu yer kaçırıldıktan sonra annesinin onu aramak için gittiği yerlerden biri olabilir. Bu yer geleneklerde genellikle Sicilya'daki Attic Kolonos Hermione, Enna Çayırılığı, Pisa, Lerna, Arkadia'daki Phenusa veya Boiotia'daki Nysia olarak geçer. Homeros'un Demeter İlahi'sinde ise hemen hemen coğrafi bir anlamı olmayan mitsel bir isim olan Mysia Ovası'ndan söz edilir. Bazı gelenekler bu yeri Eleusis'te Kephisos Kıyıları, bazıları Arkadhia'da Tartaros'a giden girişlerden biri olarak bilinen bir mağaranın bulunduğu Kyllnes Dağı'nın etekleri, bazıları da Girit'te Knosos yakınlarında bir yeri işaret ederler. Tanrıçanın rahiplerinin işaret ettiği yer ise Eleusis'tir²⁹.

Mitolojiye göre: Kore nergis (zambak olduğunu ileri sürenler de var) topladığı bir sırada birden bire yerden esrarlı bir bitkinin çıktığını ve çiçek açtığını görür. Kore önce bu çiçeği koparıp koparmama konusunda tereddüt etse de dayanamayıp çiçeği koparmak için uzanır. Çiçeğe dokunur dokunmaz yer yarılar ve içinden dört yağız atın çıktığı Ölüler Diyarı hükümdarı beliriverir. Dizginlerini gevşetmeden Kore'yi aldığı gibi yeraltına inmeye başlar. Neye uğradığını bilmeyen genç kız korkuyla bağırır ama ne tanrılar ne de insanlar onun feryadını duymaz. Hades onu cehenneme doğru kaçırırken Kore tanrılardan ya da Olympos'lulardan birinin onu göreceğini umar; ama Hades'in elindeki üç dişli yabasını yere vurmasıyla açılan zifiri karanlık yolu görünce denizlerin en derin yerlerinden dağların en yüksek tepelerini inleyen bir feryat koparır³⁰.

Kızının sesini tanıyan Demeter'in kalbi sonsuz bir kederle dolar. Olympos'tan inip her yerde kızını aramaya koyulur ama ne tanrılardan ne de ölümlülerden hiç kimse kızını kimin kaçırdığını bilmemektedir. Dokuz gün dokuz gece ne ambrosia yer ne de nektar içer. Elinde meşaleyle kızını arar. Onuncu gün Hekate ile karşılaşır, Hekate ona ıçığı duyduğunu ancak kafası gece karanlıklarıyla sarılı olduğundan kaçıranın kim olduğunu tanıyamadığını söyler. Her şeyi gören Helios (Güneş) ona kızını kaçıranın Hades olduğunu, baş tanrı Zeus'un ona yardım

²⁸ Rosenberg 2006, s.47.

²⁹ Grimal 1997, s.146; Graves 2004, s. 98.

³⁰ Hamilton 2009, s.31; Rosenberg 2006, s.48-49; Can 1997, s.139-140.

ettiğini, kızının Persephone adını alarak cehennem kraliçesi olup daima yeraltında kalacağını söyler³¹.

Öfkelenen tanrıça kızı kendisine geri verilinceye kadar gökyüzüne çıkmamaya ve tanrısal görevlerinden feragat edip yeryüzünde kalmaya karar verir. Yaşlı bir kadın kılığına girerek sayısız yer dolaştıktan sonra Eleusis'e gelir³². O sırada Eleusis'te hüküm sürmekte olan kral Keleos'un yanına gider. Orada bulunan kadınlar ona acıyıp onu aralarına almak isterler. Kral Keleos'un hizmetkarlarından biri olan İambe, şakalarıyla tanrıçayı güldürmeyi başarıp onu aralarında kalmaya ikna eder. Tanrıça daha sonra kral Keleos'un karısı Metaneira'nın hizmetine dadı olarak girer. Ona emanet edilen çocuk Demophon'nun bazı mitolojik versiyonlarda da küçük Triptolemos olduğu da söylenir³³. O günden sonra tanrıça çocuğu bir tanrı gibi yetiştirmeye başlar. Çocuk ne meme emer ne ekmek yer. Misafir tanrıça onu tanrıların azığı olan Ambrosia ile besler, geceleri ise tanrıça onu ateşin içine atıp orada saklar. Fakat bir gün Metaneira, Demeter'in çocuğu ateşin içine attığını görür ve yanacağını düşünüp çığlık atar. Öfkelenen tanrıça çocuğu ateşin içinden sapasağlam çıkarıp annesine teslim eder. Annesine, çocuğunu ihtiyarlığın ve ölümün ötesinde ölümsüz bir varlık yapmaya çalıştığını ama onun bu davranışından dolayı oğlunun fani insanlar gibi eceli gelince öleceğini ve bir tanrıçanın dizlerinde oturmak, kollarında uyumak şerefini kazandığı için ölmez bir nam kazanacağını söyler. Bu sözlerden sonra tanrıça gerçek kimliğini açıklar. Kendisi için Eleusis'te bir mabet yapılmasını ve oğlunun da o mabedin rahibi olmasını istediğini söyler. Bu tapınağın yapımı bittikten sonra Demeter Olympos'u bütünüyle bırakıp tek başına bu tapınağa yerleşir ve günlerini kızının özlemiyle burada geçirmeye başlar³⁴.

Demeter'in kendi isteği ile sürgünde yaşaması toprağı kısırlaştırmakta bu da dünyanın düzenini bozmaktadır ve insan soyu açlıktan ölmek üzeredir. Bu yüzden Zeus Hades'e Persephone'yi annesine vermesini ister ama genç kız Ölüler Diyarı'nda bulunduğu süre zarfı içinde orucunu bozup bir nar tanesi yediğinden bu artık imkansızdır ve bu durum da onu bir daha yeryüzüne geri dönemeyecek şekilde

³¹ Estin-Laporte 2008, s.138; Rosenberg 2006, s.49-50.

³² Bayladı 2005, s.123.

³³ Grimal 1997, s.146.

³⁴ Bayladı 2005, s.124; Hamilton 2009, s.33; Estin-Laporte 2008, s. 138; Graves 2004, s.99; Can 1997, s.143.

ölüler diyarına bağlamaktadır³⁵. Burada çok yaygın bir mit izleğinin söz konusu olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü yer altı dünyasının yiyeceklerini tadan biri bir daha asla yaşayanların arasına dönememekteydi³⁶.

Zeus bu durumu yumuşatmak için Persephone'nin zamanının yer altı dünyasıyla yeryüzü arasında paylaşılmasına karar verir. Bu paylaşımın oranı yazardan yazara farklılık gösterse de Persephone bazen bir yılın üçte ikisini, bazen de yarısını yeryüzünde annesiyle birlikte geçirmeye karar verir. Hekate ise hakem olarak her iki tarafın anlaşmanın koşullarını yerine getirip getirmediğini kontrol etmesi için görevlendirilir³⁷.

Böylece Persephone her ilkbaharda yeraltından çıkarak saban izlerinde biten ilk filizlerle birlikte gökyüzüne çıkmaya ve ekim zamanında yeniden karanlıklar ülkesine dönmeye başlar. Persephone Demeter'den ayrı olduğu zaman yeryüzü kısırlaşmakta ve hüzünlü kış mevsimi başlamaktadır.

Demeter, Persephone ve Hades doğadaki yaşam çemberini denetler. Tahıl tanrıçası olarak Demeter; ölümlülere darı, buğday ve arpa ekme, büyütmeyi ve biçmeyi öğretir. Persephone'nin annesi ya da kocası ile birlikte yaşaması ise mevsimin tohumlarının çimlendiği, ekinlerin büyüdüğü ve tohumların uykuya yattığı kış mevsimini belirler. Sonuç olarak, Demeter ve Persephone mitinde baharın gelişi ve doğanın yeniden doğuşu kutlanır. Demeter'in kızının yokluğunda duyduğu üzüntü kısır kış mevsimine neden olsa da mitoloji onların yıllık birleşmeleri ve her yılın büyük bir kısmını birlikte geçirmekten duydukları mutluluğu vurgular³⁸.

Demeter'in arayışına yerel efsanelere göre çeşitli epizotlar bağlanmaktadır. Buna göre Siklyon'da değirmenin icadı tanrıça ile ilişkilendirilmekle birlikte hatta onu nasıl kullanacaklarını bile Siklyon'lulara tanrıçanın kendisinin öğrettiği söylenmektedir. Ayrıca bazı yerlerde sebze, özellikle bakla kültürü ve incir gibi meyvelerin yetiştirilmesi de tanrıçaya atfedilmektedir. Yunanistan'ın hemen hemen her bölgesinde tanrıçaya adanan tapınaklar bulunmakta ve bunların da bir zamanlar yanlarında konuk olarak kaldığı kişiler tarafından yapıldığı varsayılmaktadır.

³⁵ Hamilton 2009, s.33.

³⁶ Eliade 2003, s.359.

³⁷ Graves 2004, s.100.

³⁸ Rosenberg 2006, s.46.

Argos'taki Mysios adlı biri ve karısı Khrysanthis, Pheneia'da (Arkadhia) Trisaules ve Damithales bunlardan birisidir³⁹.

III-Triptolemos

Triptolemos Eleusis'in Demeter mitosuna bağlı en büyük kahramanıdır. Eski efsanelerde bir Eleusis kralı olarak geçerken, zamanla Keleos ile Metaneira'nın oğlu ve Demophon'nun kardeşi olarak da geçer oldu. Bazı gelenekler onu Dysaules ile Baubo'nun, bazıları kahraman Eleusis'in, bazıları da Yer ile Okeanos'un oğlu olarak gösterir⁴⁰.

Triptolemos, Triptolmaios "üç kez sürülmüş" adının yanı sıra üç kez sürmeye çalıştığı ve mısır rahibesi ile birlikte olduğu için kutsal krala verilmiş bir unvan olabileceği de ileri sürülmüştür⁴¹.

Tanrıça tarım kültürünü her tarafa yaymakla görevlendirdiği Triptolemos'a buğday tohumu, tahta bir saban ve yılanların çektiği bir araba verdikten sonra onu Raian Ova'sında eğitir. Bazı yazarların Triptolemos'tan Kral Raros'un oğlu olarak söz etmelerinin sebebi de budur⁴².

Bazı kaynaklarda Demeter'in Eleusis'te Triptolemos'un akrabalarından gördüğü konukseverliğin armağanı olarak Triptolemos'a kanatlı dragonlar tarafından çekilen bir araba verdiğini ve ona bu abayla yeryüzünü baştanbaşa dolaşip her yere buğday tohumları ekmesini emrettiği anlatılır⁴³.

Homer'in Hymn to Demeter adlı eserinde misterlerde ilk aday olanın Triptolemos olduğu vurgulanır ve tarıma da sadece bir kez gönderme yapılır. Çünkü Demeter Yunanlılara tarımı öğretmesi için Triptolemos'u görevlendirmiştir⁴⁴.

Demeter Eleusis'te Triptolemos aracılığı ile insanlara ekin ekmeyi ve Eleusis'teki esrarlı törenlerde neler yapılması gerektiğini öğretmiştir. Demeter bu törenlere katılan kişilerin dillerini tutmalarını emretmiştir. Ayrıca törenlere katılan bu adaylara mutlu bir yaşam vaat edilmiştir⁴⁵.

³⁹ Grimal 1997, s.147.

⁴⁰ Bayladı 2005, s.429.

⁴¹ Graves 2004, s. 103.

⁴² Graves 2004, s.101; Karaosmanoğlu 2005, s.47.

⁴³ Estin-Laporte 2008, s.139; Erhat 2008, s.86.

⁴⁴ Eliade 2003, s.360.

⁴⁵ Hamilton 2009, s.34.

Triptolemos gezdiği bazı ülkelerde şiddetli direnişlerle karşılaşmıştır. Örneğin Getae halkının kralı Triptolemos'un dragonlarından birini öldürmüş, ama tanrıça onun yerine bir başkasını koymuştur. Patras'ta Eumolos'un oğlu Antheias Triptolemos uyurken dragonları tanrısal arabayla koşup bizzat kendisi buğday ekmek istemiş ancak arabadan düşüp ölmüştür. Eumolos ve Triptolemos onun şerefine Antheia şehrini kurmuşlardır. Daha sonra Triptolemos Ölüler Diyarı'nda ölülerin yargıç olmuştur, orada bazen Aikos, Minos ve Radamantys'in yanında yer almıştır. Atina'da Demeter şerefine kutlanan Thesmophoria Bayramı'nın Triptolemos tarafından düzenlendiği de anlatılır. Demeter'in Keleos'un oğullarından birini ölümsüz kılma girişiminde Triptolemos'un tanrıçanın büyülerine hedef olduğu da ileri sürülmektedir⁴⁶.

IV-Demeter Kültü ile İlişkilendirilebilen Diğer Karakterler

a-İambe

Kır tanrısı Pan ile nympha Eko'nun kızı olan İambe'yi bazı yazarlar Kral Keleos'un sakat kızı olarak da tanıtır. Demeter Persephone'yi ararken Eleusis'e uğradığında İambe orada kral Keleos ile Metaneira'nın sarayında hizmetçi olarak çalışmaktadır. İambe Demeter'i karşılar ve onu şakalarıyla güldürmeyi başarır. Bu rol bazen İambe'ye bazen de Boubo'ya atfedilmektedir⁴⁷.

İlk başta Yunan taşlamalarının sonra da tragedya ve komedyalarda konuşma vezni olan "iambos" veznine adını verenin bu İambe olduğu da söylenir⁴⁸.

İambe ve Boubo Eleusis Misterlerinde yaşanan duygusal yoğunluğu azaltmak için söylenen ve bir kısa bir uzun vezinle yazılmış olan (İambik Ölçü) müstehcen şarkıların kişileştirilmiş karakterleridir. Bunun yanı sıra İambe, Demeter ve Boubo; Bakire, Nynpha ve Yaşlı Kadın'dan oluşan ünlü triadı da oluştururlar⁴⁹.

b-Boubo

Boubo Eleusis'te oturan Dysaules'in karısıdır. Triptolemos ve Eubouleus adında iki oğlu vardır. Demeter kızını ararken yanında İakkos ile beraber Eleusis'e vardığında karşılaştığı Boubo ve eşi Dysaules tarafından dostça karşılanır. Boubo

⁴⁶ Grimal 1997, s.808.

⁴⁷ Grimal 1997, s.312; Bayladı 2005, s.131.

⁴⁸ Erhat 2009, s.150.

⁴⁹ Graves 2004, s.104.

kendisini toparlaması için Demeter'e bir sebze çorbası ikram eder; ama acılı tanrıçanın bunu kabul etmek istememesinin üzerine Baubo da hem hoşnutsuzluğunu belirtmek için hem de tanrıçayı eğlendirmek için eteklerini kaldırıp ona gerisini gösterir. Bunun üzerine İakkos'un onu alkışlaması durum Demeter'e de komik gelir, tanrıça gülmeye başlar ve çorbayı da kabul eder⁵⁰.

Demeter mitinin Orpheus'çu yorumu adı verilen anlatıya göre; yoksul köylü Dysaules ile eşi Boubo Eleusiste yaşamaktadır ve sefil bir kulübenin dışında sahip oldukları bir şey yoktur. Çünkü buğday Demeter tarafından henüz ortaya çıkarılmamıştır. Attika anlatısına göre ise; Triptolemos Dysaules'in oğluydu ve onun diğer oğlu olan Euboleus ise domuz çobanıdır. Persephone yeraltına kaçırıldığı zaman açılan yarık onun da domuzlarını yutmuştu. Orpheus anlatımlarına göre Demeter'in Eleusis'teki orucunu kestikten sonra Euboleus'un verdiği bilgilere ışığında yer altı dünyasına indiği anlatılır⁵¹.

c-Demophon

Eleusis kralı Keleos ile Meteneira'nın oğlu olarak bilinen Demophon Triptolemos'un da kardeşidir⁵². Demeter kızını ararken Meteneira'nın hizmetine girip Demophon'un dadılığı işini üstlenmiştir. Çocuğu ölümsüz kılmak isteyen Demeter, onu ölümlü yanlarından arındırmak için geceleri ateşe sokar. Çocuğunun mükemmel bir şekilde büyüdüğünü gören annesi bir gece Demeter'i gözetler. Onun çocuk için yaptığı büyüleri görür ve çocuğuna zarar verdiğini düşünüp çılgın atar. Bunun üzerine Demeter çocuğu yere düşürür ve gerçek kimliğini açıklar. Bazı efsanelere göre Demophon ateşte yanmıştır, bazılarına göre ise yaşamış ve bir tanrıçanın bakımına erişmenin verdiği ebedi şereflerden birine sahip bir ölümlü olarak kalmıştır. Bazı efsanelerde bu serüven Demophon yerine kardeşi Triptolemos'a da atfedilmektedir⁵³.

d-Ortopolis

Sikyon kralı Plemnaios'un oğludur. Efsanelere göre bu kralın çocukları doğarken ilk çılgınlıklarını attıkları an ölmekteydi. Demeter ona acır ve yabancı bir kadın kılığına girerek Plemnaios'un sarayına gelir ve tam o sırada dünyaya gelen

⁵⁰ Grimal 1997, s.118.

⁵¹ Eliade 2003, s.372.

⁵² Bayladı 2005, s.125.

⁵³ Grimal 1997, s.149; Erhat 2008, s.85.

çocuğa bakıp büyütür. Demeter çocuğun üstüne çökmüş olan laneti kaldırmayı başarır ve onu sağ salim, yetişkin bir erkek haline getirir⁵⁴.

e-Phytalos

İlissos kıyılarında yaşayan Attikalı bir kahramandır. Demeter kızını aramak için Attika'ya geldiği zaman Phytalos tanrıçayı evinde konuk eder. Demeter de bu konukseverliğin karşılığı olarak ona incir ağacı fidanları verir. Phytalos Oğulları bu kültürün ayrıcalığını uzun zaman ellerinde tutmuşlardır⁵⁵.

f-Areion

Areion'un orijini hakkında şu hikaye anlatılmaktadır. Demeter her yerde amcası Hades'in kaçırdığı kızı Persephone'yi ararken, Demeter'e aşık olan Poseidon da her yere onun ardından gitmektedir. Demeter ondan kurtulmak için bir kısrığa dönüşüp Thelpousa'da (Arkadia) Kral Onkos'un at sürülerinin arasına gizlenir, ama Poseidon bu oyuna aldanmaz ve o da bir ata dönüşüp tanrıçayla birleşir. Bu birleşmeden adının söylenmesi yasak olan, ona yalnızca Hanım ya da Sahibe denen bir kız ve Areion adında bir at doğar⁵⁶. Bu at önce Kral Onkos'a aittir sonra Herakles'in eline geçmiştir. Herakles ise onu Elis'e düzenlenen seferde ve Kyknos ile mücadelesinde kullanmıştır⁵⁷.

g-İasion

Zeus ile Elektra'nın oğlu olan İasion, anne tarafından Atlas soyundandır. Her ne kadar bazı efsanelerde Aslan Gritli olarak geçse de İasion'un kardeşi Dardanos ile beraber Samotrake'de yaşadığı bilinmemektedir. Bütün gelenekler İasion'un Demeter'e aşık olduğu noktasında birleşir. Bazı yazarlar bu aşkın her zaman karşılık bulmadığına, bu yüzden İasion tanrıçaya tecavüz girişiminde bulunduğu ve onun bu hareketinin Zeus'u öfkelenendirip onu yıldırımıyla öldürmesine sebep olduğunu anlatırken; bazı yazarlar da bu aşkın karşılık bulduğuna ve İasion'un üç defa sürülüp nadasa bırakılmış bir tarla üzerinde Demeter'le birleştiğini anlatmaktadır. Hesiodos ve Homeros tanrıça Demeter'in kendi rızasıyla bereketli Girit'in nadaslı tarlalarında ya da üç kez sürülmüş bir tarlada birlikte olduklarını ileri sürerken, Apollodoros öyküyü farklı bir açıdan yorumlamaktadır.

⁵⁴ Grimal 1997, s.585; Bayladı 2005, s.384.

⁵⁵ Grimal 1997, s.659; Graves 2004, s.101.

⁵⁶ Bayladı 2005, s.121; Graves 2004, s.97.

⁵⁷ Grimal 1997, s.84.

Ona göre; İasion Demeter'e aşık oluyor ama karşılık bulamayınca ona tecavüze yelteniyor. Zeus da bu haddini bilmeyen oğlunu yıldırımıyla vurup cezalandırıyor. Böyle bir cezadan söz etmeyen Hesiodos çiftin bu birleşmesinden zenginlik anlamına gelen Plutos adında bir çocuğun doğduğunu ve bu çocuğun yeryüzünü baştan başa dolaşım bolluk saçtığını anlatmaktadır⁵⁸.

Attikada tarlalar ilki ilkbahar; ikincisi yaz hasadından sonra tırmıkla tam ters yönde ve üçüncüsü ise tohum ekiminin yapıldığı sonbahar ayı olan Pyanepsion'da ilkbahardaki istikametinde olmak üzere yılda üç kez sürülmekteydi. Tanrıçanın da aşığıyla üç kez sürülmüş bir tarlada sevişmesi; yakın bir zamana kadar Balkanlar'da yapılmakta olan bir ritüeli açıklamaktadır. Bu ritüelde buğday rahibesi ekim işlemlerinin yapıldığı sonbaharda bereketli ürünler almak için herkesin önünde kutsal kralla sevişirdi⁵⁹.

İasion Diodoros'un anlattığına göre; yalnız Dardaros'un değil aynı zamanda Samontrakeli Harmonia'nın da kardeşidir ve Samontrake adasının gizemlerine ermiştir⁶⁰. İasion'a Zeus tarafından adanın misterleri öğretilmiş ve İasion'da birçok kahramana bu misterleri öğretmiştir.

Bazı anlatımlara göre; İasion kız kardeşi Kadmos'la evlendiği zaman düğünde Demeter'le karşılaşmıştır. Demeter ona aşık olmuş ve buğday tohumları armağan etmiştir. Daha sonra da İasion'nun Kybele ile evlendiği ve ondan Korybant'ların isim ataları olan Korybas adında bir oğul doğurduğu anlatılmaktadır⁶¹.

h-Aitne

Aitne, Catania şehrine hakim bir mevkide yer alan yanardağa adını veren Sicilyalı bir nymphadır. Ouanos ile Gaia'nın ya da bazı anlatımlara göre yüz kollu dev Briareus'un kızıdır. Hephaistos ile Demeter Sicilya'nın buğday ve yanardağ ülkesi sahipliği konusunda tartıştıkları zaman Aitne hakem olarak araya girmiştir. Aitne'den bazen de Hephaistos'tan dünyaya getirdiği söylenen Palikoi kardeşlerin annesi olarak da söz edilir⁶².

⁵⁸ Bayladı 2005, s.234; Graves 2004, s.97.

⁵⁹ Graves2004, s.102.

⁶⁰ Erhat 2009, s.151.

⁶¹ Grimal 1997, s.315.

⁶² Grimal 1997, s.35.

I-Erysikhton

Ovidius ve Kallimakhos'un kendisinden uzunca söz ettikleri Erysikhton tanrı tanımaz zorba bir hükümdar olarak bilinmektedir⁶³. Tesselialı bir kahraman olarak da bilinen Erysikhton, Triopas'ın oğlu ya da kardeşi olarak da geçer. Dinsiz ve zorba olan Erysikhton tanrıların öfkesinden korkmamaktadır. Bir gün Demeter'e adanan kutsal bir ormanda odun kesmeye karar verir ve tanrısal uyarılar bile onu kutsal olana saygısızlıktan vazgeçiremez. Bunun üzerine ceza olarak tanrıça da Erysikhton'a hiçbir şeyin dindiremeyeceği bir açlık verir⁶⁴. Erysikhton birkaç gün içinde evinde sahip olduğu her şeyi yiyip bitirir. Erysikhton'un kızı ise eskiden aşığı olan Poseidon'un armağanı olan başkalaşma yeteneği sayesinde kendini köle olarak sattıktan sonra yeniden başkalaşır kendini yeniden satışı çıkararak babasına gelir sağlamaktaydı, ama en sonunda deliren Erysikhton kendi kendini yemiştir⁶⁵.

i-Eubouleus

Eleusis Misterleri ile ilişkili olan biri domuz diğeri de sığır çobanı olan iki kahramanın adıdır. Bunlardan birincisi, Demeter Trokhilos rahibinin oğlu ve Triptolemos'un kardeşidir. Argos'tan kaçıp Attika'ya sığındıkları bilinir, ama bazı tradisyonlar Triptolemos ile Eubouleus'u Dysaules'in oğulları olarak gösterir. Bu adı taşıyan ikinci kahraman ise bir domuz çobanıdır. Bu çoban, Hades'in Persephone'yi Ölüler Diyarı'na alıp götürdüğü yerde, sürüsünü otlatmakla meşgulken sürünün bir bölümünün bu iki tanrısal varlıkla beraber yer altına gömüldüğü anlatılmaktadır⁶⁶.

Eubolia'da Demeter Thesmophoria Bayram'ında bir miktar domuz yavrusunun bir yer altı mahzeninde kurban ediliş ritüelini bu olay açıklamaktadır. Eubouleus adı iyi öğütçü, hayırsever anlamına gelmektedir. Bu adın Hades'in de bir lakabı olması, bu lakabın bazen Zeus'la Persephone'nin dünyaya getirdikleri Tritopatreus ve Dionysos ile birlikte Atina'da ibadet edilen bir tanrı için de kullanılması dikkat çekicidir⁶⁷.

⁶³ Bayladı 2005, s.154.

⁶⁴ Erhat 2009, s.107; Graves 2004, s.98.

⁶⁵ Grimal 1997, s.185; Can 1997, s.237.

⁶⁶ Graves 2004, s.99.

⁶⁷ Grimal 1997, s.187.

A-DEMETER'İN BAŞLICA TAPINAKLARI

Demeter, Yunanlıların tahıl tanrıçasıdır ve onunla ilişkili olan tapınaklara Kıta Yunanistan'nın birçok bölgesinde rastlamak mümkündür. Bu tapınakların en erken örneklerinin M.Ö.15.yy. tarihlendirmek mümkündür. Yunanlıların, tarımsal bulluğun ve bereketin kaynağı olarak gördükleri Demeter ve kızı Kore için tapınım ve kült merkezleri oluşturduklarını antik kaynaklar da vurgulamaktadır. Ancak bu tapınakların hem çok erken dönemlere tarihli olmaları ve kullanılan malzemelerin yeterince dayanıklı bir yapıda olmaması hem de iyi korunmamış olmaları bu tapınakların çoğu hakkında fikir yürütmemize engel olmaktadır. Bu tapınakların bilindik örneklerini ele alacak olursak, en erken tapınakların Telesterion ve Sicilya'daki Selinus C tapınağı olduğunu ileri sürebiliriz.

I-Telesterion

Eleusis'in ilk sakinlerinin Trak'lar olduğu bilinir. Yapılan son araştırmalar Eleusis'teki tapınağın tarihini yeniden oluşturmaya fırsat vermektedir. Eleusis'in M.Ö. 1580'den 1500'e doğru kolonileştirilmiş olabileceği düşünülmektedir; fakat buradaki ilk tapınak yapısı ise bir oda ve bu odanın damını taşıyan iç taraftaki iki sütundan oluşmaktadır. Bu tapınağın M.Ö. 15.yy yapıldığı düşünülmektedir ve misterlerin de yine M.Ö. 15.yy başladığına inanılmaktadır. Yaklaşık olarak, iki bin yıl boyunca Eleusis'te misterler kutlanmış ve zaman içinde değişikliklere uğrayarak varlığını sürdürmeyi başarmıştır. Pesistratos döneminden beri Eleusis'te gerçekleştirilen yapım ve onarım çalışmaları, mister kültürünün tapınımının gösterdiği ilerlemenin ve giderek artan saygınlığının bir yansıması olduğunu söylenmektedir. Aynı şekilde Eleusis'in Atina'ya komşu olması ve Atina'nın bu kent için sağladığı koruma olanakları da Eleusis Misterlerinin Hellen dünyasının dinsel hayatının merkezinde yer almasına olanak sağlamıştır⁶⁸.

Telesterion'nun M.Ö.6.yy. başlarından ya da 7.yy. sonlarından kalan bir tapınak bölgesinde, M.Ö.6.yy. ortasında Attic Tyran Pesistratos tarafından inşa edildiği bilinir. Yıkılış tarihi ise muhtemelen Goth'ların buraya M.Ö.395 gelmesiyle başlar. Telesterion yapı olarak binlerce insanı içine alabilecek kapasitedeydi. Tapınağın yapısı ise bilindik Yunan tapınak planlarından oldukça farklı bir yapı

⁶⁸ Eliade 2003, s.361.

sergilemektedir (Levha Ia)⁶⁹. Yapının daha uzun olan kenarlarının son kısmında bir kapı yapısı ve dikdörtgen bir taş yapısının yer aldığı Anaktaron kısmı yapının hemen hemen merkezinde yer alıyordu. Burada tapınaktaki törenleri yöneten Hierophant adındaki başrahibin tahtı bulunmaktaydı ve ondan başka hiç kimse de Anaktaron'dan geçememekteydi. Yapının çatı kısmında yer alan bir açıklık yoluyla tapınağın tepesinde bir ateşin yakıldığı da düşünülmektedir. Yapının penceresiz olması ve çok sayıda sütunla çevrili olması yapıya karanlık bir yapı olma özelliği kazandırmıştır. Yoğun bir şekilde sütunlandırılmış ve karanlık olan bu yapının içindeki geçitte ayrıca yer alan başka bir yapı daha bulunmamaktaydı⁷⁰.

Telesterion, Eleusis Misterlerinin⁷¹ yapıldığı “erginlenme evi” olarak biliniyordu. M.Ö. 592’lerde kare planlı olan, iç kısımda 22 stun ve yan taraflarında oturma sıraları olan bu yapının (Levha Ib, Levha IIa)⁷² M.Ö. 5.yy. yapım çalışmalarıyla iç sırada yer alan stun sayısı 42’ye çıkarılmıştır. Anaktaron yapının ortasına alınmış ve duvar kenarlarında insanların oturması için oturma sıraları yapılmıştır. Eski çağ dinleri arasında ibadetin tapınağın içinde yapıldığı tek tapınım Demeter’in Telesterion’udur. Tapınak mimar İktinos tarafından genişletilmiş ve buraya muhteşem sütunların taşıdığı bir giriş yapısı da eklenmiştir. Bu tapınaktaki törenleri yöneten başrahip Hierophant’ın burada oturanlara gizli sırlar verdiğine inanılırdı. Bu sırlar ölümden sonra nasıl mutlu olunacağına yönelik sır ve vaatlerdi. Hasat zamanında Kore’nin yeraltına inişi ve öteki dünyaya gidişi anlatılmaktaydı. İnsanların ölüm ve yaşam arasındaki bu perdeyi aralamalarına ve tekrar birleştirmelerine yardımcı olunuyordu. Bu sırları öğrenenler bu dine kabul ediliyordu. Telesterion’nun içinde dış kısmında yapılan törenlerde ellerinde meşaleler ile Demeter’in Kore’yi arayışını taklit eden adaylar, tören sonunda “buldum” diye çığlık atarlardı. Böylece erginlenmenin en üst noktası olan yüce görü, yalnızca bir yıldır erginlenmiş olanların ulaşabildiği “epopteia” gerçekleşmiş

⁶⁹ Foley 1993, s.79.

⁷⁰ Foley 1993, s.67-68.

⁷¹ Mysteria, Gizli tapınım, Sır anlamına da gelir ve Antikçağ Hellen’lerinin hemen hemen bütün dinsel yaşamlarını adlandırmak için kullandıkları ortak bir terimdir. Hançerlioğlu 1975, s.439.

⁷² Karaosmanoğlu 2005, s.179.

oluyordu. Epopetes'ler artık dinlerini tam yaşayacak ve öldükten sonra da aydınlık bir dünyada sonsuza dek mutlu olmayı garantilemiş olacaklardı⁷³.

II-Sicilya Selinus C Tapınağı

Sicilya'daki mimari yapılarda mermer kullanılmamıştır. Burada inşa edilen tüm yapılarda bölgenin kendi taşları kullanılmıştır. Bu bölgede yer alan ilk tapınaklar, çok tahrip olduğu ve çok kötü bir şekilde kazıldığı için yapısal olarak yerden ne kadar yüksekte oldukları bilinmemekle birlikte tarihlendirmeleri de tahminler yolu ile yapılmaktadır. Bununla birlikte yapılan son çalışmalar bu duruma açıklık getirme konusunda bize yardımcı olmaktadır. Bu çalışmalar ışığında, burdaki yapıların planları açık bir şekilde ortaya konmuştur. Selinus'da yer alan ve Peripteral olmayan iki yapı görünüş olarak oldukça ilkel bir görünüm sergilerler. Bunlardan biri M.Ö.628 yılında kurulduğu düşünülen, Selinus şehrinin hemen dışında Gaggera olarak adlandırılan bölgede yer alan Demeter Tapınağı'dır. Sicilya Selinus Gaggera'daki Demeter Malophoros "elma taşıyıcı", kutsal alanı Megaralılar tarafından kurulmuş ve Demeter kültü buğday ambarı olan Sicilya'ya bu vesile ile yerleşmiştir. Bu kutsal alan, M.Ö. 6.yy. bir Temenos duvarı ile çevrelenmiş ve 5.yy. buraya içten ve dıştan anteler arasına ikişer sütunlu Propylon (kapı) yapısı eklenmiştir. Anıtsal olan bu kapı yapısının bitişiğinde ise Demeter'e Kore'yi aramasında yardımcı olan Hekate'ye ait basit bir mekan yapılmıştır. Temenos'un iç kısmında, ortada büyük bir sunak ve arkasında da stunsuz basit planlı bir tapınak yapısı vardır. Bu yapı Eleusis'teki Anaktaron'u hatırlatan bir tarza ve iki evreli bir yapıya sahiptir. Selinus C'nin inşa edildiği Temenos'un stratigrafisi, bize M.Ö.6.yy.'ın ikinci çeyreğinden geç olmayan bir başlangıç aşaması sunmaktadır. Burası muhtemelen dönemin ortalarına kadar tamamlanmıştır ve Peripteral olmayan dar Adyton'lu bir tapınak üzerine inşa edildiği düşünülmektedir. M.Ö. 6.yy. sonrasına tarihli olan bu tapınak Dor düzenlidir ve Selinus'ta yer alan birçok tapınak yapısı arasında en erken döneme tarihli olan tapınaktır (Levha IIb)⁷⁴. Bu tapınağın kısa kenarına 6, uzun kenarına ise 17 sütun dizilmiştir. Sütunlarda bir çaptan diğer çapa uçlara oranla yaklaşık 1/8 oranında azalma vardır. Bu da büyük düzensizliklerin göz ardı edildiği ortalama bir şekildir. Pronaos'un önünde iki sıra sütun yer

⁷³ Karaosmanoğlu 2005, s.48.

⁷⁴ Richter 1984,s.18.

almaktadır. Opistodomos ve Peristil açık olmayıp Cella'yı kapalı bir arka oda ile tamamlamıştır. Var olduğu düşünülen Cella'nın çatısını taşıyacak kolonlara ait herhangi bir iz bulunamamıştır. Bu da bize, bu tapınağın M.Ö.5.yy. başlarına tarihlenen Delos'taki Demeter'in diğer bir tapınağında da olduğu gibi, bir alan ya da boş bir meydana ibaret olduğunu düşündürmektedir. Selinus C Tapınağı, ön kolonlar arası mesafeden ziyade kenar kısmında yer alan ve daha derin olan Pteron'u ile bu bölgedeki en eski tapınak olma özelliğine sahiptir. Yapının saçaklığı çok yüksektir ve iki katlı taş sıradan oluşan Korniş yapısı pişmiş toprak bir oluk ile süslenmiştir. Bu oluk; meneviş, lotus ve palmet motifleri ile bezenmiştir. Oluğun üzerine yer yer açılan deliklerden biriken yağmur sularının akışı sağlanmaktaydı. Bu yapının görkemli ve renkli olan Sima'sının parçaları ile üç adet Metop günümüze dek korunmuş ve bugün ise Palermo'da bulunmaktadır⁷⁵.

III-Priene Demeter Tapınağı

“Khtonios” sözcüğü Yeraltı Dünyası ile ilişkili olan demektir. Aynı sözcük o nitelikte olan bir tanrı için isim olarak da kullanılabilir. Sözcüğün bir tanrıça için kullanılan şekli ise “Khtonía”dır ve Khtonien varlıkların tümü Gaia Khtonía'nın soyundan gelmektedir. Batı Anadolu'da Demeter kültü ile diğer Khtonien tanrıların kültü yaygın bir şekilde tapınım görmüştür. Priene'deki bu tapınak da Anadolu'daki Demeter kültürünün tapının gördüğü bir alandır. Alışılmış tapınak planlarından farklı bir yapıya sahip olan bu tapınağın M.Ö. 4.yy. ait olduğu düşünülmektedir (Levha IIIa)⁷⁶. Dor düzenli olan bu yapı, temenosunun içinde temenos duvarı ile arasında dar bir koridor oluşturacak şekilde arka tarafa doğru çekilmiştir. Yapının ön tarafında dinsel törenleri izleyecek olanların oturmaları için yapılmış bir oturma kademesi ve bir de sunak yapısı yer almaktadır. Bunların yanı sıra, iki tarafı eğimli bir çatı ile örtülmüş olan bir kurban çukuru yapısına da yer verilmiştir⁷⁷.

IV-Pergamon Demeter ve Persephone Tapınağı

Bu tapınak, Pergamon Krallığı'nın kurucusu olan Philetairos ile erkek kardeşi Eumenes I'in M.Ö.263-241 yılları arasında inşa ettirip, anneleri Boa'nın adına Demeter ile Persephone'ye adadıkları, Templum in antis planlı Demeter ve

⁷⁵ Karaosmanoğlu 2005, s.49; Richter 1984, s. 18-19; Tomlinson 1996, s.82.

⁷⁶ Anabolu 1989, s.130.

⁷⁷ Anabolu 1989, s.121.

Persephone Tapınağı M.Ö. 3.yy. ilk yarısına aittir (Levha IIIb'nin 3.planı)⁷⁸. M.Ö. 3.yy. ikinci yarısında Kral Attalos I'in karısı Apollonis M.Ö. 241-197 tarihleri arasında bu yapıya bir propylon ekletmiştir. Tapınağın ön kısmında anıtsal bir sunak vardır. Yapının tamamında bu sunağın yanı sıra daha küçük boyutlu olan sunaklara da rastlanmaktadır. Tapınak ile sunakların önündeki alanın kuzey tarafında dinsel törenleri izleyecek olanlar için yapılmış olan oturma kademelerine burada da rastlanmaktadır. Demeter tapınaklarında oturma sıraları önemli bir öge olduğu söylenebilir. Bu tapınak M.S. 2.yy. Korinth düzeninde bir prostylos olarak yeniden inşa edilmiştir. Son zamanlarda ise bu yapı, ölümden sonra yeni bir yaşam vadeden diğer tanrıların da mekanı haline gelmiştir⁷⁹.

B-YONTU SANATINDAKİ DEMETER BETİMLERİ

Demeter'in mitoslarının çoğunda tanrıça kızı ile birlikte anılır. Bunlar “ikili tanrıça” ve “Demetres” tanrıçalar olarak da adlandırılmışlardır. Bu tanrıçalar yontusal örneklerde de sık sık yan yana betimlendiklerinden bu türde birliktelik arz eden heykellerin çoğunun onlara ait olabileceği düşünülmektedir. Bu heykelciklerin en erken örneklerini tarihsel bağlamda ilk olarak Anadolu'da Neolitik Çağ'da görmek mümkündür. Çatalhöyük'ten elleri göğüslerinde duran, tek bir gövdeye ve iki başa sahip olan çıplak kadın idolü (Levha IVa)⁸⁰ Anadolu'da binlerce yıl devam eden geleneklerde ve ana tanrıça inancında yer alan bir figür olmuştur. Çatalhöyük'te rastlanan bu duruşa, ardından Hacılar, Alacahöyük Prens Mezarlarında, M.Ö. 18.yy Kültepe ve Konya Karahöyük'te de rastlanmaktadır. İkili tanrıça heykelciklerinin Çatalhöyük'te başladığı ileri sürülmektedir. Taştan yapılan kadın heykelciklerinin de Demeter ve Kore betimlerine atıfta bulunduğu düşünülmektedir. Bunlar arasında kollarını birbirlerinin omzuna atmış olarak betimlenen, yine tek gövdeli olan ve benzer örneklerine Erken Tunç Çağ'da rastladığımız bir örnek de Alacahöyük Prens Mezarından çıkarılan altın levhacıklardır (Levha IVb)⁸¹. Bu levhacıkların da ana tanrıçanın ilkel betimleri oldukları ileri sürülmektedir. Bu levhaların benzer

⁷⁸ Anabolu 1989, s.131.

⁷⁹ Anabolu 1989, s. 121-122.

⁸⁰ Karaosmanoğlu 2005, s. 176.

⁸¹ Karaosmanoğlu 2005, s.176.

örneklerini M.Ö. 2. binin başlarında Kültepe idolleride, M.Ö.1. binde ise Urartularda (Levha V-a)⁸² görmek mümkündür. Urartulara ait olan ve Giyimli'den çıkarılan bu tunç levha, bize el ele tutuşmuş olan tanrıça betimlerinin kökeninin Anadolu'ya dayandığını ispatlar niteliktedir. Bu tasvirler, Yunanistan'a Anadolu'dan taşınmıştır. Myken'de M.Ö. 14.yy. tarihli fildişi bir örneğe (Levha Vb)⁸³ bu figürün yansıdığı görülmektedir. Buradaki betimde de Demeter ve Kore yan yana oturmuş pozisyonda ve elleri birbirlerinin omzunda betimlenmişlerdir. Bereketi simgeleyen bir üslupla kalçaların abartılı bir yapıda işlenmesi önemli bir yansımadır. Ellerin omuzlarda oluşu yine Anadolu bir özelliktir. Bu duruş, Çatalhöyük'ten gelen kökenin ve ana tanrıça tasvirinin somut bir örneğidir⁸⁴.

Demeter'in, toprak ana olarak betimlemelerini bulmak zor değildir. Çünkü Persephone başağa dönüştürülen ve öldürülen yaşam solluğu şeklinde düşünülmektedir. Ölen insanların evrensel ananın rahmine döndüklerine ve bu anlamda Demetroi "Demeter Halkı" olduklarına inanılmaktadır. Ekilen buğdayın altın başaklarının ölümlerle beraber gömülmesi de bu durumu açıklar niteliktedir. Ayrıca mezarların üzerine dökülen tahıl taneleri, toprağın ana gibi algılanışından ileri gelmektedir. Demeter'in ölümleri tahıl taneleri gibi karşıladığına inanılmıştır. Eski bir gelenekte uygulanan ve mezarlarda ölümler için yapılan sunumlar sırasında atılan tohumların yeryüzünde yaşayanlara iyilik ve bollukla gelmesi umulan yaşam içindir. Bu gelenek, insanların ana rahminden çıkar gibi yeryüzüne bir buğday başağı gibi yeniden çıkacağına olan inançtan kaynaklanmaktadır. Böylece doğal döngü sağlanacağına inanılmıştır. Başağın tohuma, tohumun toprakla yer altına, oradan filizlenip yeryüzüne çıkışı ve yeniden başak şeklinde dönüşünde olduğu gibi; insanın da ana rahminden doğup dünyaya, orada olgunlaşıp ölümle yeraltına, başka bir deyişle büyük ananın rahmine yeniden dönüşüyle bir tutulmuş bir inanç olduğu düşünülmektedir. Çünkü bütün canlılar, topraktan doğmakta, onunla büyümekte ve en sonda da yeniden ona kavuşmaktadır. Toprağa atılan tohumun yeniden yeryüzüne çıkmayı bildiğine inanılmıştır. Bu nedenle de mezarlara tanrıçanın büstleri de konmuştur. Pausanias'ın da anlattıklarına göre; Thebai Kadmeia'da insanlar Demeter

⁸² Karaosmanoğlu 2005, s.177.

⁸³ Karaosmanoğlu 2005, s.177.

⁸⁴ Karaosmanoğlu 2005, s.44.

Thesmophoros'un büstlerine saygı göstermiş ve onlara tapınmışlardır. Boeotia'da mezarlarda tanrıçanın çok sayıda büstü ele geçmiştir. Bunlardan biri olan (Levha VIa)⁸⁵ ve M.Ö.450 tarihlenen bu örnek Demeter Thesmophoros yani "yasa koyan Demeter"e aittir. Büstün başında büyük bir polos, yüzünde ise ne sevinçli ne de hüzünlü olan melankolik bir ifade vardır. M.Ö. 490 tarihli bir diğer örnek de (Levha VI-b)⁸⁶ Sicilya Akragas'taki Demeter Malophoros kutsal alanında bulunmuştur. Demeter Malophoros kutsal alanındaki kült yeri Megaralılar tarafından kurulmuş ve Demeter kültü buğday ambarı olarak bilinen Sicilya'ya bu şekilde taşındığına inanılmaktadır. Bu büstün de başında yine polos var. Yüze yine melankolik bir ifade hakimdir. Yapısal olarak da önceki örnek ile benzer yapıdadır; ama farklı olarak buradaki örnekte saç yapısının çizgisel detaylarla verildiği gözlenmektedir⁸⁷.

Demeter ve Kore, onlara tapınan her kültürde bolluk ve bereketin simgesi olarak algılanmışlardır. M.Ö. 620-600 arasına tarihlenen (LevhaVII-a)⁸⁸, Thebai'den ele geçen, terracotta grupta arabada yan yana otururken betimlenmiş ve aynı giysilere sahip olan bu iki figürün ana-kız tanrıçaları temsil ettikleri düşünülmektedir. Başlarındaki polosları, uzun örgülü saçları, çapraz taranmış baklava motifli uzun elbiseleri ikiz tanrıçalar olduklarına yönelik bir izlenim uyandırmıştır.

Kore'ye olduğu vurgulanan ve yalnız başına tasvir edildiği örneklerden biri M.Ö.530 civarına tarihli olan örnektir (Levha VIIb)⁸⁹. Atina Akropolis'inden bulunmuş olan bu yontuya uzun bir peplos giydirilmiş Peploslu Kore olarak adlandırılmıştır. Saçları örgülü ve omuzlarına dökülen bir tarzda verilmiştir. Yüze donuk ve oldukça masum bir ifade hakimdir. Yontuya tunçtan yapılmış bir çelenk ve küpeler sonradan eklenmiştir. Saçı ve dudakları kırmızıya, kirpikler ve kaşlar siyaha, elbisenin üzerindeki desenler ise yeşile boyanmıştır.

Atina Akropolis'inden bulunmuş olan Kore M.Ö. 525 civarına tarihlenmektedir (Levha VIIIa)⁹⁰. İonia'lı, muhtemelen Khios'lu bir sanatçının elinden çıkmıştır. Yontuya khiton ve hymation giydirilmiştir. Saçın üst kısmı önceki

⁸⁵ Karaosmanoğlu 2005, s.180.

⁸⁶ Karaosmanoğlu 2005, s.180.

⁸⁷ Karaosmanoğlu 2005, s.48-49.

⁸⁸ Karaosmanoğlu 2005, s.184.

⁸⁹ Boardman 1996, s.111.

⁹⁰ Boardman 2005 a, s.93.

örneğe oranla daha detaylı farklı bir yapı sergilediği söylenebilir. Yontunun giydiği khiton maviye, küpeler ve kolyesi ise kırmızı ve mavi renge boyanmıştır.

Güney İtalya'dan, Lokri'den bir grup küçük kabartma ele geçmiştir. Bunlar genel anlamda Persephone Tapınağı alanından bulduklarından dolayı bu tanrıçaya adak olarak sunulmuş olan yapıtlar olarak kabul edilmektedirler. Bunlar arasında en çok rastlanan betimler Persephone'nin kaçırılışını anlatan örneklerdir. Bu eserler kaçırılma olayını üç bölümde sunarlar. Birinci aşamada, bir genç tarafından yapılan edimsel kaçırılma aktarılır. İkinci aşamada, atlar ya da pegasuslar tarafından çekilen bir araba ile gökyüzünde bir gezi ve Hades'in egemen olduğu yer altı dünyasına varış ve son olarak da Hades ve Persephone'nin evliliklerinin kutlandığı sahneler yer alır. Bu bölümde tanrı ve tanrıça görkemli bir taht üzerinde otururken betimlenirler. Bazen de Persephone'nin yalnız başına betimlendiği sahnelere de rastlanmaktadır. M.Ö. 470-450 arasına tarihlenen, Lokri'den ele geçen bu kabartma da (Levha VIIIb)⁹¹ gelinin getirildiği anın sergilendiği bir sahne vardır. Bu sahnenin düğün öncesi hazırlık sahnesi olduğu düşünülmektedir. Kabartmada art arda yürür şekilde iki kadın betimlenmiş ikisinin arasında uzun bir nesne üzerinde duran bir horoz verilmiştir. Horoz figürüne Lokri'den ele geçen kabartmalarda sıklıkla rastlanmaktadır. Her iki figürün de ellerinde tuttıkları farklı nesnelere var.

Lokri'den gelen ve üzerinde bir dizi törensel sahnenin yer aldığı kil levha grubundan olan bir örnek de M.Ö. 460 civarına tarihli olan (Levha IX-a)⁹² levhadır. Bir elinde buğday başağı, diğer elinde ise bir horoz tutarken betimlenen Demeter otururken, karşısında ise bir elinde kadehe benzeyen bir kap öteki elinde de üzümün yer aldığı asma dalı tutan Dionysos ayakta tasvir edilmiştir. Bu eserin Erken Klasik Dönem'in en önemli çalışması olduğu ileri sürülmektedir. Her ne kadar kabartmaya çizgisel bezemeler hakim olsa da detaylar ile kıvrımların vurgulanmak istendiği açıktır.

Eleusis'ten bulunan, M.Ö. 460 yıllarına tarihli, mermerden yapılmış olan kabartma levha (Levha IXb)⁹³ üzerinde Demeter ve Persephone'nin betimlendiği gözlenmektedir. Demeter tabure benzeri bir koltuk üzerine oturmuş, ayaklarının

⁹¹ Richter 1984, s.200.

⁹² Boardman 2005 a, s.179.

⁹³ Foley 1993, s.77.

altında yine küçük bir tabureyle ve başında polosuyla betimlenmiştir. Bir elinde esasını, diğer elinde de meşale tutmaktadır. Karşısında duran Persephone de ellerinde meşalelerle ayakta durur bir pozisyonda betimlenmiştir. Figürlere bodur bir yapı, detaylarda ise fazla derin olmayan stilize bir yapı hakimdir.

M.Ö. 430-20 arasına tarihlenen bir adak kabartması üzerinde (Levha XIa)⁹⁴ Demeter, Persephone, Triptolemos ve başka bir tanrının betimleri yer almaktadır. Sol tarafta yer alan ve adak sahibi olduğu düşünülen figür yapı olarak frontaldır; ama figürün kolu kırılmıştır. Burada giysi kıvrımlarında biraz hareketlenme olduğu düşünülebilir. Figürlerin dizleri öne çıkarılmış ve bu hareket giysiye de yansıtılmaya çalışılmıştır. Kabartmanın konusunun Attika ile bağlantılı olduğu ileri sürülmektedir. Çalışma genel olarak Peloponesos etkileri taşımaktadır.

Eleusis'ten ele geçen ve M.Ö.430 yıllarına tarihlenen büyük boyutlu bir kabartma üzerinde (Levha Xa)⁹⁵ Demeter, Persephone ve Triptolemos'un betimleri yer almaktadır. Konu olarak Triptolemos'un ilk kutsandığı an betimlenmiştir. Triptolemos, Demeter ve Persephonenin arasında bir çocuk boyutunda verilmek istenmiş; ama vücut yapısı ve kasları bir atlet gibi işlenmiştir. Demeter'in bir elini Triptolemos'a uzatmış, diğer elinde de esasını tutmaktadır. Persephone de bir elinde meşale tutarken diğer eliyle de Triptolemos'un başını okşarken vurgulanmıştır. Bu eserin mimari bir yapıya ait olması zor bir ihtimaldir. Ancak önemli bir yerde sergilenen bir yapıt olduğu düşünülmektedir. Atina'daki üç figürlü kabartmalar gibi, Antik Çağ'da kopya edilmiş bir eserdir. Çok alçak bir yapıda olan kabartma esere yerel bir hava vermektedir. İşlevinin ne olduğu tam olarak bilinmese de bir tapınım yeri için yapılmış bir kült grubu olduğu düşünülmektedir. Kabartmaya hakim olan eski moda görünüm ve kaba karakterin dikte edilmiş olabileceği ileri sürülmektedir⁹⁶.

Eleusis'te bulunan ve M.Ö. 410 yıllarına tarihli olan Demeter yontusu (Levha XIIa)⁹⁷ şekilsel olarak Athena yontularına benzeyen bir yapıdadır. Uzun bir peplos giymiştir. Peplosunun kemerle sıkıştırması, giysisinde farklı derinliklerdeki kıvrımlar oluşturmuştur. Sol dizi öne doğru kavis yapmıştır. Bu da yontunun az da olsa rahatlatmıştır.

⁹⁴ Boardman 2005 b, s.199.

⁹⁵ Karaosmanoğlu 2005, s.183; Boardman 2005 b, s. 187.

⁹⁶ Karaosmanoğlu 2005, s.50.

⁹⁷ Boardman 2005 b, s.179.

Güney İtalya'dan ya da Sicilya'dan ele geçtiği düşünülen eserin (Levha XIIIa)⁹⁸ M.Ö.5.yy. sonlarına tarihlenmektedir. Demeter'e ait olduğu düşünülen bu eserin baş ve kol kısmı beyaz mermerden, geri kalan kısmı ise kireç taşından yapılmıştır. Eser yapı olarak da önceki örneklere kıyasla hem duruşta hem de giysi kıvrımlarında daha gelişkin bir yapı sergilemektedir.

Demeter tapınımına, Kıta Yunanistan'nın birçok bölgesinde rastlamak mümkündür. Kaunos, Knidos, Bergama ve Priene'de kutsal alanları bulunduğu yerler arasındadır. Bütün Greek ve Roma dünyasında aşırı bir şekilde tapınım görmüş bir tanrıçadır. Tanrıçanın tapınımı ve mitolojisi hem ürünlerin verimliliği ile hem de yaşam sonrası ile yakından ilişkilidir. M.Ö. 340-330 yılları arasına tarihli Knidos'taki Demeter ve Kore kutsal alanında bulunmuş olan Knidos Demeter'i (Levha XIVa)⁹⁹ tanrıçanın en güzel heykellerinden biridir. Bir kült heykeli olduğu da düşünülmektedir. Tahtına oturmuş pozisyonda betimlenen tanrıça, giysili, olgun ve güzel bir kadın olarak betimlenmiştir. Baş diğer örneklerde de görüldüğü gibi kısmen örtülmüştür. Bukle şeklinde yapılan saçları omuzlarına dökülmüştür. Baş kısmı daha kaliteli bir mermerden ayrı olarak yapılmıştır. Oturuşuna oldukça rahat bir hava hakimdir. Yontunun üst kısmı ve baş kısmı gövdeye nazaran başarılı bir şekilde döndürülmüştür.

Demeter tasvirine Parthenon Tapınağın'da da rastlamak mümkündür. M.Ö. 435 civarına tarihlenen Parthenon Tapınağının doğu alınlığında (Levha XIb)¹⁰⁰ Athena'nın doğumuna nezaret eden üç tanrıçadan birinin Demeter olduğu iddia edilmektedir. Bu eserler dönemin heykeltıraşlık eserlerinde kaydettiği ilerlemenin bir yansıması olarak düşünülebilir. Giysilerdeki hareketli ve derin kıvrımlar yontulara canlıymış gibi hacimli bir yapı kazandırmıştır. Uzanarak ve oturur pozisyonda verilen yontuların gevşemiş duruşları Olympia heykellerinde görülmeyen bir güven duygusunun yansımasıdır.

M.Ö. 470 yılına ait orjinalinin kopyası olan Hestia Giustiniani yontusu (Levha XVa)¹⁰¹ anaç görümlü bir peplophorostur. Baş örtülü Hera ya da Demeter yontusu olabileceği de düşünülmektedir. Sol kolu muhtemelen doğru

⁹⁸ Boardman 2005 a, s.171.

⁹⁹ Boardman 2005 a,162; Karaosmanoğlu 2005, s.180.

¹⁰⁰ Boardman 2005 a, s.149.

¹⁰¹ Boardman 2005 b, s.89.

restore edilmiştir. Eli belindedir ve sağ tarafa doğru kendini bırakmış bir yapıdadır. Buna rağmen elbisesinin kıvrımlarında hiçbir bozulma görülmemektedir.

Demeter Cherchel, M.Ö. 450 yıllarına ait orijinal örneğinin kopyası olan bu eser adını Cezayir’de Cherchel’den almıştır (Levha XVIa)¹⁰². Cherchel, antik dönen eserlerinin kaliteli kopyaları için seçilen önemli bir merkezdir. Eserin başı örtülüdür ve klasik peplophoros tipindedir. Anaç bir görünüme sahip olan bu figür, Demeter tanımını destekler niteliktedir ve Parthenon üslubundadır.

Kore “Sappho” Albani M.Ö.430 civarına ait orijinalinin kopyasıdır (Levha XVIIa)¹⁰³. Grimani Heykelciklerinden birincisine ilham veren heykelin doğal boyuttaki kopyasıdır. Kapitol Demeter’i ise M.Ö. 420 tarihli orijinalin kopyası olan bir eserdir (Levha XVIIb)¹⁰⁴. Yontu, bir elinde asa bir elinde de phiale tutmaktadır. Sağ ve sol kol, sol göğüs ve dizden aşağısı restore edilmiştir.

Girit’ten bulunan Grimani Heykelcikleri, M.Ö. 420 tarihlenen orijinal eserlerin küçültülmüş kopyasıdır. Bunların üçünün de Persephone’yi temsil ettikleri düşünülmektedir. (Levha XVIIIa)¹⁰⁵, Abbodanza olarak adlandırılmıştır ve Kore Albani’ye benzemektedir. (Levha XVIIIb)¹⁰⁶, Kapitol Demeteri ile benzer yapıdadır. (Levha XVIIIc)¹⁰⁷de Erekhtheion Karyatid’lerini anımsatmaktadır.

Kephisodotos’un, kollarında verimin simgesi olan Plutos’u tutan Eirene (Barış) heykeli de yine önemli bir eserdir (Levha XIXa)¹⁰⁸. Plutos, Hesiodos’un Theogonia’sında Demeter ile İasion’nun oğlu olarak geçer. Girit’te doğmuştur. Demeter ve Persephone ile beraber anılan bir karakterdir. Bereket boynuzu taşıyan bir çocuk olarak da betimlenmektedir. Eleusis’te Plutos’a annesi Demeter ile beraber tapınılmıştır. Plutos, Demeter ve İasion’nun üç kez sürülmüş bir tarlada birleşmesi sonucu doğmuştur. Zenginlik anlamına da gelen Plutos’un karaları ve denizleri dolaşır rastladığı insanları zenginleştirdiğine inanılmaktadır. Demeter ve İasion’nun birleşmesi, üç kez sürülmüş bir tarlada meydana geldiği için bu zenginliğin toprağın bereketini simgelediği de düşünülebilir. Plutos, menkul servetinin gelişmesi üzerine

¹⁰² Boardman 2005 b, s.223.

¹⁰³ Boardman 2005 b, s.223.

¹⁰⁴ Boardman 2005 b, s.224.

¹⁰⁵ Boardman 2005 b, s.218.

¹⁰⁶ Boardman 2005 b, s.218.

¹⁰⁷ Boardman 2005 b, s.218.

¹⁰⁸ Richter 1984, s.114-116.

Demeter'den ayrılıp, genel olarak zenginliğin kişileştirilmiş şekli olmuştur. Plutos'tan, komedi yazarı Aristophanes kör bir kişi olarak söz eder. Aristophanes, Plutos'u Zeus'un kör ettiğini de vurgular. Zeus'un amacı ise onu yalnızca iyiliksever kimseleri ödüllendirmesinden alıkoyup, kötülerini de kayırmaya zorlamaktır. Eirene ve Plutos heykelinin günümüze dek korunarak gelmiş birçok benzetisi arasında en bozulmamış olan örnek Münih'te bulunmaktadır. Bu eser yüzeysel yapı özellikleri olarak M.Ö. 5.yy. örnekleri ile benzerlik gösteriyorsa da; kadın ve çocuk arasındaki yürekten olan yakınlık, Eirene'nin yüzündeki tatlı ve yumuşak ifade ve giysisinin yoğun kıvrımları yeni bir üslubun habercisi olarak kabul edilmektedir. Bu heykelin, Atinalıların Sparta'ya karşı kazandığı zaferden sonra M.Ö.375 yapıldığı düşünülmektedir¹⁰⁹.

C-SERAMİK SANATINDAKİ DEMETER BETİMLERİ

Demeter'in bilinen mitoslarının çoğunda, kızı Persephone'nin kaçırılışı ve yeniden dönüşünün kutlamaları üzerinde oluşturulan bir olay örgüsü hakimdir. Demeter ve Persephone tasvirlerinin seramik sanatındaki yansımaları da buna örnek olarak verilebilir. Demeter, genel olarak kızıyla beraber resmedilmiştir. İnsanoğluna tarımı öğretmesi için görevlendirdiği Triptolemos ile bir arada olduğu sahneler de bulunmaktadır. M.Ö.550 yıllarına tarihlenen Attika siyah figürlü bantlı kylix üzerinde (Levha XXa)¹¹⁰ tarlayı süren ve tohum eken çiftçilere bereketli tohumları arabasındaki Demeter ve Persephone'yi temsil eden küpler içinde getiren Triptolemos'un tarladan geçişi betimlenmiştir. İnsanoğlunun inancı tarlalarına attıkları tohumların Demeter'in bereketine sahip olmasını yönündedir. Demeter ve Persephone, insanlara bereket dağıtan bir rolde, arabada oturur pozisyonda, küplere benzetilerek ifade edilmişlerdir¹¹¹.

M.Ö. 520 tarihli Attika siyah figürlü amphoranın gövde kısmında yer alan ana sahnede, (Levha XXb)¹¹² ortadaki kanatlı arabasında oturan sakallı ve yaşlı figür Triptolemos'tur. Sağ elinde tek bir saptan çıkan dört demet buğday başağı tutmuştur.

¹⁰⁹ Richter 1984, s. 114; Bayladı 2005, s.421-422; Grimal 1997, s.165.

¹¹⁰ Karaosmanoğlu 2005, s.183.

¹¹¹ Karaosmanoğlu 2005, s.50.

¹¹² Karaosmanoğlu 2005,182.

Bunlardan ikisi arkasında duran Demeter'e diğer ikisi de önünde duran Persephone'ye doğru uzanmıştır¹¹³.

M.Ö. 530-520 tarihli olan siyah figürlü hydrianın gövde kısmında (Levha XXIa)¹¹⁴ Persephone'nin yeryüzüne dönüşünün canlandırıldığı bir sahne yer alır. Persephone'nin yeniden yeryüzüne dönüşü, toprağın eski gücüne ve bereketine dönüşünün bir sembolü olarak algılanmıştır. Kızına kavuşan Demeter, dört atın çektiği araba ile Olypos'a çıkarken Apollon ve Artemis lyr çalarak Persephone'nin dönüşünü kutlamaktadırlar. Arabanın ön kısmındaki figürler ise Hermes ve Persephone'dir¹¹⁵.

Demeter'in Eleusisli yardımcısı olan Triptolemos, birçok vazo üzerinde Demeter ile beraber betimlenmiştir. Bunlardan biri de M.Ö. 480 tarihli olan volütlü kraterdir (Levha XXIb)¹¹⁶. Bu vazonun ana sahnesinde, Demeter ve Triptolemos bir sunak önünde resmedilmişlerdir. Sunağın bir tarafında her iki elinde de buğday başakları tutan Demeter, öteki tarafında ise bu başakları tanrıçadan alıp insanoğluna dağıtacak olan Triptolemos elinde tanrıçanın asası ve kanatlı arabası ile betimlenmiştir. Her iki figür de uzun giysiler içinde verilmiştir. Tanrıçanın başına polos benzer bir taç giydirilmiştir.

M.Ö. 500 civarına tarihli, Eleusis kökenli, kilden yapılmış bir kap üzerinde (Levha XXIIab)¹¹⁷ bir sandalyenin üzerinde betimlenen Demeter'in başında polos, elinde ise çiçeklerden yapılmış bir taç vardır. Tanrıçanın karşısında ise kızı Persephone başında polos velinde bir dal ile betimlenmiştir. Kabın öteki yüzünde ise, Demeter kültürünün ritüellerinden biri olan geçit töreni resmedilmiş olmalıdır.

M.Ö. 500-480 arasına tarihlenen bir skyphosun gövdesinde yine Demeter ve Triptolemos'un betimlendiği görülmektedir (Levha XXIIIab)¹¹⁸. Triptolemos sahnenin ortasında kanatlı arabasında otururken vurgulanmıştır. Sağ elinde phiale benzeri bir kap, sol elinde ise buğday başakları tutmaktadır. Karşısında duran figür ona bir oinochoia uzatmıştır. Triptolemos'un arkasında duran Demeter'in ise bir

¹¹³ Karaosmanoğlu 2005, s.50.

¹¹⁴ Foley 1993, s.78; Karaosmanoğlu 2005, s.178.

¹¹⁵ Karaosmanoğlu 2005, s.47.

¹¹⁶ Boardman 2002, s.108; Karaosmanoğlu 2005, s.182.

¹¹⁷ Foley 1993, s.80.

¹¹⁸ Boardman 2002, s.175.

elinde buğday başakları bir elinde de meşaleye benzeyen bir nesne vardır. Tanrıçanın giysisi çok başarılı bir şekilde işlenmiştir. Giysinin üzerinde yer alan hayvan motifleri dikkat çekicidir. Ayrıntıların önemsendiği söylenebilir. Triptolemos'un arabasının yan tarafındaki yılan figürü önemlidir. Bu tür tanrılar toprak ile ilişkili oldukları için bu tarz tasvirlerle rastlamak mümkündür.

Demeter ve Persephone mitosu, M.Ö. 5.yy'dan' 4.yy'a kadar kayda değer bir şekilde vazo sanatında gözlenebilmektedir. Persephone'nin yeraltına yaptığı kısa ziyaret ve yeniden yeryüzüne çıkışının sergilendiği birtakım klasik dönem sahneler de vardır. Bunlardan biri, M.Ö. 470 yıllarına tarihlenen bir çan krater kabın gövdesinde (Levha XXIVa)¹¹⁹ Hermes'in kılavuzluğunda Persephone'nin yeraltından çıkışı resmedilmiştir. Demeter'in kızına Eleusis'te kavuştuğu anlatılır. Persephone'ne yeryüzüne çıkarken bir yanında annesi bir yanında da Hekate onu karşılarken betimlenmişlerdir. Hermes ise ayakta, başında trankaphe ve elinde kerkeionu ile resmedilmiştir. Persephone başında tacı ile vücudunun dizden aşağısı toprakta, kalan kısmı ise yeryüzünde verilmiştir. Persephone burada buğday başağına benzetilmiştir. Tanrıça onu sevinçle kucaklamış ve beraber Olympos'a çıkmışlardır. Talihsiz anne kızının nar tanesi yediğini öğrenince üzülmüştür çünkü bu durum onu yeraltına sonsuza dek bağlayan tek neden olacaktır. Ancak bu durumu değiştirmek için yapılabilecek herhangi bir şey de yoktur. Sonuçta Zeus ile anlaşma yoluna gidilir ve Persephone'nin bir yılın üçte ikisi boyunca annesinin yanında, geri kalan üçte birlik süre boyunca ise eşiyile beraber yeraltında kalmasına karar verilir. Hekate ise bu duruma tanıklık edip, Persephone'yi yeryüzündeyken korumayı ve bu süreyi gözetmeyi kabul eder. Demeter'in bu anlaşmadan memnun bir şekilde Olympos'a dönüşü ise yeryüzünü yeniden canlandırmıştır. Ressamların bu konudan hareketle yapmak istedikleri vurgu, olayın özüne, başka bir deyişle yeryüzünün yeniden hayat bulmasına yöneliktir.

M.Ö. 490 civarına tarihlenen bir kalpsin gövdesinde Triptolemos betimlenmiştir (Levha XXIVb)¹²⁰. Triptolemos yine kanatlı arabasında otururken betimlenmiştir. Her iki elinde tuttuğu buğday başaklarının, Demeter'in ona verdiği görevin sembolü olduğu söylenebilir.

¹¹⁹ Karaosmanoğlu 2005, s.178; Foley 1993, s.78; Boardman 1989,s.69.

¹²⁰ Boardman 2002, s.124.

M.Ö. 452-400 arasına tarihli bir kylixin tondosunda Persephone ve Hades birlikte resmedilmişlerdir (Levha XXVa)¹²¹. Hades'in bir elinde phiale diğer elinde ise bolluğun simgesi olan boynuz şeklinde bir nesne vardır. Persephone ise elinde nar ile betimlenmiştir.

M.Ö. 450-400 arasına tarihli hydrianın gövde kısmında (Levha XXVb)¹²² kanatlı arabasında oturan Triptolemos betimlenmiştir. Başında çelenk benzeri bir taç vardır. Bir elinde asa, ötekinde ise phialeye benzeyen bir kap taşımaktadır. Önünde duran kadın da ona bir hydriadan sunum yapmaktadır. Triptolemos'un önünde ve arkasında duran figürlerin Demeter ve Persephone olduğu düşünülmektedir.

M.Ö.350 civarına tarihlenen ve geç klasik üslupla bezenen bir pelikenin gövdesinde (Levha XXVIa)¹²³ Demeter, Persephone, Eros, Hekate, İakkos, Triptolemos, Herakles, Zeus ve Nike betimlenmiştir. Hekate taçlandırılmış olarak betimlenen tanrıçaların, Demeter ve Persephone'nin, arasında ellerinde yanan meşaleler tutarken betimlenmiştir. İakkos bir elinde aşağı doğru, bir elinde de yukarı doğru tuttuğu meşaleler ile betimlenmiştir. Meşale, Demeter kültüründe sembolik bir öneme sahiptir. Kökeni ise tanrıçanın kızını gece gündüz elinde meşale ile ararken kullanmasına dayanır.

M.Ö. 5.yy ortasına tarihli, erken klasik üslupla bezenen volütlü kraterin boyun kısmındaki bantta (Levha XXVIb)¹²⁴ Triptolemos önceki örneklerde de görüldüğü şekli ile kanatlı arabasına otururken betimlenmiştir. Bir elinde yine phiale, öteki elinde ise buğday başakları tutmaktadır. Önünde duran kadın yine ona hydriadan sunum yapıyor. Arkada yer alan figürlerin de ellerinde buğday başakları var ve figürlerin hepsi taçlandırılmış olarak betimlenmiştir.

M.Ö.5.yy ortalarına tarihli, yine erken klasik üslupla bezenen bir kylix (Levha XXVIIa)¹²⁵ tondosunda Persephone bir sunakla beraber betimlenmiştir. Bir elinde hydria taşımaktadır ve kabın ağız kısmını yere doğru çevirmiş durumda betimlenmiştir. Bu duruşu Triptolemos'un betimlendiği vazolarda da görmek

¹²¹ Boardman 1989, s.121.

¹²² Boardman 1989, s.164.

¹²³ Boardman 1989, s.204.

¹²⁴ Boardman 1989, s.20.

¹²⁵ Boardman 1989, s.26.

mümkündür. Arkasında sunağa benzeyen bir yapı var. Dinsel bir sahne vurgulanmak istenmiş olabilir.

M.Ö.340-330 yıllarına tarihlenen, kırmızı figür tekniği ile bezenmiş olan terrakotta bir hydria üzerinde (Levha XXVIIb)¹²⁶ Persephone'nin Hades tarafından kaçırıldığı sahne betimlenmiştir. Kabın üzerinde yer alan diğer figürlerin de tanrılara ait olduğu düşünülmektedir.

¹²⁶ Foley 1993, s.76.

A-DEMETER KÜLTÜ IŞIĞINDA ELEUSİS MİSTERLERİ

I-Misterlerin Tarihçesi

Eleusis Misterleri, Antik döneme ait yaygın olan Yunan mister kültürünün en önemlisiydi. Misterlerle ilgili olan kaynaklar; yazılı kayıtlardada yer alan anlatımlardan, tapınak yapılarının arkeolojik kalıntılarında, boyalı seramikler ve kabartmalar üzerinde yer alan betimli sahnelerden ve yazıtlardan oluşmaktadır. Yazılı kaynaklar ve vazo betimlerinde yer alan figüratif kanıtlardan edinilen bilgiler ışığında, özellikle adaylığın gizlilik gerektirmeyen ilk aşamaları öğrenilmektedir¹²⁷.

Konum olarak Eleusis; Atina'nın yaklaşık 14 mil batısında Atina, Boeotia ve Peloponesos'tan gelen yolların kesiştiği bir ticaret rotası üzerinde yer alması Eleusis'in bölgenin önemli kentlerinden biri olmasında önemli bir katkı sunduğu söylenebilir. Eleusis, Atinalılardan önce Megaralılara aitti. Dorlar'ın öncesinde Megaralılar ana tanrıça olarak Demeter'e tapınmaktaydılar. Tarım kültürünün yaygınlaşması ile Boeotia bölgesi verimli topraklarıyla ün salmıştır. Misterlerin yapıldığı bölgede muhtemel bir kültürün var oluşunu işaret eden ilk arkeolojik kalıntıların M.Ö. 15. yy. Myken dönemine denk geldiği düşünülür. Misterlerin varlığına dair önemli bulgular M.Ö. 8.yy. tarihlenen Geç Geometrik Çağ'da rastlanır. Eleusis'te, Misterlerin yapıldığı bölge olarak bilinen Telesterion, M.Ö. 6.yy. başları ya da M.Ö. 7.yy. sonlarından kalan bir kutsal alanda M.Ö. 6.yy. ortasında Attik Tyran Pesistratos tarafından inşa edilmiştir. İnşa edilen bu tapınağın M.Ö. 395 civarında Goth'lar tarafından yıkıldığı bilinmektedir¹²⁸.

Yaklaşık iki bin yıl boyunca Eleusis'te misterler kutlanmıştır. Kutlamada yer alan bazı törenlerin de zamanla değişikliğe uğradığı düşünülmektedir. Pesistratos dönemi ile birlikte Eleusis Tapınağı'nda gerçekleştirilen yapım ve onarım çalışmaları, bu kültürün gösterdiği atılımın ve giderek artan saygınlığının bir yansıması olarak kabul edilmekteydi. Eleusis'in Atina'ya komşu olması ve Atina'nın kente sağladığı koruma da Eleusis Misterlerinin tüm Hellen dünyasının dinsel hayatının merkezinde yer almasına katkıda bulunmuştur¹²⁹.

¹²⁷ Eliade 2003, s.361.

¹²⁸ Foley 1993, s.65.

¹²⁹ Eliade 2003, s.361.

Eleusis Misterlerinin kökeni hakkında farklı görüşler ileri sürülmüştür. Paul Foucart, Herodot'un görüşlerini irdeleyerek Eleusis Myster'lerinin Mısır kökenli olduğunu iddia etmiştir. Ancak Charles Picard M.Ö.2. bin yılın ortasından itibaren kutsal alan olarak da bilinen Hieron'da tek başına bile, olsa Mısır'a ait herhangi bir nesnenin ele geçmediğini ileri sürmüştür. Axel Person ve Charles Picard Misterlerin Grit kökenli olabileceği yönünde görüş bildirmişlerdir. Buna paralel olarak yapılan son kazılarda Eleusis yapılarında Girit ve Minos etkilerinin bulunduğu varsayımı da çürütülmüştür. Nilson, Eleusis mitsel-ritüel kompleksinin Miken kökenlerini ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Mylonas ise, anlatılanların Tesalya veya Trakya gibi daha çok kuzey kökenli olan bir tapıma işaret ettiğini ileri sürmüştür. Kökenleri nereye bağlı olursa olsun Mysterlerin Hellen öncesi döneme ait olduğu ve arkaik yapıdaki bir tapınının uzantısını oluşturduğu kesindir. Bilim insanlarının çoğu Misterlerin doğuşunu tarımla ilintili mitsel-ritüel bir senaryoda aramışlardır. Nilson'a göre Demeter buğdayların anası ve Kore ise onun tahıl tanesi olan genç kızıdır. Bu tanrıçalar eski ve yeni hasadı simgeler ve dolayısıyla bu iki tanrıçanın birleşmesi iki hasadın harman edilmesinin temsilidir. Ayrıca Nilson Eleusis'te herhangi bir öğretinin olmadığını, yalnızca hayat ve ölüm üzerine eski hasadın içinden çıkan yeni hasadın temsil ettiği bazı basit ve temel düşüncelerin bulunduğunu ileri sürmüştür¹³⁰.

Misterler, en erken kaynak olarak, binlerce yıl boyunca Yunan dünyasında ve ardından Roma İmparatorluğu'nun tamamında bulunan adaylara ölümden önceki yaşam ve ölümden sonraki yaşam için umut vaat eden bir konum sunmaktadır. Homeros'un Demeter'e İlahi adlı eserinde hem misterlerin özünü oluşturan iki tanrıçanın mitolojisini hem de Eleusis Misterlerinin temelleri anlatır. İlahi, detaylı bir şekilde sadece dışarıdakilere açıklanabilen Eleusis'teki başlangıç törenlerinin mistik kökenlerine vurgu yapar ve Demeter Kültü'nün kuruluşuyla sonuçlanır. Fakat adaylar için vaat edilen sözlerin yer aldığı bölümler açıklanmaz. Demeter ve Persephone mitine yapılan atıfların misterlerdeki törenlerin her aşamasında önemli bir rol oynadığı açıktır. Ancak en gizli süreçler hakkında hiçbir detay açıklanmamıştır. Bu yönü ile İlahi, misterlerin bazı yönlerini ve onların adaylar için

¹³⁰ Eliade 2003, s.371.

ifade ettiği anlamı kavramak için başvurulabilecek önemli bir kaynak olma özelliği taşımaktadır¹³¹.

Homeros'un İlahi'sinde "Ne mutlu yeryüzünde yaşayan insanlardan bu misterleri görmüş olana, ama erginlenmeyen ve ritüellere katılmayanlar ölümden sonra orada o karanlık yerlerde iyi şeylere sahi olamayacaklar" şeklinde bir açıklama yapmıştır¹³².

Demeter Kültü'nü açıklığa kavuşturmak için ana hatlarıyla mitolojiye değinecek olursak: Demeter'in kızı Kore (Persephone) Nysia Ova'sında çiçek toplarken Ölüler Ülke'sinin tanrısı Plutos (Hades) tarafından kaçırlır. Dokuz gün boyunca kızını arayan Demeter Helios'tan Zeus'un kızını Hades'le evlendirmek istediğini öğrenir. Büyük bir üzüntüye kapılan ve Zeus'a öfkelenen tanrıça Olimpos'u terk eder. Yaşlı bir kadın kılığına girer ve Eleusis'e ulaşır. Orada kral Keleos'un kızları tarafından karşılanır ve kraliçe Metaneira'nın bebeği Demophon'a bakmayı kabul eder. Demeter Demophon'u bir tanrı gibi büyütüp ölümlü kaderinden kurtarmak ister. Tanrıça çocuğu ambrosia ile ovup geceleri ise bir odun gibi ateşin içine yerleştirir. Çocuk giderek bir tanrıya benzer ama annesi onu ateşin içinde görüp haykırınca çocuğun ölümden kurtulma şansı da ortadan kalkar. Bunun üzerine tanrıça asıl kimliğini açıklar, kendisi için Eleusis'te bir tapınak ve hemen yanında da bir sunak taşı yapılmasını ister. Tanrıça burada ritüellerini insanlara öğreteceğini, Demophon'un da bu tapınağa rahip olmasını istediğini söyler. Tapınağın yapımı bitince tanrıça buraya yerleşir ve bu sırada da yeryüzünün tamamını kırıp geçiren kuraklık başlar. Zeus tanrıçaya ulaklar gönderip Olimpos'a tanrıların arasına dönmesini ve tanrılık görevlerini yerine getirmesini ister; ama tanrıça kızını görmeden Olimpos'a dönmeyeceğini ve bitkilerin de büyümesine izin vermeyeceğini bildirir. Bunun üzerine Zeus Hades'ten Persephone'yi geri getirmesini ister. Hades Persephone'yi gönderir. Persephone'yi kendi krallığına bağlamak için de ona bir nar tanesi yedirir. Böylelikle Persephone her yıl dört ay boyunca eşinin yanına dönmek zorunda kalır. Demeter kızına kavuştuktan sonra Olimpos'a dönmeyi kabul eder ve yeryüzü mucizevi bir şekilde yeniden canlanır. Tanrıça Olympos'a dönmeden önce

¹³¹ Foley 1993, s.65.

¹³² Eliade 2003, s.358.

ritüellerini açıklar ve bütün misterlerini Triptolemos, Diokles, Eumolpes ve Keleos'a öğretir ¹³³.

Homeros'un İlahisinde Demeter kültü için yapılan iki tür erginlenmeden (adaylık) söz edilmiştir. Bunlardan birincisi, Eleusis Misterler'inin asıl nedeni olan ve iki tanrıçanın bir araya gelişini anlatan mitoloji; ikincisi ise, Demeter'in Demophon'u ölümsüzleştirme isteğinin başarısızlıkla sonuçlanmasının devamı olarak açıklanır. Demophon'un hikayesi, ezeli tarihin belli bir anında insanın ölümsüzlüğe erişme ihtimalinin yok olduğu trajik hatayı anlatan eski mitlere benzetilebilir. Demophon bir kralın son oğluydu ve başlangıç dönemi insanlarından değildi. Demeter'in onu ölümsüz kılma isteğinin asıl nedeni hem Persephone'nin boşluğunun yol açtığı evlat edinme isteğinden hem de Zeus'tan ve diğer Olympos'lulardan intikam almak isteğindedir. Tanrıçaların insanlara ölümsüzlük kazandırma güçleri var olduğu bilinmektedir. En bilindik yöntem ise ateşin kullanılması ya da tanrılığa aday kişinin ateşte pişirilmesidir. Demeter Demophon'u ölümsüzleştirmek üzereyken Meteneira'nın baskınına uğrar ve tanrıça insanların aptallığının neden olduğu hayal kırıklığı yüzünden öfkesini gizleyemez. İlahi, bu ölümsüzleştirme tekniğinin geliştirildiğine, başka bir deyişle insanların ateş vasıtasıyla tanrıya dönüştürüldüğüne inanılan herhangi bir erginleme ritüelinin oluşumundan söz etmez. Demophon'nun ölümsüzleştirilme girişiminin başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından, kimliğini açıklayan tanrıça Eleusis'te bir tapınak yapılmasını ister ve orada ancak kızı bulduktan sonra gizli ritüellerini insanlara öğreteceğini söyler. Misterlerdeki erginlenme, Demophon'nun yarıda kesilen erginlenmesinden çok farklıdır. Misterlerde erginlenen kişi ölümsüzlüğe erişmez. Eleusis Tapınağını büyük bir ateşin aydınlattığı bilinmektedir. Ancak bilinen bazı insan yakma örneklerinin dışında ateşin erginlenme törenlerinde doğrudan yer alması düşük bir olasılıktır. Gizli törenler hakkında elimizde bulunan sınırlı kaynaklardan Misterlerin iki tanrıçanın varlığını gerektirdiğini öğrenmekteyiz. Erginlenme yoluyla insan olma hali değişmekteydi; ama bu değişim Demophon'nun başarısızlıkla sonuçlanan dönüşümünden de farklıydı. Doğrudan Misterleri konu alan az sayıdaki metinlerde, erginlenenlerin ölüm sonrasında eriştiği mutluluk vurgulanmaktadır. Pindaros "Yerin altına gitmeden önce bunu görene ne mutlu, Hayatın sonunu biliyor,

¹³³ Graves 2004, s.98-101.

Başlangıcını da biliyor! ” şeklinde Misterleri yorumlamıştır. Bu Misterleri hayranlıkla izledikten sonra Hades’in evine giden ölümlülerin üç kez mutlu olacağını, yalnızca onların orada yaşayabileceğini ve diğerlerinin payına acıdan başka bir şeyin düşmeyeceğini vurgular. Başka bir deyişle, Eleusis’te yaşadıklarının bir sonucu olarak erginlenen adayın ruhu öldükten sonra da mutlu bir varoluşun keyfini sürecektir. Onların, Homeros’un kahramanlarının korktuğu kederli düşkün, belleksiz ve güçsüz gölge olmayacaklarını vurgulamıştır¹³⁴.

Bazı yazarlar Persephone’nin kaçırılmasının ardından yaşanan kuraklığı, bitki tanrıçasının ölüler ülkesine gidişinin bir sonucu olarak açıklamışlardır. Fakat İlahi, Demeter’in kuraklığına daha sonraki bir sürece denk gelen Eleusis’teki tapınağa çekildiği zamanı işaret eder. Walter Otto’nun mitolojide buğdayın değil, bitkilerin yok olduğundan söz edildiğini bilmekteyiz. Çünkü Persephone kaçırıldığı zaman buğday bilinmiyordu. Çoğu metin ve figürlü anıt da buğdayın Persephone dramından sonra Demeter tarafından verildiğini doğrulamaktadır. Burdan da tahılların yaratılışını, bir tanrının ölümüyle açıklayan arkaik bir mit oluşturulduğu sonucuna varmak mümkündür. Ancak Olympos’un ölümsüzlerinin varoluş tarzını paylaşan Persephone’nin, diğer bitki tanrıları gibi ölmesine artık olanak yoktur. Eleusis Misterlerinin koruyup sürdürdüğü eski mitsel-ritüel senaryo; kutsal evlilik, cinayet, tarım ve öldükten sonraki yaşam için mutlu bir varoluş umudu arasında mistik nitelikte bir dayanışma olduğun ileri sürülmektedir. Sonuçta Persephone’nin kaçırılması ya da simgesel ölümü, insanoğlu için önemli sonuçlar doğurmuştur. Hades ile Olympos arasındaki aşılmaz mesafeyi ortadan kaldıran ve tanrısal olan bu iki dünya arasında aracı rolünü üstlenen Persephone, artık ölümlülerin yazgılarına da müdahale edebilmekteydi. Persephone’nin bu rolünü Hristiyan teolojisinin gözde bir ifadesi olan *felix culpa!* (kutlu suç) olarak da kabul edebiliriz. Aynı kavram Demophon’un ölümsüzleştirilmesinin başarısızlığa uğraması üzerine, Demeter’in göz kamaştıran tanrısal kimliğine yeniden bürünmesi ve Misterlerin kuruluşuna yol açması için de kullanılmıştır¹³⁵.

¹³⁴ Eliade 2003, s.358-360.

¹³⁵ Eliade 2003, s.361.

II-Misterlerin Dini Yapısı

Yunan inancında herhangi bir kutsal kitap yorumlayıcıları olarak nitelendirilebilecek bir papaz sınıfı ve herhangi bir din bulunmamaktaydı. Yunanlılar dinsel törenler ve mitolojiler doğrultusunda inanç yapılarını oluşturmuşlardır. Dinsel törenlere kıyasla bazen daha sakin ve yavaş bir ilerleme kaydeden bu mitolojiler oluşturuldukları dönemin şairleri ve sanatçıları tarafından her nesil için yeniden tasarlanıp şekil değiştirmişlerdir¹³⁶.

Homeros'un İlahi'sinde misterlere katılan adaya yaşamda ve ölümdede daha farklı bir yaşantıya sahip olacaklarının sözü verilmiştir. Misterlere katılan adayların yerine getirdikleri ritüeller hakkında fazla bir bilgiye sahip değiliz. Bu sebeple bugün bile devam ettirildiği ileri sürülen dinsel törenlerin içerdiği anlam yorumlanamamaktadır. Bunun nedeni ise, bu şekilde yapılan kutsal kitap yorumlarının, Yunan halkının dinsel törenlerinde olduğu gibi, bu misterlerde de azımsanabilecek ölçüde rol oynamasıdır. Ayrıca Homeros'un İlahi'sinde anlatılanlarla benzer özellikler taşıyan mitolojiler ve bu mitolojilerin kendi öyküsel yapılarının kendi anlamlarından türemiş olduğu düşünülmektedir. Hikayenin yapısında boşluk olarak nitelendirilebilecek durumları doldurmak için, hikayenin kendisi ve ya başka birinin bilgisi dahilinde hikayenin dinsel önemini açıklamak için, bazen tanrılarla insanlar ve bu ikisi arasındaki çatışan anlatımları açıklamak için İlahi'nin dinleyicisi ya da okuyucusu tek başına bırakılır. Bu, Yunanlıların ibadetlerini yerine getirmek için katıldıkları misterler ve İlahi'nin mitolojisinin ne türde olduğunu belirli bir ölçüde anlayamayacağımız anlamına gelmez; ama biz, güçlü bir yorumlayıcı gelenekten beslenen Müslümanlık, Hıristiyanlık ve Yahudilik inançlarında da olduğu gibi yapılması gerekenlerden ziyade, bu konuya daha farklı bir yönden yaklaşmak durumundayız. Çünkü bir dereceye kadar Yunan mitolojileri; dinsel inançları, bu inançların uygulama alanlarını ve onların kökenlerini açıklamaya çalıştığından dolayı yorumlayıcı bir geleneğin oluşturulduğu söyleyebilir. Bu nedenle İlahi'nin yorumlayıcıları, hikaye yapısı olarak benzer şekilli olan temaların Yakındoğu ve Erken Yunan öyküleri ile ilahi arasındaki bir dizi benzerlik yoluyla,

¹³⁶ Foley 1993, s.85.

İlahi ve onun tek temsilcisi olan yaşamla ölüm arasındaki ilişkiyi birbiriyle ilişkilendirerek sunmayı denemişlerdir¹³⁷.

Homeros'un şiirinde de açıklandığı üzere, erken dönemlerde Yunan halkının ölüm kavramı üzerine yapmış oldukları sanatsal çalışmaların türlerinde ve bu çalışmaların içeriklerinde farklılıklar gözlenmiştir. Örneğin; başlangıçta aristokrat toplumlar için sık sık bestelenmiş gibi görünen ilk Yunan şiirlerinin çoğunda ve Homeros'un destanlarında ruhun, ölümden sonra yaşayan bir kişinin ne gücünün ne de bilincinin olduğu yeraltındaki karanlık ve kasvetli bir dünyada uçan bir gölge haline geldiğinden söz edilir. Ölümden sonraki bu korkunç yaşantıyla yüzleşen Homeros'un savaşçısı ya da Pindaros'un aristokratının, aydınlık dünyadaki zamanını en iyi şekilde yaşamak için mücadele ettiği anlatılır. Ayrıca Pindaros'un şiirleri misterlerden ödünç alınan imajların ve dilin kullanıldığı bölümler içerir. Pindaros, lirik ya da epik şiirlerindeki ölümsüzlüğe ait eylemleri kutlayarak ve bu yolla zeki bir karakter oluşturarak ölüme karşı koymaya çalışır. Fakat oluşturmaya çalıştığı bu ün bile yer altı dünyasındaki karanlık dünya için zayıf bir avuntudan ileri gitmez. Başka bir örnek daha verecek olursak: Troia Savaşı'nın en büyük kahramanı olarak bilinen Akhilleus, ölümden sonraki gölgesinin ölümler arasında güçlü bir kral olarak kalmasının yanı sıra, kahramanın kendi gölgesinin dünya üzerinde gezen alçakgönüllü bir gezgin olarak dolaşmasını seçtiğini de Odyssey'de Odysseus'a itiraf etmiştir. Sadece Blest'in adalarında ya da Elysion¹³⁸ için Hades'ten kaçan Menelaos gibi şanslı olan bu birkaç kahraman dünyanın dışında, daha huzurlu bir ruh haline kavuşurlar. Zeus'un kızı Hellen ile evli olduğundan dolayı ölümden sonraki yaşamda şanslı olan Menelaos, Elysion'da batı rüzgarlarının soğuk esintisi, yağmur ve kar olmadan herhangi bir ölümlü için mümkün olan en rahat yaşamla karşılaşmıştır. Erken Yunan şiirlerinin çoğunda, insanoğluna tanrıların sunduğu hediyelerin en iyi türde olduğundan söz edilir. İlyada'da Zeus'un insanoğluna iki kavanozdan oluşan hediyeleri sunduğunu; şanslı olan ölümlülerin içinde iyilik ve kötülüğün yer aldığı

¹³⁷ Foley 1993, s.85.

¹³⁸ Önce dünyanın batısında, Okeanos'un öteki ucunda bir ada olarak tasarlanmıştır. Sonra da Hades'in mutlu insanlar için ayrılan yerin adıdır. Hançerlioğlu 1975, s.168.

kavanozu seçtiğini, şanssız olanların ise içinde felaketlerin ağılaştırılmış bir sunumunun yer aldığı öteki kavanozu seçtiği anlatılır¹³⁹.

Erken Yunanda Hesiodos'un kozmolojik şiirlerinde erkekler, bütün hediyelerin içinden en çekici ve en tehlikeli olanı yani kadınları seçtiklerinden dolayı ölümlülüğe mahkûm edildiklerinden söz edilir. Benzer bir şekilde Foley; yazar Vernant'ın insanoğlunun kurban edilen parçası tanrı Prometheus tarafından ölümlülere sunulduğundan, ölümlülerin kurban ettikleri hayvanların en iyi parçalarının hepsinin yenmesine izin verildiğinden; ama bu ölümlülerin yiyeceklerini tanrılarla paylaşmadıklarından dolayı ölümlülüğe mahkûm edildiğinden söz eder. Tanrılar ölümlülere yardımcı olabilir; ama onların yardımı kusursuzca yapılacağından, tanrıları onurlandırmak ya da tanımlamak için yapılacak olan herhangi bir hata bu yardımları ortadan da kaldırabilir. Kıskanç olan ve sıklıkla da vefasız olarak tanınan tanrılar, insanların kendileriyle temasa geçmelerine izin verirler. Ancak bu tanrılar, daha sonra ölmeleri ya da herhangi bir günah işlemeleri kadere bağlı olan bu insanlardan tahmin edilmeyen bir şekilde ve aynı hızda onlara verdikleri bu izni geri de alabilirler. Tanrılar bütün insanlar için benzer görünmelerine rağmen, Yunan tanrıları insanoğlunun yaşantısının sırlarının çoğunu bozmakta özgürdürler ve onlar her zaman yaşayan dünyanın bir bölümünde varlıklarını da sürdürmektedirler. Yunanlıların kutsallıkla ilgili görüşü, tanrı gibi olmayı isteyen kararlı ölümlüler üzerine ve onların bu tehlikeli amacı başarmak için yaptıkları hatalarla insanoğlunun bu köklü ayrılığı üzerine inşa edilmiştir. Eleusis Misterleri; diğer Yunan mister kültürleri gibi Homeros'un destanlarında keşfettiklerimizin ötesinde, kutsal olan yaşantı ve çok daha farklı olan insanoğlu için törene açılmıştır. Çeşitli mister kültürleri tarafından önerilen yaşam sonrasının alternatif düşüncesi, muhtemelen çok daha erken bir tarihe dayanmaktadır. İlahi için önemli olduğu düşünülen durum; onun başlangıçta farklılaştırılmış olduğu düşüncesini uyandıran destansı geleneğin dinsel görüşleri içinde bir araya getirilmesine yönelik bir çalışma olmasıdır. Ölümlüler ve ölümsüzlerin dünyası arasındaki bu değişmez fark hala devam eden bir durumdur ve İlahi tanrıçaların ne dereceye kadar ya da insan yaşamının ve yaşam sonrasının nasıl değişeceğini açıklayamamaktadır. Demophon'u ölümsüzleştirme girişiminde yaşanan başarısızlıkla belirsizliğin kötümser yönü, evrenin düzeninde Persephone

¹³⁹ Foley 1993, s.85.

için yeniden oluşturulan rol ve Persephone'nin tanrıçayla yeniden bir araya gelmesiyle dengelenmiştir. Yazar Scarpi'nin "Misterlerde adaylara vaat edilen Demeter ve Persephone'nin mutluluğunun, kutsal olan, güvenilebilen tek hediye ve açık sözlülük olduğu kesindir" şeklindeki yorumunu Foley de vurgulamıştır. Bu durumda bile bu hediye insanoğlunun ölümlülüğünü onaylamaktadır. Adaylar gizli ritüellerde bir araya geldiklerine inandıkları kutsallardan edinecekleri faydaya güvenebilir ve Homeros'un olayın merkezine yerleştirdiği ölümsüzlük şarkısı için mücadele etmeyi önemsememe girişiminde de bulunabilirler. Adayların ölüm ve yaşam arasındaki yüklerini hafifletmek için aristokrat olmalarına gerek yoktur. Klasik Dönem'e kadar bile (M.Ö. 480-323) adaylık kriterleri, köle kadınları da içeren, insan kanının bulaşmadığı ellere sahip ve Yunanca konuşan herkesi kapsayan bir yapıdaydı. Her aday, aday olmayanların sahip olduklarının dışında daha iyi beklentiler içindeydi. Adaylar, Elyson'a ulaşan şanslı ölümlülerle bir zamanlar sınırlı ve kutsal bir yapıda olan ölümden sonraki yaşama ait eğlenceleri çoğunu tatmak için fırsat kazandıklarını düşünmüşlerdir¹⁴⁰.

Homeros, Olymposlu tanrıların insanlar için üzüntü duyduklarını anlatır. Ancak bu tanrılar kısa süren bir karşılaşmanın dışında kendi dünyevi yaşantılarını insanlarla paylaşmaktan hoşlanmazlar. İnsan yaşantısıyla derinden ilgilenmeye başlayan bu tanrılar arasında Demeter ve Persephone, insanoğlu ile tanrılar arasındaki ilişkinin fayda getiren etkileşimi ve onlarla doğruluğu ortaya konan bir kalıcılığa öncülük eden ölümlülerle sıra dışı bir şekilde devamlı karşılaşırlar. Hesiodos'un M.Ö.7.yy tarihli eseri Thegonia, Adem ile Havva'yı cennet bahçesinden çıkartan eski ahitteki tanrı gibi tanrıların insanlarla tanrılar arasındaki evliliği, adağı ve tarımı bir engel olarak yaratıp insanoğlunun ölümlü olduğunu ortaya koymuşlardır. Homeros ve Hesiodos'un tanrıları evlilik ve adak gibi benzer ölümlü kurumlarca kısıtlanmazlar. Onlar akrabalarıyla cinsel ilişkiye girebilir, evlenmeksizin çocuk doğurabilir ve çiftleşebilirler. Onlar ölümlülerin kendileri için kurban ettiği hayvanların etleri yerine ölümsüzlerin yiyeceği olarak bilinen ambrosia ve nektar yerler. Aynı zamanda onlar yaşamak için tapınakta çalışmaya da ihtiyaç duymazlar. Demeter ve Persephone'nin mitolojisindeki farklılık; kutsallık, ölüm, tarım, kurban ve evlilik gibi oldukça insani olan konular üzerinde süregelen bir mücadele ile ilişkili

¹⁴⁰ Foley 1993, s.86.

olmasından ötürüdür. Demeter başlangıçta insani özelliklerden biri olan güçsüzlük ve acı dolu bir ihmalkarlıkla tuzağa düşürülür. İlyada'da Patroklos'un yas giysisi giydiği zaman Akhilleus'un yaptığı gibi tanrıça da yemek yemeyi reddeden ve yas tutan yaşlı bir kadın kılığında kendini gizler. Aynı şekilde Persephone de annesi için özlem duyar ve o da yeraltında birşey yemez ¹⁴¹.

Demeter ölümlü yiyeceği olan, bitki, su ve tahıldan oluşan bir karışım olan Kykeon'u içer; Persephone ise bir nar tanesi yer. Persephone'nin kanyormuş gibi görünen tohumu (nar) yemesi, onun yer altı dünyası ve evliliğine olan bağlılığını sembolize eder. Kykeon ise insan yaşamının ilkel aşamasıyla bağlantılandırılır. Bunun sebebi tahılın uygar insanın içeceği olan şaraptan ziyade suyla karıştırılması ve pişirilmeyişidir. Şiirde Demeter'in Demophon adlı bir çocuğa bakıcılık yapmaya başladığı zaman, tanrıçanın kızına duyduğu sevgi ile anne Metaneira'nın oğluna olan sevgisi birbiriyle ilişkilendirilir. Benzer bir şekilde şiirin dili Keleos'un kızları ve Demeter ile aralarında geçen konuşmalarla da ilişkilendirilir. Demeter insani şakalara güler ve ona bu şakaları yapan İambe adlı ölümlüye karşı bir sevgi bile geliştirir. Bir tanrıça alaylı bir şekilde kabul etmemesine rağmen, tanrılar tarafından ona verilen bu büyük acıyla nasıl baş edebileceğine yönelik ölümlülerden tavsiyeler almaktadır. İlahi tanrıların insanlaşma deneyimine dair oluşturulan eski Yunan şiirlerindeki tek örnektir ve bu insanlaşma şiirin sonunda misterlerin oluşturulmasıyla son bulur. Demeter'in ölümlü Demophon için üstlendiği bakıcılık rolü, törenlerle Demeter'in yaşantısını taklit eden adaylar için ve tanrıça tarafından adaylıkların kabulünde yenilemeler yapmak için bir modeldir. Demeter'in bir ölümlüye bakıcılık yapması, Demeter ve Persephone'nin adaylar tarafından kabulü ve adayların ayınler sırasında Demeter'in yaşantısını taklit etmeleri adaylık sürecinin bir parçasıdır. Tanrılar normal bir ölümlü evliliğinde yer alan sorumluluk ve sınırlamalarla yaşamazlar ve aynı şekilde bu sorumluluk ve sınırlamalarla ölmezler. Ancak ölümsüzlerin ve ölümlülerin benzer bir şekilde giremedikleri yer altı dünyasında yaşayan Persephone'nin Hades ile evliliği, Demeter'le kızını insanoğluna zorla kabul ettirilen sınırlamalar ve acıyla kalıcı bir şekilde damgalanmış olanla yüzleşmeye zorlar. Bir zamanlar bölünmeyen bir birlikle ilişkilendirilen tanrıçalar, Persephone'nin eşinin karanlık krallığına düşmesi üzerine her bir yılın üçte birlik bir oranı süresince

¹⁴¹ Foley 1993, s.87.

ayrılmaya zorlanırlar. İlahi'de de belirtildiği üzere, Hades'in krallığına ruhları ve mesajları yer altı dünyasına taşıyan tanrı Hermes'in dışında herhangi bir ölümlünün ya da tanrının ulaşması mümkün değildir¹⁴².

Persephone'nin kayboluşu, bir kutsalın sevdiği birini kaybettiği zaman ölümlülerin yaşadığı türden bir acıya en yakın olduğu andır. Persephone ölümsüz olmasına rağmen yer altı dünyasındaki en kederli herhangi bir ölümlü kadar annesi için üzüntü duymaktadır. Bu yüzden Demeter çocuğunu kaybeden ölümlülerin diğer kutsallıkları gibi, ölüm yüzünden çocuğunu kaybeden insanların çektiği acıları da anlayabilmektedir. Tanrıça güçlü erkek tanrılar tarafından dayatılan gerekliliklerle, acıyla ve bir kadın çaresizliği ile yüz yüze kaldığı durumdan, Zeus'tan ve Hades'ten gelen güç ve onurun yeniden bir araya gelmesiyle bulunduğu durumu değiştirir. Misterler bu yaşantının yeniden yasallaşmasının dini bir törenidir. İlahi'nin sonunda Demeter yeryüzündeki insanlara misterleri verir. Persephone de yeryüzüne yıllık iniş ve çıkışlarıyla yer altı dünyası ile yeryüzü arasında yeni bir yol açar. Artık ölümlüler yeraltında bir başağa sahiptirler ve kainatla cennet dünya ve yer altı dünyası arasında yeni bir bağlantı kurulmuştur. Hades ilk etapta ölümlülerin dualarını kabul etmeye başlar. Aslında Hades'in yalnızca Persephone'nin eşi olarak kült adaklarını aldığı da bilmekteyiz. Benzer bir şekilde Demeter tahıl tanrıçası olarak mükemmel bir şekilde evrenin sınıfları arasında aracılık etme rolünü üstlenir. Çünkü hükmettiği tohumlar yeraltındaki karanlıkta büyür ve tekrar oraya döner. Homeros'un İlahi'si, Yunan kozmik şiirinin tipik bir örneğidir; ama burada ölümlülerle tanrıçaların tek olan karşılaşmasını vurguladığı için de İlahi'nin tonu bir dereceye kadar Homeros'un belli başlı şiirleri ve diğer ilahilere zıttır. Jenny Clay büyük Homeros ilahilerinin Zeus'un krallığı ve evrenin kuruluşundan sonraki bir zamanda bir yerlerde başladığını ifade eder. Ancak bu zaman kutsal dünyanın şuanki son şeklini almasından, kutsallar için yeni onurların kazanılmasından ve böylelikle ölümlü ve ölümsüzlük değişiminin yaşanmasından öncesine denk gelen bir zamandır. Demeter ilk etapta Eleusisli prens Demophon'u ölümsüzleştirme girişiminde bulunarak tanrılar ve insanlar arasındaki geleneksel sınırlara meydan okumayı dener ve başarısız olur. Demeter'in tahıl tanrıçası rolüne ek olarak, şiir değinmemesine

¹⁴² Foley 1993, s.88.

rağmen misterler olduğuna inanılan yeni onurlar kazanması ile son bulur. Persephone için de yukarıdaki ve aşağıdaki tanrılar arasında önemli bir rol oluşur. Diğer İlahi'lerde de olduğu gibi, tanrıçalar var olan düzene meydan okuyarak kendileri için öncekinden daha iyi bir pozisyon oluşturmuşlardır. Demeter ve Persephone miti kendi kozmolojik önemi açısından diğer ilahilerle köklü benzerlikler taşıyor olsa bile bu mit belli oranlarda ötekilerden farklılaşır ¹⁴³.

İlahi genellikle anlatılan olayları sık sık yaptığı zekice dokunuşlarla ve aydınlatarak işler. Homeros'un Hymn to Hermes'inde erken büyüyen bebek tanrı Hermes bulaştığı hile ve hainlikler sonucu ayrıcalık kazandığı anlatılır. Hymn to Apollon'da bebek tanrı Apollon'un Delphi'deki bir ejderhayı mucizevi bir şekilde öldürdüğü anlatılır. Hymn to Aphrodite'de Zeus Aphrodite'ye tanrıçaların gücünü çevirdiği ve bunu da ona bir ölümlü olma arzusuyla yaptırdığı anlatılır. Homeros'de tanrılar kendi çocukları ya da çok sevdikleri ölümlülerin acılı ölümleriyle karşılaşabilirler. Fakat ciddi bir güç gösterisi gerekliliği olmayan Olympos'ta ve diğer bütün güç savaşları Zeus'un devam eden üstünlüğü ile çözülür. İlahi'de biz kutsal olanların insan tragedyasına yaklaşabildiği kadar yakın hale gelen tanrılarla da karşılaşırız. Bunun en güzel örneği de İlyada'daki Thetis'tir. Demeter kızının nerede olduğunu öğrenmek için Helios'a sorular sorar. Helios tanrıçanın acısı için üzüntü duyduğunu belirtir. Daha sonra kimliğini gizleyen tanrıça Keleos'un kızlarından duyduğu bu üzüntü için merhamet ister. Aristoteles, trajik bir olay yüzünden oluşturulan iki duygusal tepkiden birini üzüntü olduğunu ve bunun da insanoğlunun güçsüzlüğünün ve cahilliğinin bir sonucu olduğunu vurgular. Helios'un üzüntü karşısındaki tepkisi, İlahi'de Demeter'in kendisini kutsal olmayan bir yapı olarak gördüğü muhtemel olmayan durumunu daha açık bir şekilde tanımlayamazdı. Şiirde ölümlü ve ölümsüz yaşantısı arasındaki yakınlık, ayrıca dünyadaki Demeter'in yaşantısı ve kutsal hikaye arasındaki öyküde oluşturulanlarla paralel birçok yapıyla derinleştirilmiştir. Ölümlü yaşamı, insanlarla tanrılarının dünyası ve kutsallık için bir paradigma olarak hizmet eder. Ayrıca tanrılarının dünyası ile insanların dünyası kendi aralarında oluşturdukları güvenilir bir değişiklik sözü ile daha yakın hale getirilmiştir. Robin ve Deal'in de belirttiği gibi; hem kutsal hikayede hem de

¹⁴³ Foley 1993, s.89.

yeryüzünde Eleusis olaylarındaki kutsal bir yapı ilgisiz bir anneden gelen çocuğu geri getirmeyi çabalar. Örneğin: Zeus Persephoney'yi Hades'e eş olarak verir ve Demeter de Demophon'u ölümsüzleştirmeye çalışır. Fakat anne Metaneira çocuğunun durumunun değişmesini kabul etmez. Sonuçta her iki tanrı da amacını başarıya ulaştıramaz ve çocukların her biri sadece Demeter'le bir araya geldikleri zaman mutluluğu bulabilir. Demophon'nun tanrıçayla birlikteyken duyduğu bu büyük mutluluk, muhtemelen misterlerdeki adayın önceden hayalini kurduğu mutluluktur. Her şekilde Demophon tanrıçanın şerefine onun kurduğu kült yoluyla ulaşmıştır ve tanrıçayla ilişkilendirilen bir karakter olarak da kalacaktır. Persephone ise, yer altı dünyasında kazandığı yeni onurlardan memnun olmaktadır; ancak sadece Olympos'ta ve dünyada annesiyle birlikte geçirdiği zamanlarda mutlu olabilmektedir¹⁴⁴.

Kutsal bir karakter olarak Demeter'in güdülerini kimliğine uygun bir şekilde gizemli kalmaktadır. Bizim bildiğimiz şey ise sıra dışı kutsal bir faydanın Demeter'in yaşantısından kaynaklandığı üzerinedir. Başlangıçta ölümlülere bilgisiz olmalarından dolayı öfkelenen tanrıça, Persephone'nin geri alınışından sonra insani ilişkilerine geri döner ve ölümlülere ilk defa ölümden ve yaşamda farklı bir alan sunar. Tahıl üretimi ve dünyanın verimliliği üzerindeki Demeter'in gücüne bağlı olan bu dünyadaki mutluluklar, yeni ve karmaşık bir yolla ilişkilendirilen yaşamın iki farklı biçimindeki faaliyetler ve yer altı dünyasındaki farklı alinyazılarıyla bağlantılıdır. Bu yüzden Demeter'in ölüm ve ölümlüler ile karşılaşmasının bir sonucu olan bu misterler metinde asla açık bir şekilde yer almamasına rağmen, şiirin öyküsel detayları ve üslubunda ölümlü ve ölümsüz yaşantısı arasında kurulan benzerlikler ve öykü yapıları bu olayı misterlerin kuruluşunun en mantıklı açıklaması haline getirir. Bu varsayım şiirin son anlarına kadar misterlerdeki gecikmeyi açıklar. Bu da misterlerin bir bütün olarak olayların sonucu gibi görünmesini sağlar. Bu yüzden Persephone'nin dönüşü ölümlü seviyesinde aynı olayla sonradan karşılaşmanın, kutsal seviyede ise sembolik ölüm ve acı çekişin azalışıdır. Demeter'in kendisine yakın bulduğu için Demophon'a onurlar bağışlaması gibi misterler de Demeter'in ölümlülerin krallığında kaldığından dolayı ölümlülere sunduğu bir armağandır¹⁴⁵.

¹⁴⁴ Foley 1993, s.90.

¹⁴⁵ Foley 1993, s.91.

Foley'in de aktardığı üzere; Lord'un makalesinde yer alan Demeter'in öfkесinin hikayesi ve onun kızını geri alış yolculuğu, Odyssey'de Odysseus'un eve dönüş yolculuğu ve İlyada'daki Akhilleus'un öfkesiyle dikkate değer bir ölçüde benzer özellikler taşımaktadır. Bu düşünceye tarihsel bir bakış açısından bakıldığında tanrıya benzeyen Akhilleus'un tanrıça anne Thetis'ten öyküsünü ödünç aldığı düşünülebilir. Çünkü hem Yunan hem de Yakın Doğu'daki paralellikler yoluyla bu özel hikayenin yapısı için kutsallıkla ilintili olan misterlerle aralarında bir köken ilişkisi olduğu ileri sürülebilir. Fakat hem İlyada hem de Demeter'in İlahi'sindeki durumda, öfke ve yıkımı içeren geri çekilme ve intikam içeren dönüşün yer aldığı konu yapısı, İlahi'nin yapısında olduğu gibi bir kere daha insanlarla tanrıları kısa bir süreliğine bir araya getirmeye çalışmaktadır. Tanrıça ve kahramanın her ikisinin de öfkesi (menis) ve üzüntüsü (achos) Agamemnon ve Hades'in kaçırdıkları, esir alınmış gelinler ya da eşleri olmaya başlayan, Persephone ve Briseis'in başlangıçta kadın olarak kaçırmalarından kaynaklanır. Tanrıça ya da kahramanın geri çekilişı, sonradan dünyadaki yıkıcı bir açlık ve Yunanlıların büyük kayıplarıyla son bulmuştur. Sonuçta her biri toplumlarında faydalı ve uygun bir rolü oynamayı kabul eder ve yeni onurlarla hediyeler kazanır. Her birinin tanrıça ve savaşçı rolüne geri dönmesi aşırı bir şekilde sıra dışı olan bir güç gösterisinin ve güzelliğin gizemli bir şekilde açığa çıkışı olarak temsil edilir. Achilleus'un öfkесini uzatması hem Yunanlılar hem de Troialılar içindi; ama bu öfke sonuç olarak en büyük düşmanı olan Hektor'un babası Priamos için bile üzüntü duymasına yol açmıştır. Benzer bir şekilde Demeter'in Zeus'a duyduğu öfke yüzünden insanoğlunu kıtlıkla yok etmeyi istemesi ve Demophon'u ölümsüzleştirme girişimini bozan bilgisiz ölümlülere karşı da öfkelenmesine yol açmıştır. Ancak Persephone'nin dönüşünden sonra Philia ile birlikte şu anda karşılıklı sevgi ve arkadaşlık duyguları içinde olan insanların faydası için misterleri kurmuştur. Hem tanrıça hem de ölümlüler onların en çok sevdiklerinden biri olan Patroklos ve Persephone'nin kısmi ya da kalıcı kaybı için acı çekmektedir. Kutsal pozisyonda hikaye yapısının kaçınılmaz bir yanımışı gibi görünmeyen bu kayıp İlahi'deki bir ölümlünün genel durumu içinde Demeter'in kısmen özümseyişini etkileyebilir. Aynı şekilde Akhilleus'un öfkesi, hem anlam hem de hareket bazında tanrı düşünüşüne daha yakın hale getirilir; ama onun en sonunda

Patroklos'un öcünü almak için savaşa yeniden girmeyi seçmesi sadece kendi ölümlülük kaderini damgalayan bir bedelle ün kazanmasına yol açar¹⁴⁶.

Yunanca bir kelime olan *menis hem* Akhilleus'un öfkesi için hem de Demeter'in öfkesi için kullanılmıştır. Akhilleus'un Troialılara karşı girişilen savaşa geri dönmesi ile savaştaki gücü tanrılarinkine benzeyen bir güç haline gelmiştir. Demeter'in öfkesi ölümlülerle yakınlaşmasına sebep olur; ama tantıça kısmen de olsa kızını ölüm dünyasından kurtarmak için kutsal güçlerini kullanıp kıtlık yaratmıştır. İlyada ve İlahi'de anlatıldığı üzere; kutsallığı ölümlülerin çektiği acılara daha yakın hale getirerek, ölümlülüğü de kutsal güce yakınlaştırarak, öfkenin, geri çekilmenin, dönüşün hikayesi bütün Yunan dünyasının uzakta kalmaya çalıştığı dünyaları karıştırmıştır. Dünya yeniden oluşturulduğu zaman bu asla önceki durumla tamamen aynı olmayacaktır. Benzer bir şekilde hem Demeter hem de Odysseia'nın kahramanı Odysseus için onların yabancıları oldukları evrenin bir parçasıyla ve ölüm dünyasıyla yüz yüze gelmelerine neden olan bir yolculuk başlamıştır. Mitolojinin diğer versiyonları aslında Demeter'in Hades'e saygı gösterdiğini vurgular. Her iki karakterin de uygun ortamda yer almaması yıkım ve yakın bir felakete sonuçlanmıştır. Benzer bir örnek de Penelope'ye sunulan kimliği gizli Odysseus'un imajındaki adil kralın kuralı, onun toprakları için sadece düzeni değil aynı zamanda verimliliği de getirmiştir. Odysseus'un kral olduğu Kıta Yunanistan'daki İthaka kenti, Odysseus olmadan felçli durumdadır. Dünya en sonunda Demeter'in geri çekilişiyle yok olur ve Persephone'nin dönüşünden sonra mevsimsel düzene verimliliğe yeniden kavuşur. Tanıma ve oç alma her iki şiirde de önemli bir rol oynamıştır. Girit Hikayelerinde yaşlı ve güçsüz bir insan kılığına giren Odysseus ve Demeter'in her birinin, hem misafirperver olmayanları cezalandırdıkları hem de onları asıl kimliklerine uygun şekilde içgüdüsel olarak ağırlayanları ödüllendirdikleri uzun uzun anlatılmıştır. Aslında Odysseus'un kimliğini gizlerken bile konukseverliği sınamakta oynadığı rol, kutsallık hakkındaki Yunan mitlerini biçiminin en belirgin özelliklerinden biridir. Her ikisi de hem amaçlarına başarıyla ulaşmış hem de yeni onurlar kazanmışlardır; ama sonuç olarak da yeni sınırlamalarla yüzleşmek zorunda da kalmışlardır¹⁴⁷.

¹⁴⁶ Foley 1993, s.92.

¹⁴⁷ Foley 1993, s.93.

Demeter kızını kaybedişini ve insanoğlunu ölümsüzleştirmedeki başarısızlığını kabullenmiş, ama yeryüzü üzerinde kendi güçlerini kullanarak misterleri kurmayı başarabilmiştir. Seyahati sırasında hem bütün erkekleri hem de annesini kaybeden Odysseus'un tercihi de sıradan bir ölümlü için ulaşılmaz olan ölüm ve yaşam bilgisi temelinde İthaka'daki evine dönmektir. O yeraltında Troia'daki yoldaşlarıyla var olmanın ya da var olmamanın üzüntüsüyle acı çekerken betimlenmesine rağmen Kalypso (Odysseus'u seven su perisi)'nun¹⁴⁸ Adalarındaki ölümsüzlüğü de isteyerek reddetmiştir. Onun bu rolü sadece Troya'da kendi rolü için olmayan bir ün kazanmasına neden olmakla kalmamış aynı zamanda bu durum onun için kahramansı bir yolculuk ve eve dönüş hikayesi de olmuştur. Acının, geri çekilmenin ve dönüşün şekilsel yapısında olduğu gibi hikayenin destansı yolculuğu kutsallık için oluşturulan bir öykü olarak başlamış olabilir. Doğal olarak ilk yapı verimlilik üzerindeki güçleriyle bir tanrıçaya aittir. Demeter İlahi'sinin bütünlük yapısı daha sonraki bir tarihe denk geldiğinden dolayı Homeros'in daha eski olan iki destanıyla şekillendiği açıktır. Ama başka açılardan bakıldığında zaman mitolojinin daha erken bir bölümünü temsil ettiği düşünülebilir. Kendisinden önce gelen ünlü ölümlü hikayelerinin görünümünü özümseyen Demeter İlahi'sinde olduğu gibi İlliad ve Odyssey'in ölümsüz bir hikayeye önde gelen örneklerle bağlantılarının mantıklı bir şekilde renkli bir yapıda olması bu yüzdendir. Destansı yolculuğun hem ölümlü hem de ölümsüz kahramanları için ölümlü sınırlamaları ve kaybedilenlerin acısı ölüme uyum sağlar hale gelmektedir. Demeter gibi kutsal bir yapı destansı seyahati ve ya öfkeli bir geri çekilişi gerçekleştirdiği zaman güçlü bağlantılar tarafından insan tragedyasının içine çekilir. Bu bağlantılar Yunan destan geleneğindeki ölümlü kahramanlardan söz ederek oluşturulmaktadır¹⁴⁹.

Bireylerin yaşamlarındaki biyolojik geçişler içerdiğine inanılan adaylık törenleri; ölüm sonrasında, yaşamdan ölüme ya da Persephone'ninki gibi yetişkinliğe ait olan geçişleri özellikle adayların hazırlanmasına katkı sağladığına inanılmaktaydı. Ancak misterlerdeki benzer biyolojik geçişler ve bunlarla bağlantısı olmayan geçişler arasında farklılık vardır. İlahi'de anlatılanlara benzer olan mitolojiler sıklıkla dinsel törenlerin iki türünü birleştirmektedir; ama bunlar

¹⁴⁸ Hançerlioğlu1975, s.294

¹⁴⁹ Foley 1993, s.94.

katılımcılar tarafından ayrı ayrı denenmektedir. İlahi'nin yapısı, Eleusisli adayların paylaştığı başlangıç yapıları ile adayların tanrıçaların yaşamlarının taklit ettikleri oranda şekillendirilir. Önceden de bilindiği üzere; Persephone'nin kaçırılması, sembolik ölümü ve yukarıdaki dünyada yeniden doğması kadınların adaylık ve evliliğe geçişiyle ilintilidir. Yeniden birleşmeyle sonuçlanan anne kızın mitoloji ile güçlendirilen ayrılığı kadınlara özel olan eski kùltlerde kutlanmıştır. Psikolojik olarak da anne ve kızları arasında kùltürler arası bir şekilde yaygın olan olgunlaşmanın bir örneğini yansıtıyor gibi görünmektedir. Demeter'in geri çekilişi ve yeniden geri dönüşü başlangıçtaki yapılarla da uyum içindedir. Ölümlü dünyasında kızının kaybolduğunu analar anlamaz ölümlü dünyası için Olympos'tan ayrılmayı ve gizlenmeyi seçmiştir. Onun neslini ölümsüzlerle ölümlülerin dünyası arasındaki belirsiz bölünme tehdit etmektedir. Tanrıça kutsal kimliğini yeniden kabulünün ardından verimliliği canlandırmaktan ziyade güçlerini kullanıp kıtlık yaratır ve dünyadaki tapınağına yerleşir. Sonuç olarak kızıyla bir araya geldikten sonra kızı ve kendisi için yeni onurlar kazanmış bir şekilde Olympos'a yeniden döner. İlahi'nin tamamında tanrıça ne kendi kutsallığını tamamen terk eder ne de bakıcı ve anne rolünden vazgeçer. Asıl olarak misterler de tanrıçanın kutsal koruyuculuğu altında adaylığa almada koruduğı annelik rolüdür¹⁵⁰.

Misterler, kendi içlerinde ayrıca çeşitlenen adaylık modelleriyle renklenmişlerdir. Tanrıçanın başkanlık ettiği dinsel törenler, Yunan kùltürünün değerlerinden ve halkın kullandığı merkezi alanlardan kısmi bir ayrılmayı içeriyordu. Misterlerde aday kentle ya da haneyle ilgili kùltlerde genellikle karşılaşılan, kutsal onaylamanın yapıldığı hiyerarşik erişimle sınırlanmayan bir bölgeye götürülürdü. Kentsel kùltlerde adaylıkla ilişkili olan kùltlerin çoğunda katılımcıların statüsü, kadın ya da erkek oluşu, köle, vatandaş ya da yabancı oluşu merkezi bir rol oynardı. Bu tarz kùlt ya da dinsel törenlere özellikle sosyal rolleri güçlü olan katılımcılar ilgi göstermiştir. Aksine Eleusis'teki misterlere adaylık, diğer çoğu kentsel törenlerden farklı olarak, kentsel yaşamın bir yönü ya da istisnasıyla aday olan yetişkinlere rağmen, yaşamın olağan döngüsünün hiçbir evresine bağlı değildi¹⁵¹.

¹⁵⁰ Foley 1993, s.96.

¹⁵¹ Foley 1993, s.96.

Adaylar Atina'dan Eleusis'e uzanan sürece başladıkları zaman onları kutsal olan yapıya daha yakın hale getiren ve ölümden sonraki sonsuz dünyaya götüren bir alana girerlerdi. Adaylar güvenli, eğlenceli bir şaşkınlık ve korkuyla hareket ederdi. Adayları bir araya getiren şey, yerellik ya da vatandaşlık bağı değil ortak bir dini yaşamdı¹⁵².

Olimposlu tanrılara sunulan kurban törenleri, törenin her yönünün açıkça görünür bir şekilde tamamlanabildiği ışığa açık tapınaklarda yapılırdı. Bütün gece süren danslarda ve Telesterion'nun karanlığında mister adayları zamanı ve dünyayı tanımladıkları görsel parametrelerin dışına çıkarlardı. Adayların tanrıçaların yaşantılarını taklit ettikleri bu aşamada tanrıçaların mitolojiyle örtüşen kutsal Pantheon'a bütünleşmesinde rol alırlardı. Adaylar böyle yaparak şehrin ihtişamlı yaşantısına yeniden girmeden önce insan yaşamında daha kalıcı olan bir bağ geliştirirlerdi. Adaylık aşamasını tamamladıktan sonra bir grup olarak mystailer (adaylar) yaşamlarına kattıkları birçok farklılıkla aday olmayanlardan ayrılırlardı¹⁵³.

III-Misterlerin kapsamı, Programı ve Misterlerle İlgili Kutlama ve Törenler

Büyük bir kentsel festival olmasına rağmen misterler; yetişkin bireylerin rolleri arasında, adaylık ya da vatandaşlığa kabulü gibi, bireylerin kent statüleri üzerinde hiçbir değişiklik oluşturmamaktaydı. Dini törenler Eumolphidai ve Kerkyes ailelerinden gelen rahip soylu vatandaşlar tarafından yönetilmekteydi. Pausanias ilki Hierophantes ve Eumolpides ailesinin kurucusu olan Eumolphos'un Trakya kökenli olduğu varsaymış ve Eumolphos adının Hellen öncesi bir döneme ait olduğunu iddia etmiştir. İkinci bir aileden olan diğer din adamları ise Kerykes'lerdendir. Dadukos "meşale taşıyan ", Hierokeryks ise "tören münadisi" ve sunağı yöneten rahipti. Alaric'in 396 da Eleusis'i yıkımına kadar Hierophant ve geriye kalan bütün din adamları bu aileden gelmekteydi.¹⁵⁴

M.Ö. 5.yy.'dan itibaren Misterlere katılan bütün adaylar, üyeliğin son aşamasından önce, Atina'daki İllisos Nehri yakınlarındaki Atina'nın dışında yer alan

¹⁵² Foley 1993, s.97.

¹⁵³ Foley 1993, s.97.

¹⁵⁴ Eliade 2003, s.371.

Agrai'de düzenlenen Lesser Misterlerinden yani üyeliğin başlangıç aşamasından geçmek zorundaydı. Tanrıların anası olarak bilinen Rheia için kutsal bir mekan olarak kabul edilen Metoan'da meydana gelen Lesser Misterleri, Greater Misterleri için arınma ve hazırlanma aşaması içeriyordu. Lesser Mysterleri genellikle yılda bir kez, ilkbaharda Anthesteria (çiçek bayramı) ayında kutlanırdı. Buradaki kutlamalar, bir Mystagogos (mysterileri öğreten rahip) önderliğinde gerçekleştirilen oruç tutma, arınma ve kurban verme ritüellerinin yer aldığı bir dizi törenden oluşmaktadır. Demeter ve Persephone'nin mitolojisi burada adaylar tarafından yeniden canlandırıldığı düşünülmektedir¹⁵⁵. Foley, bu uygulamanın Dionysos'un mitolojisinin bir uygulaması olduğunu da vurgulamaktadır. Ayrıca yazar birçok antik kaynağın Lesser Misterlerinin Persephone'nin onuruna kutlandığını da belirtmektedir. Başka bir görüş de Lesser misterlerinin Herakles'in adaylığa kabulü için oluşturulduğu yönündedir¹⁵⁶.

Adaylık kendi içinde derecelendirilmiştir. Bu dereceler, Greater Mysterleri (teleteler) ve son olarak Epopteia'yı içermektedir. Eleusis'te adaylığın Mystes ve Epopteia olarak adlandırılan iki aşaması vardı. Mystes'de, yani üyeliğin ilk aşamasında bir Mystai gözlerini ve dudaklarını kapalı tutardı. Yani gördüklerini ve bildiklerini kesinlikle bir başkasıyla paylaşmazdı. İkinci aşama olan Epopteia ise gören kişi anlamına gelen Epoptes kelimesinden türemiştir. Telete'nin ve Epopteia'nın gerçek sırları asla açıklanmamıştır. İlk kez adaylığa kabul edilen Mystai'nin adaylığı, başkaları ya da Mystagogi'ler tarafından kişisel olarak korunup yönetilmekteydi. Bir kimse ya da bir aday, gelecekte bir Epoptes ya da Mystagogos olarak festivallere yeniden katılma hakkına sahipti. Foley, misterler için, açıkça söylemek gerekirse misterler birden çok katılıma değer bir kutlamaydı, şeklinde yorumlamıştır¹⁵⁷.

Greater Misterlerindeki kutlamalar bazen bir hafta bazen de daha fazla sürmekteydi. Festival sonbaharda (Eylül-Ekim ayında), ekinlerin biçilmeye başlanmasından kısa süre öncesine denk gelen Boedromion (yardım eden) ayında yapılırdı. Bu törenlere elleri temiz, yani cinayet işlememiş, Yunanca konuşan

¹⁵⁵ Eliade 2003, s.362; Brumfield 1976, s.139.

¹⁵⁶ Foley 1993, s.66.

¹⁵⁷ Foley 1993, s.66; Eliade 2003, s.362.

(kadınlar ve köleleri de içeren) ve İlkbahar'daki Lesser Mysterlerine katılmış olan herkes katılabilmekteydi. Demeter'in yaşadığı tapınaktan, başrahiplerle diğer birçok Panagesis ya da Melisai'li kadın kutsal objelerin Atina'dan Eleusis'e taşınmasında ve bunların Eleusis'ten Atina'ya yeniden geri getirilişine eşlik ettikleri düşünülmektedir. Boedromion ayının on üçüncü günde, genç bir erkek (Ephebes) sonraki gün kutsal objelerin Atina'dan Eleusis'e götürülüşüne eşlik etmek için Eleusis'e gitmek üzere Atina'dan ayrılırdı. Taşınan bu objeler, Eleusisli rahipler tarafından kurdele ile bağlı kutulara yerleştiriliyordu. Misterlerin ilk resmi günü olan Boedromion ayını on beşinci gününde, Mystai ya da adaylar Hierokeryx tarafından "anlaşılmaz ve elleri kirli olanlar" diye adlandırılan yani Yunanca konuşmayan barbarlar ve cinayet işleyenlerin bu misterlere katılmamaları gerektiğinin ilanı olan Prorohessis için Atina Agora'sındaki Poikile Stoa'sında toplanırdı. Ayın on altıncı gününde, adaylar kendilerini yıkayarak arıtmak için Phaleron Körfezi'ndeki denize girerlerdi ve şehre döndükten hemen sonra da adayların her biri kendi adlarına kurban edecekleri domuz yavrularını yıkardı. Ayın on yedinci gününde, Demeter ve Persephone için bir kurban verildiği düşünülür. Ayın on sekizinci gününde, Mystai Asklepios'un iyileştirici tanrısı Epidaurai için bayram olan bu süre içinde oruç tutardı. Ayın on dokuzuncu gününde, adaylar ve onların Mystagogio'ları Atina'dan Eleusis'e uzanan kutsal yol üzerindeki geçit töreniyle Eleusis'e gitmek üzere Atina'dan ayrılırlardı. Geçit töreninde, kapalı sandıklar içine yerleştirilen kutsal objeler ve adının geçit törenindeki ağlama ritüellerinden türediğine inanılan, Dionysos ile ilişkilendirilen Iaikos'un küçük bir heykeli de taşınırdı. Eleusis'e yürüyüşün yapıldığı gün; dans etmek, kurban vermek, şarkı söylemek, dua etmek için duruşlar da yapılırdı. Atina ve Eleusis arasındaki bir sınırdaki Kephisos Nehri üzerinde yer alan bir köprüde, erkeğe erkek ya da erkeğe fahişe (yani kadın kılığına girmiş erkek) şeklinde maskeli insanlar Mystai'ya müstehcen el kol hareketleriyle hakaret dolu aşağılayıcı teklifler sunardı. Yazar ayrıca bu sırada ünlü Krokos Kral'ının torunlarının her bir Mystes'in sağ eli ve sol bacağına sarı renkteki yün bir iple bağladığını da ileri sürer. Diğer bir törensel yıkama ise Eleusis'teki köprü kenarında tuz akıntılarında yapılırdı. Mystailer Eleusis'te karşılaşır ve burada oruçlarını açarlardı. Tahıl, bezelye, fasulye gibi çeşitli tahıl ürünlerini taşımak için kullanılan, üzerinde küçük kaseciklerin yer aldığı, yuvarlak bir forma sahip olan, pişmiş topraktan yapılmış kernoslar Demeter kültürünün

önemli bir öğesidir. M.Ö. 2000'lerde Kykladlar'dan Melos adasındaki bir mezarda ele geçen (Levha XXVIII-a)¹⁵⁸, stealit taşından yapılmış olan bu kernos'un mezara konması Demeter kültü ile ilişkilidir. Aynı yıllarda bu geleneğin Mısır'da da görüldüğüne inanılmaktadır. (Levha XXVIII-b)¹⁵⁹ Bu örnek Mısır kökenlidir. Antik dönemlerde mezarlara ölülerin susuzluğunu gidermek için su kapları, açlıklarını gidermek için de içi tahıl dolu silo maketleri bırakılmıştır. Bunların yanı sıra erken dönemlerde mezarlara basit tanrıça idolleri de bırakılmıştır. Bu uygulama da ana kucağında gömülen insanların zamanı gelince tahıl gibi yeniden yeryüzüne çıkacaklarına inanmalarından kaynaklanan bir uygulamadır. Prehistorik dönem Ege'sinde görülen mezarlara maket içinde tahıl bırakma geleneği Dor Hellenlerince de devam ettirilmiştir. Atina Agora'sında M.Ö.9.yy tarihlenen zengin bir kadına ait mezarda bu maketlerin en güzel örneklerinden biri bulunmuştur (Levha XXVIII-c)¹⁶⁰. Ele geçen bu kernosun geometrik motiflerle bezendiği görülmektedir. Bu maketler evlerde ambar olarak kullanılan tahıl depolama kaplarıyla benzer yapıdadırlar. Eleusis'te bu örneklere sıkça rastlanmıştır. Bu kaplar aynı zamanda antik dönemdeki Demeter kültürünün ritüellerinin de bir parçası olarak kullanılmışlardır. Dinsel törenler esnasında adayların, bu kapları başlarının üstünde ve ellerinde taşıdıkları bilinmektedir¹⁶¹.

On dokuzuncu günün sonunda kadınlar, Aischroliia (müstehcen bir dille) şarkı söylemeyi ve dans etmeyi içeren bir gece olan Pannychis'de çalıştırılırdı. Misterlerin yer aldığı yapı olarak bilinen Telesterion'nun duvarları bu zamanlarda binlerce insanı içine alabilecek kadar büyük bir yapıdaydı. Bu bina yapı özellikleri bakımından da Yunan tapınak planlarından oldukça farklıydı¹⁶².

Misterlerin on üçüncü gününden on dokuzuncu gününe kadar süren ve başlangıç aşaması olarak adlandırılan Boedromion'da, adaylar törenlerin en son aşamasında yer alan gizli ritüellere katılım için uygun ruh haline getirilip arıtılırdı. Foley'in de ifade ettiği üzere; Homeros'un İlahi'sinde; kurban vermek, muska ve özel kıyafetler giymek, meşale taşımak, oruç tutmak, yıkanmak ve arınmak gibi ön

¹⁵⁸ Karaosmanoğlu 2005, s.184.

¹⁵⁹ Karaosmanoğlu 2005, s.184.

¹⁶⁰ Karaosmanoğlu 2005, s.184.

¹⁶¹ Karaosmanoğlu 2005, s.49.

¹⁶² Foley 1993, s.67; Eliade 2003, s.361-363.

hazırlıkların yer aldığı birtakım uygulamalar yerine getirilmiştir. Yetişkinler arasında yaşı en küçük olan, genç kabileyle gelen genç aday, bir çeşit sahne yapısı üzerinde bütün adaylar adına bazı şeyler yapar ve söylerdi. Bizler tam bir üyelik için yerine getirilen dinsel törenlerin iyi korunmuş olan sırrını çözebilmiş değiliz ve sahip olduğumuz belli başlı bilgilerimizin çoğu da ikinci el bilgilerin alındığı ilk Hıristiyan papaları olan düşman tanıklardan gelmektedir. Yunan teoloğu ve kilisenin ilk papalarından olan Titus Flavius Clement (150-215) bize misterlerin adaylık synthemasını (parolasını) verir. ”Oruç tuttum, Kykeon (arpa suyu ve bitki karışımı olan bir içecek) içtim, sandıktan aldım, çalıştım, sepet (kalathos) içine doldurdum ve sepetten sandığa boşalttım” der. Bu parola, bir adayın ön hazırlıkları kusursuzca yerine getirdiğini düşündürebilir; ama yazar sandıktan sepete ne tür objelerin taşındığı ve geri bırakıldığı hakkında herhangi bir fikre sahip değildir. Titus Flavius Clement bize adaylık hakkında ipuçları vermektedir. Bu objeler belki üreme organının açık müstehcen doğasını temsil eden objelerdi; ama belki de kykeon yapmak için kullanılan havan ve havaneli nesnelere de olabilir. Bunu tam olarak bilememekteyiz. Ritüeller Hierophant’ın görünür olduğu ve Anaktaron’un açıldığı zaman olan büyük ışık parlamasına kadar karanlıkta yapılırdı. Sergilenen gizli objelerin haricinde ayrıca kutlamada konuşulan bazı kelime ve sözlerde yer alırdı. Adaylar Demeter ve Persephone’nin bir araya gelişleri ve çektikleri acılar hakkında tecrübeliymiş gibi davranırlardı. Geç kaynaklar bize Demeter’in yas giysisi giymesinin, belli bir amacı olmadan dolaşmasını ve Persephone’nin kaçırılmasının yer aldığı mistik bir oyundan da söz ederler¹⁶³.

Aday, dinsel törenleri yöneten Hierophant’ın gong sesiyle çağırıldığına inanılan Kore’yi gördüğüne ve ellerindeki meşalelerin de Kore’nin geri alınışını kutlamak için törenin sonunda fırlatıldığı düşünülmektedir. Belki de rahipler ve Hierophant arasında kutsal bir evlilik (asterios homiliae) de olmuştur. Eliade, Epopteia derecesine gelenlere törensel bir sessizlik içinde bir buğday başağının gösterildiğinden söz eder. Buna ek olarak da gece büyük ve ifade edilemeyen misterleri kutlayan, göz kamaştırıcı büyük bir ateşin içinde Hierophant “Azize Brimo aziz bir çocuk doğurdu: Brimos!” (yani güçlü kadın güçlü çocuğu doğurdu) şeklinde haykırır. Eliade, Brimo and Brimos sözcüklerinin muhtemelen Trak kökenli

¹⁶³ Foley 1993, s.68; Eliade 2003, s.364.

olduğunu ileri sürer. Brimo esas olarak ölümler kraliçesini ifade eder. Bu isim Demeter'e olduğu kadar Kore ve Hekate'ye de ithaf edilen bir sözcüktür. Bu yüzden sözü edilen çocuk başka bir tanrıçanın oğlu olabileceği gibi Demeter'in oğlu Plutos (wealth) ya da Persephone'nin oğlu Iakchos/Dionysos ile aynı şekilde tanımlanmış olabilir. Foley, Gnostic Hippolytos'un¹⁶⁴ da aktardığı üzere; buğdayın bir başak olarak hasatının sessiz sergilenişinin, misterlerin en heyecanlı anı olduğunu vurgulamıştır. Aslında Foley, Varro'nun da vurguladığı üzere; Eleusis Misterlerini tamamıyla tahılla ilişkilendirerek yorumlamıştır. Çocuk ya da Persephone, Demeter'in tarım üzerindeki gücü ve Eleusis Misterleri ile bağlantılandırılmış gibi görünen hem kült hem de mitolojiden dolayı ışık ve buğday başağı bir tutulmuş olabileceğini ileri sürmüştür. Euripides'in kayıp olan Hypsipyles'inin bir parçası üzerinde doruğa ulaşma anının tasvirini şöyle dile getirmiştir. "Birisi çocuğunu gömer, birisi yeni bir çocuk kazanır. Birisi kendi kendine ölür ve dünyayı dünyaya taşıyarak ağır bir yük alır; ama yaşamı olması gerektiği gibi bir tahılın ucundaki bir meyve gibi hasat etmek gereklidir" der¹⁶⁵.

Törenlere kurban vererek ve dans ederek devam edilir. Foley Ephebes'in; adayların kurban ettikleri boğaları kaldırarak kuvvetlerini kanıtladıkları ve biri doğuya biri batıya doğru iki özel kabın doldurulup boşaltıldığını aktarmıştır. Eliade, Proclus'taki bir bilgiden hareketle başka bir ritüelin var olduğu sonucuna varmıştır. Ona göre adaylar gökyüzüne bakıp "yağ" diye bağıryorlardı. Sonra da yere ve dünyaya bakarak "gebe kal" diye haykırırlardı¹⁶⁶. Adayların törenler esnasında giydiği kıyafetler sonradan yeni doğan bebekleri kundaklama kıyafeti olarak kullanılmıştır. Foley, Aristoteles'in adayların bir şey öğrenmediğini ancak beyinlerinin değiştiğini ve misterlerin yaşandığını ileri sürdüğünü vurgulamıştır. Güzel söz sanatı uzmanı olan Sopatros Rhetores Graeci, Eleusis Misterlerinin tanımını yaparken: "misterlerin yapıldığı salondan çıktıktan sonra kendimi bir yabancı gibi hissettim. Korku, endişe ve şaşkınlık merak ve açıklığa, karalık ise ışığa döner" şeklinde yorumlamıştır. Aelius Aristides, insanoğlu için kutsal olan her şey içinde en parlıtlı ve en korkutucu olanı Eleusis olarak tanımlar. Foley, misterler

¹⁶⁴ Hançerlioğlu 1975, s.212

¹⁶⁵ Foley 1993, s.69; Eliade2003, s.365-366.

¹⁶⁶ Eliade 2003, s.364.

için boyanan Sandbach'in Plutarch'ı üzerindeki yazıtta, ölüm anındaki ruh hali tanımlanışını şöyle aktarmıştır: "Ruh büyük adaylıkları kanıtlayanınkine benzer bir yaşantıdan geçer. Bu yaşantı başlangıçta sapa yolları, çember halinde olan yorucu yürüyüşleri, karanlıkta hiçbir yere varmayan korkutucu patikaları, ansızın beliriveren panik, titreme ve şaşkınlık gibi nihai sondan önceki tüm berbat şeyleri içinde taşır. Sonradan birkaç mükemmel ışık seni karşılamaya gelir. Kutsal manzaralar, kutsal danslar, kutsal kelimeler ve kutsal seslerle saf bölgeler ve otlaklar orada seni selamlar. Orada şimdiye kadar mükemmel olan aday bütün tutsaklıklardan kurtulur. Kutsal ve saf olan diğer insanlarla beraber festivali kutladıktan sonra bir çelenkle taçlandırılıp kalabalığa karışıp yürür. Onun ayaklarının altındaki bulanık, pis ve kirli olan bu dünyada arınmayan ve aday olmayan insanlara tepeden bakar". Benzer bir şekilde Foley, bir tümülüste bulunduğu inanılan Hipponion'nun altın yapraklarını, kadın ya da erkek olarak yer altı dünyasına giren birinin söylediği ve yaptığı şey hakkında, muhtemelen Eleusis'deki ritüellerle benzer ya da ilişkili olduğuna inanılan Bacchic/Orphic ritüellerde ölen aday hakkında bilgi verdiğini ileri sürer. Hipponion'nun bu altın yaprağı, sonsuz mutluluğa giden kutsal yolda yeraltındaki süreçte Bachoi ve Mystai'yi temsil eder. Aristophanes'in 448-455 yıllarına tarihli Kurbağalar adlı eserinde mystai'nin korusu yer altı dünyasındaki festivale dans ve neşe ile şarkılar söyleyerek eşlik edildiğini anlatır. Foley, Platon'nun yedinci mektubunda yer alan, gizli ritüellerde katılımcılar tarafından oluşturulan bedenler ve ruhların kardeşliği kavramına vurgu yapar. Sonradan da açık bir şekilde görülmektedir ki; bu kutsal törenlere aşılanmamış hiçbir inanç, dünya görüşü ve gizli öğreti bulaşmamıştır. Ama törenlerdeki kutsamalar; adayların birbirine bağlanması, oyunlar, hikayeler, semboller ve işaretleri gözlemlemesinden gelir. Güvenilir antik kaynaklar, misterlerin ölümden sonra daha iyi bir alın yazısıyla daha iyi ve farklı bir hayat garantilediğini aktarır. Homeros'un İlahi'si, adayların şanslı (olbioi) olduğunu, ama aday olamayanların ölümden sonra aynı şansa sahip olamayacaklarını vurgular. Tarımsal bolluk anlamına da gelen Plutos'un tanrıçaları seven evleri ziyaret ettiğine, bolluk ve bereket dağıttığına da inanılırdı. Sokrates'e göre adaylar yaşamın sonu ve tüm sonsuzluk için daha iyi umutlara sahiptir. Pindar bize kutsanan kişinin, bunu gören kişi olduğunu ve bu kişinin bu yüzden yeraltına giden, yaşamın sonunu bilen ve Zeus tarafından verilen başlangıcı da bilen kişi olduğunu söyler. Foley, İlahi ile

benzer olan Sophocles'in bir eserinde yer alan yazıtta, "üç kere kutsanmış olanlar bu törenleri gören ve Hades'e giden ölümlülerdir ki orada onlar için yaşam, ötekiler için ise perişanlık vardır" şeklinde bir açıklamaya yer verilmiştir¹⁶⁷.

Foley, Cicero'ya göre Eleusis'teki bir aday yaşamdan nasıl hoşlanacağını ve daha iyi umutlarla nasıl öleceğini öğrendiklerini vurgular. Ayrıca, Cicero'nun misterlerin Atina'da Atinalılar için, insanoğlu için en büyük hediye olduğunun da altını çizer. Foley ayrıca imparatorluk çağının bir Hierophant'ının cenaze tören yazıtında, kendisinin adaylara gösterdiği herhangi bir kötülüğün olmadığını hatta bazı şeylerin iyi olduğu açıklandığını ileri sürer. Bu kaynaklar, kadın ya da erkek olsun yaşarken bir adayın muhtemelen yaşarken daha iyi ürünler şeklinde misterlerden faydalandığını açık hale getirmektedir. Ayrıca misterlerin adayın ölümle yüzleşmesine yardım ettiği de açıktır. Ölüm sonrasına gelince, sunulan parçaların çoğu (Kurbağalar, Plato, Plutarch...) aday olan ve olmayan birinin aynı kadere sahip olmadıklarını belirtirler. Bunlar İlahi'nin kendisinde ve Aristophanes'in Kurbağalar eserinde cezalandırılanlardan ayırt edilirler. Aristophanes'in eseri, bu festivalde coşkulu bir koroyla yeraltındaki adayların yaşam biçimini tasvir etmiştir. Frog, önceden söz ettiğimiz Plutarch'tan alınan metinde de tekrarlanan ve belki de bizim, Eleusislilerin yaşamdan sonraki en somut tasvirlerini bulabileceğimiz bir kaynaktır. Adayları bekleyen kader toplumsal olduğunu ve bu çeşit bir kitlesel adaylık durumunda bireylerin kaderlerinin farklı olma ihtimali olmadığını söylemek mümkündür. Daha ileri tahminler ise sadece dini kültler ile ilgili olan metinlerden öğrendiklerimizden gelir¹⁶⁸.

IV-Misterlerin Ruhsal Yapısı

Demeter'in İlahi'si, antik dönem erkeklerinin normal yaşantısı, evin içindeki yaşantısı ve kadınların özel yaşantısı arasında oluşan güçlü bir bölünmeyi işlemiştir. Bu bakımdan İlyada'daki Hektor'un Troia'sında benzer bir betimlemeyi algılayabiliriz. Hektor'un Troia'sında Hektor'un eşi Andromache'ye kadınların ev işlerinden, erkeklerin ise dışarıdaki işlerden ve savaştan sorumlu olduklarını vurguladığını görürüz. Bunun aksine Odyssey, iki cins arasındaki dünyaların

¹⁶⁷ Foley 1993, s.70.

¹⁶⁸ Foley 1993, s.71.

sınırlarını daha akışkan bir zemine oturtur. Bu kadınların erkeklerle beraber yemek yiyebildiği, dinlenebildiği, yabancılarla halk arasında konuşabildiği ve kadınların bu bağlamda erkeklerin işlerine doğrudan etkileyebildiği bir durumdur. İlahi’de erkekler ve kadınlar birbirlerinden uzaklaşmış olarak gösterilir. Genç kızların kuyuya gittiğini ve yetişkin kadınların da evde kaldığı vurgulanır ¹⁶⁹.

Mitolojinin dini versiyonlarında, buradaki durumun aksine anneler kızlarıyla beraber kuyuya gider ve kadınlar şehrin duvarları tarafından korunurdu. İki tanrıça bile çok özel dişil bir tarzla şiirin en azından başlangıç bölümünde dile getirilirler. Demeter yardımsız, yaşlı bir kadın kılığında tamamen dişil bir ortamda yaşar. Bunu yaparken de tanrılardan da gizlenir ve Zeus’a karşı yapacaklarını tasarlar. Demeter kutsal kimliğine geri döndüğü zaman ise erkeklerin ve halkın arasına karışır, kendisi için bir tapınak yapılmasını emreder ve tarım üzerindeki güçlerini kullanarak kıtlığı yaratır. Sonrasında Eleusis ritüellerinde yerine getirilen kutsal aktiviteler, kadınlara ait özel bir yapı kazanmıştır. Buna karşın erkeklere, Demeter’in daha geniş bir dünyaya erişebilme konusundaki sırlarında yer almaları için rol verilmiştir. Bu erkeklerin misterlerde rahibelerin yardımı ile üstlendikleri bir roldür. Eleusis’te kutlanan ritüellerin sonraki şekillerinde yer alan kadınların rolü, kadın ve erkek arasındaki dünyaların sınırlarını güçlendiren İlahi’deki başka bir eksikliklerdir. Metaneira, Demeter’in sırlarına tanık olur ve tanrıçanın sözlerini Kral Keleos’a iletir. Hesiodos’un ilk kadın karakteri olan Pandora’da olduğu gibi, Demophon’u ve bütün insanoğlunu bir kere daha ölümlülüğe mahkum eden şey dişilik merakı olmuştur. Tanrıçanın yardımseverliğini sunmada Metaneira ve onun kadınları, Eleusis’teki başlangıç ritüellerinde daha sonradan yapılacak olan şeyleri yerine getirme konusunda Demeter’le anlaşır. Bu başlangıç ritüelleri, Demeter’in koyun postu ile kaplanmış bir tabure üzerinde oturmasını, kykeon ile orucunu açmasını ve nischrologia ile sessizliği içerir. Demeter orada yas tutar ve kadınlar da onu teselli etmeye çalışır. Çocuk bakımı ise ek bir avuntudan ibarettir. Kadınların bulunduğu evde o ilk olarak ölümlülere bakıcılık yapma rolünü üstlenir ve kutsallığını korkutucu bir şekilde tanrısalılığıyla ortaya çıkararak açıklar. İambe Demeter’in ihtiyaçlarının farkında olan bir karakter olarak betimlenir. İambe kadın cinselliği ve annelikle ilgili olan sırrını şaka yolu ile Demeter’e anlatır. Kutsal

¹⁶⁹ Foley 1993, s.137.

seviyede Demeter'in kızını ararken ona yardım eden Hekate'dir ve Demeter'le Persephone'yi Olimpos'a yeniden gönderen ise Rheia olmuştur. Bunlara rağmen Eleusis erkekleri ritüellerde ilk olarak yer alanlar olmuşlardır. Erkek çocuk Demophon'nun ilk sembolik aday olduğu düşünülebilir ve misterler sırasında "kalpten gelen çocuk" olarak adlandırılan bir erkek, şehir için aylığa kabul edilip kutsanır. Erkekler Demeter Tapınağı'nı inşa ettikten sonra kültürü de oluşturmuşlardır. Kısaca metin; misterlerin dışı yaşantısının dünyadaki sırları ve özel yaşantısından ortaya çıktığını vurgular gibi görünür. Bu yaşantıyı ele alırken hem kutsal hem de insani seviyede erkeğin rolü, misterleri daha büyük sosyal yapılarla bütünleştirmek ve adayların ritüellere girişini kontrol etmek içindir¹⁷⁰.

Özetle, ölümlü kadınlar Demeter'in acısını hem onunla şiiirdeki karşılaşmalarında hem de Demeter'in yaşantısı dışil bir yaşantı olduğundan dolayı kendi yaşantı süreçlerinde de yaşarlar. Erkekler bu misterlere kabul edilir. Benzer bir kültürün neden sonuç araştırması (aetiology) Euripides'in *Bachae*'sinde de meydana gelir. Orada Dionysos Asyalı kadınlar grubuyla kültürü Thebes'e getirir ve çıldırmiş Thebes kadınları Dionysos'un misterlerindeki ilk adaylar olarak kabul edilir. Kral Pentheus kadınların sırlarına karıştığı için yok edilir. Sadece Dionysos oyunun sonucunda Theban şehrindeki kültleri kurduktan sonra şehrin erkekleri Dionysos ritüelleri için tam bir katılımcı haline gelmişlerdir¹⁷¹.

Bir tahıl tanrıçası olarak Demeter ve tahılın kendisi ile ilişkili olan mitlerle sık sık bağdaştırılan Kore, Yunan kültüründeki ölümlü kadınlar gibi doğa üzerinde ve doğayla ilişkili sembolik olan özel bir ilişkiye sahiptir. Misterlerdeki mutluluk vaadi, ölüm ve doğum arasındaki sonsuz ve gerekli değişikliklerle doğal dengenin kendisi ile bağdaştırılmıştır. Misterler ve Yunan şiiirindeki ölümlü Yunan kadınlarının betimlemelerinin her ikisi de yaygın olan kültürel bir kelime hazinesinden faydalanır. Yunan edebiyatı; kadını erkekten daha güçlü bir şekilde kültürel yapıya zıt olarak doğaya, aydınlığa zıt olarak karanlığa, merkeze zıt olarak ikinci pozisyona yerleştirep; insanoğlu, tanrılar ve doğanın katmanları arasında aracılık yapma kabiliyeti ile bağdaştırma eğilimindedir. Yunan mitolojisindeki kadınlara kendilerinin ayırt edilmeyen bir ırkı olarak davranılır. Buna karşın

¹⁷⁰ Foley 1993, s.138.

¹⁷¹ Foley 1993, s.139.

erkekler, sosyal hiyerarşi içinde özel pozisyonlarla ilişkili olarak sınıflandırır. Hesiodos'un ve Semonides'in şiirlerinde kadınlar, savunmak için büyüdükleri topraktan doğanlar olarak sık sık tanımlanan erkeklerden ayrı bir ırk olarak yaratılır. Yukarıda da görüldüğü üzere, tanrıçalar ölümlü kadınlarda olduğu gibi aynı sınırlamalar ve ilişkilerle genellikle sınırlandırılmazlar; ama şiirin iki tanrıçayı ölümlü kadınların yaşantısıyla ilişkilendirdiği ölçüde aynı bağlantıları yaşarlar. Kadınlar şiirde farksız bir grupmuş gibi değerlendirilir ve Demeter ile Persephone'ye kültte birbirlerinden ayrılmayan bir yapı kazandırılır. Misterler sosyal ve politik hiyerarşide rollerin arkasında kalan farksız bir grup adaylığını içerir ve bunlar evlilikle, ölümlü, doğumla yüz yüze kalırlar. Misterler karanlıkta ve özel yerlerde meydana gelirdi. Dünya, Hades ve Olympos arasında aracı bir rol oynardı. Eleusis'in coğrafik konumu ve şehir dışında yer alması burayı özel ve ayrıcalıklı bir kaynak haline getirmiştir. Benzer bir şekilde en azından klasik şehir devletlerinden olan Atina, halkın geri kalan kısmından kadınları ayrı tutarken bile kadınların sembolik önemini ve katılımcılığını dinsel boyutta beslemeye devam etmiştir¹⁷².

Yunanistan'da misterlerin dışı yaşantısından ortaya çıktığını düşünmek şaşırtıcı olamaz. Eğer misterler bir bakımdan dişilerin özel ve gizli dünyasına ölüm, verimlilik, büyü ve hatta dişilikle ilgili öfke misterlerine evrensel bir erişime imkan tanırsa herhangi bir insan erkekler için bu kadar karmaşık olan şeyleri anlayabilir. Komedi şairi Aristophanes'in Thesmophoriazusae (Thesmophoria'daki kadınlar) ve festival hakkındaki diğer hikayeleri, kesinlikle erkeklerin tamamıyla zıt bir şekilde dışında tutuldukları Demeter ritüelleri hakkındaki büyü ve korkunun bir birleşimini açıklar. Demeter'in Eleusis'te yapılan Haloa festivallerinde kadınlar doğurganlığı sembolize eden yiyecekler tüketir ve misterlerin sırlarını birbirlerine fısıldarlardı. Erkekler ise dışarıda insanoğluna sunduğu tarımsal bereket hakkındaki öyküleri birbirlerine anlatırlardı. Haloa'daki bu cinsiyet farklılaşması belki de mitolojinin Attik ve Eleusisli iki farklı versiyonunu önemli bir şekilde karşılar. Panhellenik İlahi dışı yaşantısına ve sırlarına vurgu yapar. Fakat Demeter'e sundukları yardımlar yoluyla misterleri kazanan ölümlülerin rolü ve tarımın da kökenini içeren yerli mitolojik versiyonlarda erkeklere daha çok rol verilir. Demeter'in bakıcılığını yaptığı Demophon'a bakma işi Demophon daha bebekken son bulur. Benzer bir şekilde

¹⁷² Foley 1993, s.139.

Yunan miti ve kültüründeki bebeklikten gençliğe kadar olan süreç anneden sembolik ve resmi bir ayrılmayı gerektirmiştir. Küçük çocuk yaşlarına katılıp öğretmenlerinin ellerine bırakılmıştır. Genç bir kız genç bir yaşta evliliğe yönlendirilmiştir. Hem İlahi hem de kült erkek ve dişi adaylara çocuklarına dönük romantik bir gerileme sunar gibi görünür ve annenin potansiyel sinirine son verme sözünü verir. Demophon Demeter'in kucağını, kokusunu, ölümsüz nefesini, dokunuşunu kaybettiği için acıyla ağlamaktadır. Yeraltındayken annesine duyduğu özlemi sona eren Persephone ise bu kucağa yeniden ulaştığı için neşelidir. Kalıcı olgunlaşmama psikolojik bir ölüm olduğundan dolayı böyle bir birleşme yaşamda da tehlikeli olurdu¹⁷³.

Tanrıçaların ölümlü sevgililere sahip oldukları mitler her zaman kalıcı bir şekilde ölümlü sevgililerini engellemiştir. Örneğin: Eos'nun sevgilisi Tithonos'a sonsuz gençlik bağışlanmaksızın verilen ölümsüzlük, Tithonos'un yaşlıya yaşlıya küçülüp bir böceğe dönüşmesine yol açmıştır¹⁷⁴.

Genellikle evliliği reddeden kızlar şansızlıkla karşılaşmıştır; ama anne Demeter'in kontrol ettiği verimlilik ve adaylarının dünyayla olan talih ilişkisi adayın değişmeceli olarak dönüştürülen annesiyle birleşmesinin her çeşidi artık tehlikeli değildir. Şiir Persephone'nin annesinin kucağına dönme isteğini işler; ama erkeğin anne bolluğuna dönme isteği de hiçbir şekilde antik dünyada ayrı tutulmuş bir istek olmamıştır. Euripides'in Ion'unda kayıp annesi Creusa'nın tecavüz hikayesi, Persephone'nin kaçırılmasını ileri sürdüğü bağlamda, yetişkin kahraman asla karşılaşmamış olduğu annesinin bakıcılığını kaybetmesi üzerine duyduğu acıyı kabul eder¹⁷⁵.

Eleusis'deki bu kültürte, bu şiirin sonunda Persephone Demeter'in kendisi ile işlevsel olarak benzer bir kişilik haline gelir. Bizler bunun kanıtlarını Demeter'in bakıcılık rolünden daha fazlasını yaptığını, şiirin kendisinin yaptığı vurgudan da öte tanrıçaların mister adaylarına sembolik bir bakıcılık yaptıklarını görürüz¹⁷⁶.

Bizler Eleusisteki gizli ritüellerde kullanılan dil ve imajdan emin olamamaktayız; ama bu imaj için Orphic kültürleri açıklayan Hipponion'nun altın yapraklarındaki ifadeleri kullanmak yerinde olmayan bir tutum olabilir. Çünkü bu

¹⁷³ Foley 1993, s.140.

¹⁷⁴ Hançerlioğlu1975, s. 641.

¹⁷⁵ Foley 1993, s.141.

¹⁷⁶ Foley 1993, s.141.

altın yapraklar muhtemelen Eleusis'tekilere benzer olan Bachic ve Orphic ritüellerde ölüye yeraltındaki dünyaya girdiği zaman ne yapması ve ne söylemesi gerektiği hakkında talimatlar vermektedir. Sonsuz ve durağan olan ölümler dünyasında her iki türdeki aday belki de Persephone'nin kucağında sonsuza dek bakılacak kutsal bir çocuk haline gelme hayalini kuruyordur. Demeter Domophon'a asla süt vermemiştir; ama kutsal bir tanrıçanın bir ölümlüye bakması o kişinin ölümlüler arasından ölümsüzler arasına geçişini ve oraya kabulünü temsil etmektedir¹⁷⁷.

V-Demeter Kültünde Kadının Yeri, Yaşantısı ve Evlilik

Attika'da Demeter için düzenlenen bütün ritüeller; Proersoria, Thesmophoria, Haloa, Chaloaia, The Lesser Mysteries, Hasat Festivalleri, Skira ve son olarak daha kapsamlı bir yapıda olan Eleusis'deki daha büyük misterler, en azından serbestçe zirai yılın evreleri ile ilişkilendirilmiş gibi görünmektedir. Bu ritüelleri çoğunda kadın yalnız başına önemli ve ayrıcalıklı bir rol almıştır. Ama antik dönem kadınının inanç yaşamında Demeter ve Persephone mitinin özel bir yerinin olduğunu da unutmamak gerekir. Demeter kültleri ile ilişkili inceleme süreçlerinde önemli bir rol oynayan bu mitolojinin bir versiyonu olan İlahi, bir kadının dünyasını genel hatlarıyla aydınlatmaya yardımcı olabilir. Çünkü özellikle çok erken bir Yunan ritüeli olduğu düşünülen Thesmophoria, onun süreçleri ve ilgili olduğu mitolojiler kısmen kadının baskın rolünü, yapılan açıklamaları, mitolojileri ve Eleusis'teki ritüelleri etkilemiş olabilir¹⁷⁸.

Bu ritüellerin önemini geçmeden önce, kadının özel ve merkezi bir rol aldığı Demeter'in iki önemli ritüeli olan Thesmophoria ve Haloa'ya kısaca değinmek yerinde olacaktır.

Thesmophoria Demeter ritüelleri içinde en önemli olandır. Bu antik ritüel bütün Yunanistan'da farklı şekillerde kutlanmaktaydı. Attika'da bu ritüel sonbahar hasatına denk gelen Pyanopsion ayının dokuzuncu gününde başlar ve on üçüncü gün de sona ererdi. Beş gün boyunca kutlamaların devam ettiği bu ritüellerin başlangıç günü olan Pyanopsion ayının dokuzuncu günde Stenia olarak adlandırılan bir festivalde kadınlar bütün gece Demeter'in dönüşünü kutlardı. Onuncu gün

¹⁷⁷ Foley 1993, s.141.

¹⁷⁸ Foley 1993, s.72.

Halimous'ta yerel bir kutlama yapılmaktaydı. Kadınlar Koliyas'ın yakınlarındaki bir kıyıda dans eder ve Demeter için kurban keserlerdi. Thesmophorianın ilk günü Anodos (yukarı çıkış) ya da Kathodos (aşağı iniş) olarak adlandırılmaktaydı. Anodos adının muhtemelen Atina'da Pnyx'in (Atina'da çok kalabalık olan toplantılar için tadarlanmış olan yapıdır. Atina Agora'sının uzağındadır; ama yamaç eski agora sanılan hemen üzerinde birden bire yükselmektedir)¹⁷⁹ yamacında yer alan Thesmophoria'ya kadar süren bir sürece atıfta bulunmak için de söylenirdi. Bu terim ayrıca iki tanrıçanın evrenin bir alanından ötekine yükselişini tanımlamak için de kullanılmıştır. Festival oradaki vatandaşların eşleri tarafından yönetiliyormuş gibi görünmektedir; ama bunların içinde muhtemelen köle olmalarına rağmen evlenmemiş kadınlar ve erkeklerin evli olmadıkları ikinci eşleri de bulunmaktaydı. Ritüellere başkanlık etmesi için iki önemli kadın seçilirdi. Bu kadınlar festival dönemi boyunca temiz kalırdı. Thesmophoria'ya katılan rahipler de bekarlıydı. Onlar yetişen nar tanelerini yemedikleri gibi Persephone çiçek toplarken kaçırıldığından dolayı başlarına çiçekten yapılmış taç da giymezlerdi. Bu yamaca kamp kurarlardı. İkinci gün Mese, oruç ve Mesteia olarak adlandırılırdı. Oruç tutan kadınlar, kauçuk benzeri bir maddeden ve bazı afrodizyak bitkilerden yapılmış olan yataklar üzerine otururlardı. Bu kadınlar medeniyetin keşfinden önceki yaşam tarzını taklit ederdi. Daha sonra Demeter'i taklit ederek Persephone için yas tutarlardı. Erkeklerin törenlere kabul edilmediği bu süre içinde kentte herhangi bir sosyal iş görülmez ve kurban da kesilmezdi¹⁸⁰.

Thesmophoria sırasında esirler serbest bırakılırdı. Kalligenia olarak adlandırılan son gün ise kadınların çocuklarıyla katıldığı tam bir kutlama günüydü¹⁸¹. Yer Kore'yi yutmak için yarıldığı zaman Eubouleus isimli bir domuz sürüsü çobanının da aynı uçurumdan domuzlarıyla beraber aşağıya düşmüş olduğuna inanılmaktadır. Bu yüzden de Eubouleus onuruna domuz yavruları, verimli çam kozalakları ve yılan şekilli buğday kekleriyle beraber Kore ve Demeter'in uçurumundan aşağı atılırdı. Domuz yavrularının çürüyen kalıntıları, üç gün boyunca kendi kendilerini temizleyen Bailer (anletriai) tarafından yeraltındaki megara

¹⁷⁹ Wycherley 1986, s.109.

¹⁸⁰ Foley 1993, s.72; Brumfield 1976, s.82.

¹⁸¹ Brumfield 1976, s.83.

(muhtemelen çukur)'dan çekilirdi. Bu Bailer, çukurlarda yaşadıklarına inandıkları yılanları korkutmak için de aşağı inerken el çırparlardı. Toplanan kalıntılar iyi bir hasat üretimi için ekilmesi gereken tohumların arasına karıştırılırdı. Domuz yavruları göçebe yaşam stilinden ziyade tarımın, insanların ve hayvanların verimliliğinin sembolü olmuştur¹⁸². Ayrıca domuz yavrularının kadın üreme organıyla da bağlantılı olduğuna inanılmaktaydı. Pişirilmiş ve çiğ olan bu bağışların karışımı Demeter'e yapılan adak bir teşekkürdür. Çünkü tanrıça tahıl hediyesiyle insanoğlunu uygarlaştırmıştır. Bu süreçte var olan diğer bazı ritüellerin zamanının ve taşıdığı anlamın iyi bir açıklaması yoktur. Morotton olarak adlandırılan ve ağaç kabuğundan yapılan bir kırbaçla kadınlar birbirlerini döver ve Penalty (ceza) olarak adlandırılan bir kurban verirlerdi. Chalcidian adlı şehirde şehir takibi olarak adlandırılan bir kutlama yapılırdı. Başka bir zamanda kullanım için uygun olmayan törensel küfür etmeyi içeren Aischrologia'lı eğlence, Eleusis'teki ritüellerin yanı sıra Demeter için düzenlenen ve yalnızca kadınların katılabildiği diğer bütün festivallerde ve Thesmophoriada da yer alırdı. Bu geleneğin, Demeter'in Kore için acı çekerken kaba şakalara gülmesinden geldiği aktarılmıştır. Festival kültürel olarak kesişen törenlerin mevsimsel verimliliği gibi birçok bölüm içerir. Cezalandırmada; oruç tutma, yas, cinsel kaçınma, arınma, kurban cezası, güçlendirme, domuzlarla yapılan aischrologia ve morotton ile vurma ölüme benzer güçleri ortaya çıkarmak için ve verimli olanlara yer açmak için tasarlanmış olabilir. Sevinmede ise ziyafetin yer aldığı birçok bölüm yer alıyordu. Lucian'nın eserinde de açıkça ifade edildiği üzere ritüeller insanoğlunun ve toprağın yeniden canlanması ile hem bağlantılıdır hem de onları buna teşvik eder. Erkekler festivallerdeki törenlerin dışında tutulmuşlardır¹⁸³.

Haloa kışın ortasına Aralık –Ocak ayına denk gelir ve Poseidon ayı olarak bilinir. Bu festival, Eleusis'te Kore ve Demeter için düzenlenir ve ayrıca Dionysos'u da içermektedir. Bu festival, yeni filizlerin büyümesinin soğuk hava yüzünden yavaşladığı bu zamanda toprağa ekilen bitkinin amacı için kutlanan verimlilik festivalidir. Dinsel tören Attika'ya ilk kez getirilen şarabın efsanevi bir olaydan kaynaklanmış olabileceğini anlatır. Dionysos, bilinmeyen bir içeceğin etkisiyle çıldıran çobanlar tarafından öldürülen Ikarios'a şarap verir. Kalıcı bir utangaçlıkla

¹⁸² Thomson 1995, s.246; Brumfield 1976, s.74.

¹⁸³ Foley 1993, s.73; Brumfield 1976, s.74.

cezalandırılan bu çobanlar Delphi'deki kehanet merkezine danışılar. Burası da onlara kilden cinsel organlar yapıp ve adalarını söyler. Festival de bu olayın anısına kurulur¹⁸⁴.

Bazı bilginlere göre Demeter ritüellerine yapılan son bir ekleme olan bu etiyolojik (neden ve kökenlerin felsefik araştırması) mitoloji, ritüellerin belirli bazı özelliklerini açıklamak için tasarlanmıştır. Bu festivalde kadınlar törensel bir küfür olan aischrologia'yı yerine getirirdi ve muhtemelen de kadın ve erkek organlarının sembolleri şeklinde yapılmış olan yiyecekleri yerlerdi. Rahip kadının kulağına klepsigamia (yetişkinlik ile ilgili) bazı şeyler fısıldardı. Erkek hükümdarlar ya da liderler kadınlar için donatılan masaları yiyeceğin tüm türleri ve şarapla doldururdu; ama nar tanesinin yer aldığı yiyecekler yasaklanırdı. Kadın oruç tutarken erkek de Atinalılara Demeter'i tanıtan hikayeler anlatması için dışarıda tutulurdu. Bu festivalde tanrılara diğer kurbanlar da sunulurdu. Bu kurbanların bazıları Demeter ve Kore rahipleri tarafından yapılırdı. Ayrıca festivalde hazırlanan tahtaların miktarı oranında bir şenlik ateşi de yakılmış olabileceği düşünülür¹⁸⁵.

Açıkça Yunan toplumu kadınların hem ölümle hem de verimliliğin gizli toplulukları ile erkeklerden daha çok bağlantılı olduklarına inanılırdı. Demeter'in festivalleri de bu bağlantıyı işlemektedir. Sherry Ortner'in de iddia ettiği gibi, insan kültürü genel olarak kadınları doğa ve doğaüstü olaylarla bağlantılandırmaya meyillidir. Hem insanoğlunun hem de tohumun büyümesi gözlerden uzak gelişir. Bu yüzden de ürettikleri verimliliğin gizli kaynakları ile ilişkilendirilirler. Kadınlar ayrıca ölümler için yapılan dinsel törenlerde de önemli ve öncelikli bir rol alırlardı. Bu rollerini de bu dünya ve diğer dünya arasındaki ayrıcalığı gerçekleştirmek için oynarlardı. Buna ek olarak Demeter festivalleri çocukluktan evliliğe, evlilikten anneliğe sosyal geçişlerle ilgili mitleri kutlamada diğer kadınlarla bir araya gelmeleri için kadınlara imkan sunmaktadır. Onlara hareket etmek, konuşmak, yeme-içme için normal insanlara izin verilmeyen şekilde izin verilerek ayrıcalıklı bir özerklik verilmiştir. Kadınlar evlerini ve ailelerini yürüttükleri bu törenler için terk ederdi. Erkekler kadınlarının bu önemli ritüellere katılması için kendilerini ekonomik olarak desteklemek zorunda hissediyorlardı. Bu ritüeller kadınların evliliği için bir destek

¹⁸⁴ Foley 1993, s.74.

¹⁸⁵ Foley 1993, s.74.

gibi görünmektedir. Demeter yeraltındaki dünyadan ve oradaki evlilikten kızını kurtarmak için güçlerini tarım üzerinde kullandığından, kutsal anne ve kızını kutlayan Yunanlı kadınlar onları birbirlerinden ayıran evliliği önemsememelerine, yeniden birleşmelerine ve kendi kontrollerini sıra dışı bir şekilde uygulamalarına izin verilmiştir¹⁸⁶.

Adrienne Rich “annenin kızını, kızın da annesini kaybedişi zorunlu bir dişilik trajedisi olduğunu öne sürer. Bizler insan tragedyasının Oedipus (oğul-anne), Hamlet (oğul-anne) ve Lear’ın (baba-kız) ayrılışını önemli birer somutlaşmış eser olarak kabul etmekteyiz. Ama anne-kız tutkusunun şu anda var olan bir örneği daha yoktur. Böyle bir örnek vardı ama biz onu kaybettik. Bu örnek iki bin yıldan beri Yunan yaşantısının ruhsal temelini oluşturan Eleusis’in dinsel misterlerinde açıklanmıştı” şeklinde yorumlamıştır. Demeter ve Kore’nin ayrılışı istem dışı oluşan bir durumdur. Bu durum ne kızın annesini reddedişinin ne de kızın anneye karşı isyanının bir sonucuydu. İsa’dan önceki bin yılda bile her bir kız, onu ölümden döndürecek kadar ve ırza geçme olayını geri döndürecek kadar güce ve sevgiye sahip bir annenin özlemini duymuştur. Aynı şekilde her anne Demeter’in gücünü, onun öfkesinin etkinliğini, onun kendini kaybedişiyle uzlaşmasını çok istemiştir. Adrienne Rich’in ağıtlarında kaybolan anne- kızın tutkusu ve büyük sevinci, mükemmel bir şekilde Homeros’un İlahi’sinde kaydedilmiştir. İlahi’nin bilinmeyen bir şair ya da şairler tarafından M.Ö. 650-550 yılları arasında Yunanın tahıl tanrıçası Demeter ve onun bakire kızı Kore onuruna oluşturulmuştur. Demeter’in kızının evliliği için babası Zeus tarafından yapılan can yakan ayrılıktan önce, şiir yer altı dünyasının tanrısı Hades Kore’nin kaçırılış öyküsü ve anne Demeter’in kızını içinde olduğu boş mutluluktan kurtarma çabasını anlatır. Demeter Eleusis’teki insanlar arasında kimliğini gizleyerek kısa bir süre kaldıktan sonra ölümlü bir çocuğu ölümsüzleştirme girişiminde bulunur ve başarısız olur. Bunun üzerine tahıl üzerindeki güçlerini kullanarak bir kıtlık yaratır. İnsanoğlundan gelen kurbanları kaybetmekten rahatsız olan tanrılar şartlı bir şekilde teslim olmayı kabul eder. Ama Persephone’nin yeraltındayken yediği nar tanesi onu kalıcı bir şekilde yeraltına bağlamaktadır. Şiir Eleusis Misterlerinin kuruluşu ve Demeter ile yakından ilintilidir. İlahi bu yüzden

¹⁸⁶ Foley 1993, s.74-75.

eski çağların gizli ritüellerinin en önemlileri olan şeyin kuruluşu için mitsel bir açıklama sunar¹⁸⁷.

Muhtemelen Goth kralı Alaric I tarafından M.Ö. 395'teki yıkımına kadar hayatta kalan Eleusis'deki Misterler Atina'nın gurur kaynağıydı. M.Ö. 2.yy yazarı Pausanias'ın "Graeciae Description" adlı eseri ilk Yunanlıların Eleusis törenlerini, tanrılar kahramanları onurlandırdığından diğer dinlerdeki bütün törenlerden daha üstün olduklarını ifade etmiştir. Özetle İlahi'nin en erken Sümer destansı olan Gılgamış'ın, yakın doğudaki destanların ve Akdeniz'de merkezi bir rol oynayan kahramanlık incelemelerinin dışı bir versiyonunu sunar. Bu ilahide sözü geçen mitoloji, hem antik dönem kadınları hem de misterlere katılan tüm adaylar için son derece önemliydi. Sonuç olarak her iki cinsten olan adaylar, hem yaşam sonrası için hem de bu yaşam için vaat edilen çok daha iyi bir kazanım için bütün Akdeniz dünyası üzerinden gelirdi. Buna ek olarak Demeter ve Persephone'nin mitolojisi, yalnızca kadınlar için olan ritüellerde eşit bir şekilde merkezi bir rol oynardı. Bu özellikle Yunan şehirlerinde üç gün bazen de daha fazla kutlanan Thesmophoria'daki ritüellerde kendini göstermekteydi. Ayrıca Homeros'in destanlarının aksine İlahi, eseri ortaklaşa paylaşılan tragedya üzerinde anne ve kızın fikrine özel bir önem vererek dişilik yaşantısını anlatımın merkezine yerleştirir. Yine de tartışmalı olan tanrı Zeus, Helios ve Hades'in eylemleri öykünün çerçevesinde meydana gelmektedir ve oldukça az olan bir ilgi ve sempati toplamaktadır. Eleusis'in ölümlü adamları, Demeter kültü için ilk adaylığın oluşumunda ve Demeter tapınağının kuruluşunda önemli bir rol oynamışlardır. Fakat Eleusisli kadınlar kimliğini gizleyen tanrıçaya dünyada kaldığı süre içinde ev sahipliği yapan ve onun mucizelerine ilk tanıklık edenlerdir. Kutsal bir seviyede İlahi, gelin ve annesinin planlanmış olan bu evliliğe karşı olan direnişini temsil eder ve sonradan da tanrıçaların bu acı dolu geçişi isteksizce kabullenişini vurgular. Demeter Zeus'un ataerkil krallığına doğrudan doğruya meydan okur ve kelimenin tam anlamıyla bir başarı da kazanır. Şiir Demeter'in annesi Rheia, Hekate, Persephone ve Demeter arasında dişilikle ilgili karşılıklı bir yeniden onaylama ile son bulur¹⁸⁸.

¹⁸⁷ Foley 1993, s.79.

¹⁸⁸ Foley 1993, s.80.

İlahinin ölümlü kadınları sorgusuz bir evliliği kabul eder ve Demeter kendi kızının Hades'le birleşmesine karşı dursa bile Keleos'un kızları için iyi bir evlilik diler. Persephone'nin kaçırılışı Yunan şiirinde ve sanatında Yunanlı gelinin yaşantısıyla bağlantılı olmaya başlamıştır. İtalya'nın güneydoğusunda bir Yunan kolonisi olan Lokri'de Persephone ve Hades evlenmiş bir çift paradigma olarak hizmet ederler ve evlenmek üzere olan genç kızların adaklarını kabul ederler. Evlilikten önce ölen kızlar Hades'in gelinleri olarak adlandırılır. Antik şairler sıklıkla insanoğlunun varlığının bir aşamasından ötekine geçiş ritüelleri olarak ölüm ve evliliğin ritüelleriyle benzer yönlerini başarılı bir şekilde işler. Bazen de bu bağlantıyı anımsatmak için Persephone'nin hikayesini kullanmışlardır¹⁸⁹.

Yunanlı kızlar genellikle kendi babaları tarafından seçilen onüç ile ondokuz yaşları arasındaki erkeklerle evlendirilirdi. Eğer erkek gelinin ailesine yakın bir yerde oturmuyorsa, gelin evlendikten sonra ailesini sık sık göremeyebilirdi. Bu yüzden Persephone'nin genç bir kız olarak yabancı bir evde bilinmeyen bir koca ile doğurganlık ve yeni bir yaşam biçiminin ortaya çıkışından önce, sembolik bir ölüm evliliğine adaylık hazırlığından geçtiği düşünülebilir. Örneğin Euripides, Persephone'nin kaçırılışı ve Persephone'nin kadın kahramanları olan Helen ve Alkestidis'in sembolik olan yeniden evlilikleri arasında tematik bir bağlantı kurar. Genç gelinin ailesi ve arkadaşlarından ayrılışının derin etkilerini her şeyin ötesinde Erinna ve Sappho'nun çalışmalarında Yunanlı kadınlara yazdıkları kısa lirik şiirlere yansımıştır. İnsan kültüründe kadınlar; başka bir evi, başka bir kabileyi ya da başka bir şehri diğeriyle bağlantılandırmak için erkekler arasında dolaşır. Kadınların yaptığı bu aracılık rolü Dünya'yı, Olympos'u ve Hades'i kendi kişiliğinde bir araya getirerek aralarında yeni bir ilişki oluşturur. Hades'in eşi ve Demeter'in kızı olarak Persephone bu şekilde misterlerdeki adaylara sunulan sözleri mümkün hale getirir ve dolaylı yoldan ölümlü bir eşin rolünü de oynar. Sonuç olarak, karşılıklı sevgi hareketlerinin çağdaş ruhsal çalışmalarla kayda değer bir şekilde yankılandığını, annenin yaratıcı öfkesi, onların ayrılışı ile yeniden bir araya gelişinin güçlü etkilerini, anne ve kızın ilişkisinin temsilini biz bu şiirde görebilmekteyiz. Bu yüzden Adrienne Rich, Erken Batı Edebiyat'ında bu mitolojinin oynadığı rolü doğrudan görebilmektedir. Demeter ve Persephone mitolojisini sonraki versiyonları ve

¹⁸⁹ Foley 1993, s.81.

Lafayetti'nin romanının aksine İlahi, kızından ziyade annenin hikayesi üzerinde yoğunlaşır. Romanın aksine İlahi, aile ile ilgili bir dünyanın karanlık köşelerinde dişilikle ilgili bu merkezi ilişkilerin hareketlerini gizlemez; ama onu esas olarak kendi çerçevesinde dinsel bir deneyimin merkezine oturtur. Demeter Eleusis'teki erkek liderlere misterlerini öğretmiştir ve Demophon'un yaşantısı da sonraki adayların yaşantılarıyla paralel bir yapı sergilemektedir. Misterler bu dışı yaşantısını her iki cinse de uygular¹⁹⁰.

Bilim insanları, Yunanistan'daki Thesmophoria'nın Demeter'in ritüellerinin antikliği ve her yerde bulunmasının temelleri üzerinde İlahi'deki dışı yaşantısı üzerindeki özel vurgunun bağlantılı olduğunu; İlahi'nin ritüellerin ve mitolojinin en erken evresini temsil ettiğini ileri sürerler. Bazı bilginler, misterlerin aslında sadece kadınlara has olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu durum Demeter'in ilk ve erken olan birçok kültürde yer almaktadır. Her iki cinsiyetten adayların yer aldığı, katılımcılara açık olmaya başlayan, kadın için öncelikli bir ayrıcalığa sahip olan bir kültür tarihinde herhangi bir örneğine rastlamış değiliz. Fakat Thesmophoria gibi Demeter'in bütün dişilik kültürleri eğer misterlerden daha eski bir döneme tarihlenmiş olsaydı, bu kültürlerin ve onların mitlerinin doğası Eleusis'teki mitolojinin oluşumunu etkilemiş olduğunu söyleyebilirdik¹⁹¹.

Ölümlü kadınlar arasında kalan Demeter ve anne-kızın yaşantısına böyle yakından odaklanma konusunda İlahi; kültürün rahipleri, tarımın kökeni ve Triptolemos'un rolü gibi ,erkekler için en azından klasik zamanlara kadar, belirgin bir şekilde bu mitoloji ve kültürün bazı yönleri ile ilişkili oldukları görülmektedir. Ayrıca mitolojinin diğer versiyonlarında erkekler, dünyadaki tanrıçayı misafir olarak ağırlamakda ve tanrıçanın kızını aramasında da önemli bir rol oynamışlardır. Demeter'in dişilik olgusunun, Akhilleus ve Odysseus gibi erkek kahramanlarındaki nasıl ayrıştığını ve benzeştiğini belirtmiştik. Her iki cins de hem onur hem de konumun peşine düşmüşlerdi; ama kızını kaybeden Demeter'in onu yeniden kazanması önemli bir şekilde olayın merkezinde yer almıştır. Dişilik olgusu verimlilik ve evlilikle ilişkili konularla tanımlanırken; erkeklik olgusu krallık ve savaşla ilişkilendirilmiştir. Erkeklik olgusu ünüyle hafiflettiği ölümlülüğün bir

¹⁹⁰ Foley 1993, s.83.

¹⁹¹ Foley 1993, s.103.

kabulü ile dişilik olgusu ise ayrıca ölümle hafifletilen bir ayrılma ve sinik bir birleşme ile sonlandırılır¹⁹².

Daha önceden de söz edildiği üzere Demeter ve Persephone mitolojisi bazı açılardan adaylığın dinsel bir töreni olarak insan evliliği için Yunan sanat ve edebiyatındaki bazı örneklerde bir paradigma olmaya başlamıştır. Evlilikte, gelinin anne ve eş olarak yeni bir ev halkı içinde sembolik bir yeniden doğuş ve yeniden birleşmeden önce sembolik bir ölüm yaşadığı düşünülebilir. İlahi'de tam da Zeus'un kızını ölümlüler dünyasına kurban edişi gibi baba tarafından kızın kurban edilişi diğer bağlamlarda da dişilik adaylığının mitolojisidir. Brauron'daki Artemis kültünde yer, antik kızlar Aulis'teki Iphigenia 'nın Agamemnon'a kurban edilişi ve yakından ilintili olduğu diğer mitolojilerin hikayeleriyle, evlilik ve yetişkinlikle adaylık sürecini yaşardı. Bunlarla ilgili olan mitolojilerde bir yerine koyma olayı gerçekleştirilir, evliliğe ve olgunluğa giden kızlar için bir hayvan öldürülürdü. Diğer bir tanıtıcı mitoloji olarak da Theseus'un Hellen'i gibi olan kızlar Leukipides ya da Oriethiya evlenmeden önce kaçırılmışlardır. Bu mitolojilerde olduğu gibi İlahi sadece kısmen yukarıdaki dünyada Demeter'in kızı Kore için ölüm ve kaçırılışın sonuçlarını çözümlemekle kalmaz aynı zamanda İlahi Hades'in eşi olarak Kore'yi yer altı dünyasına da kurban eder. İlahi kaçırılışın acı dolu ve telafi edilemez sonuçlarının yakından ilgili olduğu bu diğer mitolojilerin aksini vurgulayarak ve cinsler arasındaki bir çatışma olarak kutsal seviyede anlatımsal bir öz geliştirir ve gelin için evliliğin problemlili olan bir yanını ortaya çıkarır¹⁹³.

Demeter, Hekate ve Persephone bir tarafta, Zeus, Helios ve Hades diğer tarafta yer aldılar. İlahi'deki açıklamalardan daha sonraki bir döneme tarihlenen antik bir kaynak, bu evliliğin kızını kaybetmesine sebep olduğundan Demeter'in hoşnut olduğu bir durum olmadığı belirtilmiştir. Bu bakımdan İlahi Homeros'un başlıca destanlarıyla zıtlaşır ve Hesiodos'on kozmolojik şiiri olan Thegonia ya da sonraki birçok Yunan dramaları ile benzer yönler taşır. İlahi'de Zeus, Olimpos için yeni olan bir evlilik şeklini Persephone'ye dayatmaya çalışır. Bu evlilik Homeros'te alışıldık olan ölümlü bir kurunun kutsal seviyede benimsenişini kapsamaktadır. Bu durum modern terimlerle; babanın hakim olduğu bir evlilik olarak sınıflandırılan "virilocal

¹⁹² Foley 1993, s.104.

¹⁹³ Foley 1993, s.104.

exogamy”, yani gelinin kocasıyla beraber yaşadığı, gelinin babası tarafından düzenlenen ve farklı iki grup arasında düzenlenen bir evlilik olarak tanımlanmaktadır. İlahi’de evliliğin dünyadaki ölümlüler arasında var olduğundan; ama bu geleneğin tanrılar arasında genelleşmiş bir kural olmadığından söz edilir. Irza geçme ya da hısımla gelişigüzel cinsel ilişki; tanrıların çoğunun doğup güçlerini kazandıkları sırada ve evrenin erken evrelerinde kutsallar arasında oluşan baskın ruh halleri olarak düşünülmektedir. Bir erkek kardeş ve bir kız kardeş olarak Zeus ve Demeter bu şekilde Persephone’yi oluşturmuşlardır. Zeus ve Hera bir erkek kardeş ve kız kardeş olmalarının yanı sıra diğer tanrılardan farklı olarak evli betimlenmelerine rağmen, özellikle evren üzerinde Zeus’un egemenliğini kurduktan sonra kutsal evlilik tutarlılığı olsa bile bu evlilik dünyadaki evliliğe benzememektedir. Kutsal bir varlık olarak tanrıların insan toplumundaki kuralları yıkma kabiliyetleri destanda kısmen tanımlanmıştır. Bu tanrılar, ölümlü bir bütünlük içinde meydana gelecek sonuçlardan da uzak durmuşlardır¹⁹⁴.

Miras ve cinsel bağıllık kutsal varlıklar arasında asla ölümlülerinkine benzer bir rol oynamamıştır. Çünkü kutsal varlıkların doğumlarına olan ihtiyaç ve soylarını devam ettirme düzenleri ölümlülerinkine benzer değildir. Olimposlu tanrılar topluluk halinde yaşadıklarından onların evlilikleri için kendi türleri arasındaki evliliği karşılayan bir terim olan “endogamous” terimi kullanılır. Dolayısıyla da bu durum onların kendi doğurdukları çocuklarından ayrılmalarını gerektirmemekteydi. Thetis gibi ana tanrıçalar, Zeus’a rakip olabilecek bir erkek çocuğun doğmasını önlemek için ölümlülerle evlendikleri zaman bile kısa süre sonra önceki konumlarına geri dönerlerdi. Persephone’nin Hades ile evliliği bu Olymposlu endogamyi ölümsüzleştiriyor gibi görünebilir. Çünkü Persephone’nin bu evliliği babanın ve annenin kardeşiyle yapılan bir evliliğdir. Hades’in coğrafik olarak ulaşılmazlığı, bu evlilikte endogamik evliliğin fonksiyonunun işlevsiz hale getirmesine neden olmuştur. Bu yüzden Persephone’nin evliliği için, ailesinin kabulünü kalıcı bir şekilde tanımayan eşyle birlikte kalmayı gerektiren “virilocal endogamy”nin aşırı bir biçimine maruz kaldığı düşünülmektedir. İlahi’nin diğer yönlerinde de olduğu gibi, gelinin bir evden diğerine geçişte sembolik bir ölümü yaşadığı bu evlilik, Persephone’yi insan yaşantısına daha yakın hale getirmiştir. İlahi’nin kaçırma olayını

¹⁹⁴ Foley 1993, s.105.

hafifleten sonucuna rağmen, Demeter ve Persephone ölüm, evlilik ve mevsimlerin acımasız döngüsü olan ölümlü sınırlamaları ile sonsuza dek damgalanmış olarak kalmışlardır. Kültlerde mevsimlerin düzenli yaşanmasını garantilemek için tanrıçalara tapınılır; ancak mevsimler Persephone'nin var olması ve ortadan kaybolmasıyla ilişkili olduğundan anne- kız arasındaki ilişki de sınırlıdır. Zeus hem annenin hem de kızının onayını almadan Persephone'yi Hades'e vermiştir. Bu durum o zamanlar Nausika'nın hayali Phaiakia'ya karşı çıkmasında olduğu gibi, insan toplumunda da sık sık söz konusu olmuştur. İlahi'deki anlatımsa Zeus kendini anne ve kızından uzak tutmaya çalıştığından Helios Zeus'un özür dileyeni haline gelmiştir. Fakat Helios'un özrü Hades'in kaçırma olayını meşrulaştırmamıştır¹⁹⁵.

Kaçırma olayı normal bir evlilik töreninde yapılan uygulamaları içerir. Kızın babası ve damat arasındaki evlilik yemini olan "engie" yi ve gelinin bir araba ile yeni evine taşınmasını içerir. Bunun yapılmasının nedeni, başlangıçta yeraltındaki dünyada beslenmediğinden dolayı gelinin birlikte yaşam anlamına gelen "synoikein" ,en azından Atinalıların meşru evliliği olarak gerekli görülen son evresine tamamiyle ulaşamayan, bir evliliğin anormalliğini vurgulamak için yapıldı. Antik bir evlilik töreninde evlenen çift kurutulmuş meyve ve çerezlerle "katachysmota" yıkanır. Gelin damadın evine vardığı zaman ise susam tanelerinden yapılmış ve muhtemelen bir düğün keki olan ayva yerd. Gelinin bu yiyeceği kabulü "trophe", gelinin üzerinde damadın otoritesinin "kreia" kabulünün bir biçimidir. Standart bir evlilik töreninin başka bir yönü de gelinin annesi tarafından meşale taşınmasıdır. İlahi'de gelin annesi olan Demeter kaçırma olayından sonra ve yalnız başına meşale taşımıştır. Persephone'nin yemek yemesi, Hades'in gelinini onurlandırmak için verdiği söz ile asıl suçunu hafiflettiği son uzlaşma anında kaçırma olayı tam olarak bir evliliğe benzemeye başlar. Persephone'nin evliliğinin tamamlanıp tamamlanmadığı açık değildir. Çünkü o Hades'in yanındayken annesi için özlem duyan isteksiz bir eş olarak betimlenmiştir¹⁹⁶.

İlahi, kabul edilebilir olan kaçırma olayını erkeklerin bakış açısına rağmen başından sonuna kadar kadın direncini vurgulamaya devam eder. Böylelikle faydalı olan kültürel bir kurumu ayrı bir yere yerleştirir. Bu kültürel kurumun yeryüzünde

¹⁹⁵ Foley 1993, s.107.

¹⁹⁶ Foley 1993, s.108.

açık bir şekilde herhangi bir gerginlik olmadan kendini devam ettirdiğini görmekteyiz. İlahi ayrıca kutsal dünyada alışıldık olmayan erkeğe yardımcılık ve ayrılığın bir derecesini gerektiren bir evliliği ilk defa kabul etmede anne kız tarafından ödenen bedeli gösterir. Ancak evliliğin bütün versiyonlarında kültürel sistemin vazgeçilmez bir parçası olduğu insani bağlamda mitolojiyi bir yere yerleştirerek anlatımın Persephone'nin evlilik ve olgunluktan kaçma kabiliyetsizliğinin yapısını gerekli hale getirir. Bunu da kutsal bir yapı için bile sınırlar dahilinde istenilebilir bir hale getirir. Her ne kadar Persephone'nin annesinden aldığı onurlar kendi eşine yardımcı olma konusunda ona engel olsa da Persephone Hades olmadan asla annesininkinden ayrı onurlar "timai" kazanamayacaktı¹⁹⁷.

Kutsal bir seviyede "exogamy"e meydan okuyuşun yön değiştirmesi arkaik Yunan toplumunda evlilik kurumunun fonksiyonlarındaki tarihsel ve mantıksal gerilimleri açığa çıkarabilmiştir. Mitolojinin sonraki versiyonlarında Persephone'nin kutsal olan eşi konusunda kayda değer bir şekilde daha istekli olduğu görünmektedir. Hatta bir versiyonda Persephone'nin annesine geri dönmeyi istemediğine de değinilmiştir. İlahi Keleos'un kızları gibi ölümlüler için aile çizgisini vurgular ve Demeter için özellikle erkek bir mirasçıyı ya da herhangi bir kadının isteyebileceği en iyi şeyin evlilik ve çocuk oluşunu vurgular. Tanrıçaların tümü farklı bir durumu temsil ederler. Onlar Demeter'in kendisinin yapmadığı gibi, üretmek için evlenmeye ihtiyaç duymazlar. Onlar bakire kalmayı da seçebilirler. Onlar ayrıca amaçları için bir çocuğun olgunlaşmasını kendilerine de mal edebilirler. İlahi'de tanrıçalar, Zeus'un kendisini korumasını isteyen Persephone gibi, ırza geçme olayına ve zulme karşı koruyucu bir erkeğe de normal olarak ihtiyaç duymazlar¹⁹⁸.

Kutsallar arasındaki ırza geçme olayı, dünyadaki ölümlülerin sahip oldukları sosyal sonuçları doğurmaz. Çünkü kutsal annelerin hem erkek hem de dişi olan çocukları evlilikle meşruluk almaksızın kutsal onurlar kazanabilirler. Hades ve Persephone'nin geri döndürülemez evliliğine rağmen, bu durum Demeter'in Olimposlu Endogamy'i canlandırma girişimleri hemen hemen hiç şaşırtıcı değildir. Hem Hades'in eşi hem de ebedi bir bakire olan Kore bir tanrıça konumundadır. İki

¹⁹⁷ Foley 1993, s.109.

¹⁹⁸ Foley 1993, s.109.

tanrıça sonuç olarak kocasının ailesi ile yaşayan ve ataerkil bir Exogamus evliliğinin, insani bir evlilik sınırları içinde kalmayı reddeder. Anne ve kızın ilişkisindeki bütün duygusal hoşnutsuzluklara yer veren bir uzlaşma meydana gelir ve Persephone hem annesinden hem de kocasından aldığı onurlarla tatmin olur. Demeter'in yarattığı kıtlık ve Hades'in Persephone'yi bırakması için Zeus'un yaptığı baskı ile zor duruma düşen Hades artık eşine tamamiyle sahip olamamaktadır. Ölümlü bir kız olmasının aksine Persephone, daha sistematik bir şekilde dağıtılan zamanına rağmen Olympos'taki tanrıçalar için var olan durumuyla daha yakından benzerlikleri olan bu evliliğinde eşinden ziyade annesi ile daha fazla zaman harcayacaktır. Persephone İlahi'de de yer aldığı üzere ölümlerin ebedi kralı olan Hades'le bir çocuk yapmaz. Ancak Persephone'nin daha sonraki mitolojilerde bir çocuğa sahip olduğu iddia edilir. Eleusis ritüellerinin sonunda Brimo olarak doğduğu söylenen Brimoların, bazen Persephone'nin, bazen Demeterin bazen de başka bir tanrıçanın oğlu olduğu düşünülür. İlahi'de dünyaya kutsama yapmak için tanrıçaların göndereceği çocuk Plutos'un Persephone'nin değil de Demeter ve İasion'nun oğlu olduğu düşünülmektedir¹⁹⁹.

İlahi'nin sınırları içerisinde Persephone'nin dünyadaki verimliliği garantilemeye yardımcı olması kocası sayesinde değil anne-babası ve özellikle de annesiyle olan ilişkisi sayesinde. Şiir kültürünün nedenleri için oluşturulmuş olabilmeye rağmen, ölümsüz bir çocuğun doğuşu üzerine değil de insanoğlunun iyileştirilmesinin kabulüne vurgu yapar. En önemlisi de Demeter'in Persephone'nin evliliğine karşı durması ona evrende merkezi bir rol vermektedir. Yeraltının erişilmez dünyasına sıkışan Persephone normal bir evlilikte olması gerektiği gibi eşine katılmaktan ziyade, hiyerarşik şekilde kutsal babası ve kocası tarafından göklerdeki ve yeraltındaki dünya arasındaki ayrılığı güçlendirir. Zeus'un ilk planı başlangıçtan beri acımasız bir şekilde durumu verimsizleştirmektir. Şiir asla hikayenin nihai sonucunu Zeus'un planladığını göstermez; ama olayın Zeus'un üzerine yıkıldığını da vurgular. Olayların Zeus'un umduğu gibi gitmediği ve yaşanan olayların kıtlığın krizlerini yeniden çözmek için gerekli olan yeni bir yaklaşım gerektirdiği açıktır. Destanla paralel olmayan bir tarzda Demeter başlangıçta kıtlıktan

¹⁹⁹ Foley 1993, s.110.

vazgeçmeyi reddeder. Zeus'un isteklerini görmezden gelir. Zeus da Persephone'yi geri getirmesi için talimat verir. Hades Persephone'nin kalıcı gidişine hile ile engel olur. Metin Zeus'un Hades'in bu tavrını onaylayan bir tutum sergilemez. Eğer Zeus yer altı dünyası ile Olympos arasında bağlantılı olan bir evlilik planlamış olsaydı, ne bu olayın gizliliğine ne de Demeter'in kızından bu şekilde ayrılmasına gerek kalacaktı. Normal bir Olymposlu evlilikte olduğu gibi Persephone'nin anne-babasına nihayetinde ulaşmasını sağlayan şey Demeter'in mücadelesidir. Buna rağmen Hades yer altı dünyasında erişilmez olarak kalmaya devam eder. Misterleri oluşturan ve ölümlülerin ilişkilerini kendine yönelik değiştiren de Zeus değil Demeter'dir. Olympos'ta ve dünyadaki yeryüzünde hem kutsal annesinin hem de Hades'in onurlarını kazanma yoluyla kalıcı bir şekilde ilişkilendirilen Persephone aktif bir şekilde evrenin katmanlarını birleştirir, misterler ve onların insanoğluna olan faydaları hakkında sözler verebilir. Demeter ve Persephone en sonunda diğer ilahilerdeki görevleri gibi, daha büyük güçler kazanmadan önce özerkliklerinin bir kısmını kaybedip yeni güçler kazanırlar. Kadınlar konusundaki yoğun ilişki, Olympos diplomasisinin düzenli bir halini asla almayacaktır ve Demeter'in insanlarla tanrılar arasındaki onur döngüsünün kıtlık yoluyla kırılması Zeus'un erkek kutsallar arasında kızını özgürce değişmesinin bir engeli olmasıyla da paralellik taşır. İlahi sonradan çelişkili bir şekilde Persephone'nin evliliğini kaçınılmaz ve gerekli kılar. Buna karşın bu evliliğin sonucu, temelde Zeus tarafından oluşturulan bir kurumun önemli bir değişimini sağlamıştır²⁰⁰.

²⁰⁰ Foley 1993, s.111-112.

SONUÇ

Tarımın özellikle de buğdayın tanrıçası olarak Demeter tapınımına Kıta Yunanistan'nın hemen hemen her bölgesinde rastlamak mümkündür. Her ne kadar hasat tanrıçasının rahibelerinin görevi gelin ve damat adaylarına evlilik sırlarını vermek olsa da aslında tanrıça hiç evlenmemiştir. Henüz çok gençken kendisine sevdalanan erkek kardeşi Zeus ile yaşadığı gizli aşktan Kore ve şehveti ile tanınan İakkos adında iki çocuk doğurmuştur. Bunların dışında tanrıça, Kadmos ve Harmonia'nın düğün törenlerinde aşık olduğu İasion ile olan birlikteliğinden Plutos'u doğurmuştur.

Demeter, bitki dünyasını ya da daha özel bir anlatımla; baharda yeniden doğmak üzere yazın ölen tohumu kişileştiren sevgili kızının kaybının yasını tutmaktadır. Yunan söylencelerinde kaybolan kişi olarak tanrıçanın kocası ya da aşığı değil kızından söz edilir. Tanrıçanın kızı da onun gibi tarım tanrıçasıdır. Çağdaş anlatımların da aktardığı üzere, Demeter ve Kore aynı doğal döngünün birer parçasıdır.

Kore çiçek toplarken yer yarılmış ve bu yarıktan çıkan yer altı tanrısı Hades tarafından kaçırılmıştır. Üzgün tanrıça kızını karada ve denizde gidebildiği her yerde aramış ama bulamamıştır. Kızının başına gelenleri Güneş'ten öğrenince kızına ulaşmanın imkansız olduğunun anlamış ve tohumları yeşerteceği yerde toprağın içinde tutup çürümeye terk etmiştir. Zeus kore'yi yeraltından getirmezse insan soyu açlıktan ölecektir. Demeter ve Hades arasında Persephone için hakemlik yapan Zeus, Persephone'nin yılın üçte ikisini annesi ile geri kalan üçte birini de Hades ile geçirmesine karar verir.

Demeter kızını sevinçle kucaklayıp Olympos'a dönmeye razı olur. Yeryüzünden ayrılmadan önce de Triptolemos, Eumolpos, Keleos ve Diokles'e misterlerini öğretir. Eleusisliler, Persephone'nin her yıl ölüş ve dirilişini yani her yıl yeraltına iniş ve yeraltından çıkışını Demeter ve Persephone adına yaptıkları dinsel törenlerde yeniden canlandırılmaktadırlar.

Demeter tarım külrürünü her yere yaymakla görevlendirdiği Eleusisili yardımcısı Triptolemos'a buğday tohumu, tahta bir saban ile yılanların çektiği bir araba vermiş ve onu insanoğluna tarımı öğretmesi için göndermeden önce de Rarian

Ova'sında eğitmiştir. Bazı söylencelerde Triptolemos'un Kral Raros'un oğlu olarak adlandırılmasının sebebi de budur.

Demeter'in ödüllendirdiği insanlardan biri de tanrıçaya Kephisos Nehri yakınlarında yardım eden Phytalos'tur. Tanrıça ona Attika'daki ilk incir ağacı fidanını vererek bu ağaçtan nasıl ürün alınacağını öğretmiştir.

Kore, Persephone ve Hekate belirgin bir biçimde yalnızca kadınların tarım kültürünü icra ettikleri zamanda; sırasıyla bakire, Nympha ve yaşlı kadın olarak üçlü tanrıçalar olarak adlandırılmışlardır. Söz konusu üçlemede Kore yeşil buğdayı, Persephone sararmış ve biçilmeye hazır olan başağı, Hekate ise harmanlanan buğdayı temsil eder.

Persephone'nin Hades tarafından zorla kaçırılışı, Hellen üçlü tanrıalarının Hellenistik Çağ öncesi üçlü tanrıçaları ile yaptıkları zoraki evliliklerin anlatan mitolojinin bir parçasını oluşturur. Bu evliliklerden biri Zeus ve Hera arasında, bir diğeri Zeus ya da Poseidon ile Demeter arasında ve sonuncusu da Hades ile Persephone arasında yapılan evliliklerdir. Anlatılan mitolojiler, ilkel çağlarda kadınların egemen oldukları tarım kültürünün erkekler tarafından nasıl zorla ele geçirildiğini gösterir.

Hellenistik çağ öncesine ait olan ve erkeklerin bir höyükten kazmalarla ya da Toprak Ana'nın kafasını kazmalarla açarak Kore'yi yeryüzüne çıkarma şeklinde vazo resimlerindeki betimlerde yer alan bu gelenek kırsal bölgelerde Klasik Çağ'a kadar devam ettirilmiştir. Ayrıca kadın şekli verilen mısır kuklalarının sonbaharda hasadı yapılan tarlalara gömülmesi ve ilkbaharda tarlalardan çıkarıldıklarında yeniden filizlenmesini konu alan ritüeller de Kore'nin mitolojisine dayandırılmaktadır.

Demeter'in Eleusisi Misterleri olarak adlandırılan gizli tapınımı, ilkçağ dünyasında yaygın bir uygulama alanı bulmuştur. Tanrıçanın evlatlık olarak seçtiği Eleusisli Triptolemos ve ya Demophon, tarım kültürünün yanı sıra tanrıçanın ritüellerini de her yere yaymayı başarmıştır. Triptolemos'un kurucusu olduğu Thesmophoria Bayramı, her yıl Ekim ayının dokuzuncu gününden on üçüncü gününe kadar kutlanmıştır. Bu törenlerde Demeter'e kurban olarak domuz yavruları adanmaktaydı. Domuz yavrularının kurban edilme nedeni ise ekinlere verdikleri zararın cezası olarak algılanmaktaydı.

Demeter ve Persephone mitolojisinde tanrıçaların yeniden bir araya gelişleri; tanrıçaların yer altı dünyası, cennet ve dünya arasında; insanlarla tanrılar arasında değiştirilen ilişkileri ve bazı insani kurumların kökenini açıklar.

Demeter ve Persephone mitolojisinin en erken versiyonunu Homeros'un Demeter için yazdığı İlahi'de bulabilmekteyiz. Bu İlahi'nin öykü yapısı, Persephone'nin yeraltına iniş ve çıkışını açık bir şekilde zirai yıl ile ilişkilendirmez. Ayrıca bu tanrıların mitolojilerini de mevsimlerin kökenini açıklamak için kullanmaz.

İlahi'de Demeter, Zeus ile mücadelesinde son kart olarak kıtlığı oynamaktadır. Çünkü tanrıça kutsal bir yapı olarak zaten mevsimlerin getiricisidir. İlahi'de Persephone'nin dönüşünün baharın gelişine neden olması veya Persephone'nin dönüşü ile baharın gelmesi ilişkilendirilmez. Çünkü baharın geliş Persephone'nin dönüşünden öncedir.

Demeter ve Persephone'ye ilkbahar çiçekleri ile birlikte gelecekte her yıl yeniden kavuşacağına inanmaktadır. Bu mevsimsel döngünün, sözü edilen düzenin bir göstergesi olduğu düşünülür. Ancak Persephone'nin yeraltından ne zaman ayrıldığı da tam olarak bilinmemektedir.

Persephone'nin dönüşü ile verimliliğin yeniden oluşturulması; aday olan insanların evlerini Plutos'un ziyaret etmesi ve misterlerin adaylara sunduğu armağanlarla yakından ilişkilidir.

Misterlerin kuruluşunu açıklamak her zaman önemli bir konu olmuştur. Fakat Attik-Eleusisli olduğu bilinen birçok mitolojik versiyonda; Homeros'un İlahi'sinde de olduğu gibi, Demeter'in kızını kaybettikten sonra nerede olduğunu tanrı Helios ve Hekate'den değil de daha sonra tarım ve misterlerle ödüllendirdiği insanlardan öğrendiğini doğrulamaktadır. İtalya ve Yunanistan'daki birçok bölge, kendi yerel mitolojik versiyonlarında Demeter'e yardım ettiklerini ve bu yardımları karşılığında da tanrıçanın onları ödüllendirdiğini ileri sürerler. Hatip İsostrates de Demeter'in sadece aday olanların erişebileceği kazanımlar için misterleri minnettarlıkla kurduğunu anlatır. Çünkü Demeter kibar ve merhametli bir kişiliğe sahiptir.

Demeter'in Eleusisli yardımcısı Triptolemos'u görevlendirmesi ve onu Rarian Ova'sında eğitmesi, Atina ve Eleusis'in tanrıların insanoğluna sunduğu en

büyük faydalar olan tarım ve misterlerin merkezi olduğu yönündeki iddalarını güçlendirmektedir.

Demeter ve Persephone mitolojisinin diğer bütün versiyonlarında rol oynayan konukseverlik motifi, Persephone'nin geri dönüşü ve destansı yolculuğun umulan bir parçası ve merkezidir.

Homeros'un İlahi'sinde de aktardığı üzere; Demeter Eleusis'teki tapınağının kuruluş aşamasından sonrasına kadar dinsel törenlerinde Eleusislileri yönlendirmez. Asıl olarak Eleusis'teki Demeter kültü, insanoğluna yeni fırsatların sunulması için değil kızgın tanrıçanın gönlünü almak için oluşturulduğu da anlatılmaktadır. İlahi'de Demeter'in kızını aramak için dünyayı seçmesinin ve dünyada kalmayı istemesin, insani olan durumun ötesinde kutsal anlamda yıkılışın ifadesi olduğunu vurgular. Çünkü Demeter kızının yeraltında olduğunu ve ona ulaşmanın herhangi bir yolu olmadığını da bildiğinden kutsal görevlerini dünyaya yaptığı yolculuk sırasında belirli bir yapıya sahip olmaksızın bırakır. İlahi'de Demeter'in öfkesinin nasıl olduğundan söz edilmezken, Zeus'a duyduğu öfke açıkça ifade edilmektedir.

Demeter'in hasta olan Demeophon'u iyileştirme girişimi ve onu iyileştirme nedeni İlahi'de açıklanmaz. Demeter kızını kurtarma amacındaki öngörüsünü asla yitirmemiştir. Ancak İlahi'de Demeter'in dünyada bulunduğu süre içinde Demophon olayı ile Persephone'yi arayışının Tanrıçanın kafasını belli bir süreliğine karıştırdığından da söz edilir.

Genel anlamda sözlü öyküler herhangi bir olayın nedenlerinden çok sonuçları üzerinde daha çok yoğunlaşmaktadır. Demeter kültü dünyada olduğundan ve tanrıçanın da kendi kültürünün temellerini açıklamaya çalıştığı için yeryüzüne indiği idda edilmektedir.

Demeter ve Persephone mitolojisinde yer alan eksikler Eleusis'teki ritüellerin doğası ve gizliliği ile kısmen ilişkilendirilebilir. İlahi, misterlerin yalnızca insanoğlu için tanrılar tarafından sunulan onurların sonuçlarını açıklamakla kalmaz aynı zamanda misterleri mümkün kılan, evreni yeniden düzenleyen son uzlaşmanın ve iki tanrıçanın yaşantısının tamamını oluşturur. İlahi'de insanoğlunun cahilce ve aptalca davranmalarına rağmen yabancılara karşı iyi davrandıkları ve misafirperver oldukları için misterleri kazandıklarından söz edilir. İlahi misterlere katılan adayların yerine

getirdikleri ritüeller hakkında herhangi bir şey söylemez; ama aday olan insanların kazandığı bu dikkate değer faydaların misterlerde öğretilme nedenlerini açıklar.

Yapısal özellikleri ile farklı olan İlahi; ölümlülerin kutsallığı asla anlayamayacak olmalarına, kutsallığın kısmen veya geçici bir şekilde insani olmaktan öteye götürülemeyeceğinin bilinmesine rağmen misterleri oluşturan şeyin iki dünyanın tek bir noktada birleşmesi olduğunu ileri sürer. Persephone'nin dönüşünün anlatımında tek noktada birleşmesi, misterlerin armağanı, dünyadaki verimliliğin yenilenmesi üzerine dünyanın döngüsü ve dinsel törenlerin kabulü ile aralarındaki bağlantıyı açıklar.

Kıtlık kavramı ile Persephone'nin yeniden görünüşü ve ortadan kayboluşu birbiri ile bağlantılı değildir. Çünkü İlahi, kıtlığın kökenine ruhani bir yorum getirmiştir. Yani misterlerin kutsal olan yaşantı ile insani olan yaşantının bir noktada birleşmesinin ve kutsal acı çekişin bir ürünü olduğu yönünde bir idda da vardır.

Demeter ritüelleri, insanoğluna başlangıçta korku ve merakla karışık duyguları sonuçta ise mutluluğu sunar. Bu durum Mystes'ten Eoptes'e geçişle paralel olan ritüeller içinde adaylığın iki aşaması yoluyla Eleusislilere verilmiştir. Demophon ile ilgili olan bölüm; kıtlıktan önce oluşturulan İlahi için, ölümlüler ile tanrılar arasındaki köklü bariyerlerin yıkılışını ve insanoğlunun ölümsüzleşmesinin imkansızlığını göstererek misterler için uygun bir ortam oluşturmuştur.

Demeter ve Persephone mitolojisinin bütün ayrıntıları, tanrıçaların ölümlülerle olan ilişkileri sonucu oluşturdukları misterlerle daha etkili bir biçimde şekillenmiştir. İlahi, bütün insanlar için Demeter ve Persephone mitolojisinin ruhani boyutlarına vurgu yaparak günümüze kadar gelen mitolojik versiyonları kozmolojik ve teolojik üslupta bir derinlikle geliştirmiştir.

KAYNAKÇA

- Anadolu 1989 M.U.Anadolu, “Batı Anadolu’da Bulunan Demeter ve Khitonien Tanrılar Tapınakları”, *Data 6. Araştırma Sonuçları*, s. 121-139 Ankara.
- Boardman1996 J. Boardman, *Greek Sculpture The Archaic Period*, Londra.
- Boardman 2002 J.Boardman, *Kırmızı Figürlü Atina Vazoları Arkaik Dönem*, İstanbul.
- Boardman 2005 a J.Boardman, *Yunan Sanatı*, İstanbul.
- Boardman 2005 b J.Boardman, *Yunan Heykeli Klasik Dönem*, İstanbul.
- Boardman 1989 J.Boardman, *Athenian Red Figure Vases The Classical Period*, New York.
- Brumfield1976 A.C.Brumfield, *The Attic Festivals of Demeter and Their Relation to The Agricultural Year*, New Hampshire.
- Bayladı 2005 D.Bayladı, *Mitoloji Sözlüğü*, İstanbul.
- Can 1997 Ş.Can, *Klasik Yunan Mitolojisi*, İstanbul.
- Erhat 2008 A.Erhat, *Mitoloji Sözlüğü*, İstanbul.
- Estin-Laporte 2008 C.Estin-H.Laporte, *Yunan ve Roma Mitolojisi*, İstanbul.
- Eliade 2003 M.Eliade, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi Taş Devrinden Eleusis Misterlerine*, İstanbul.

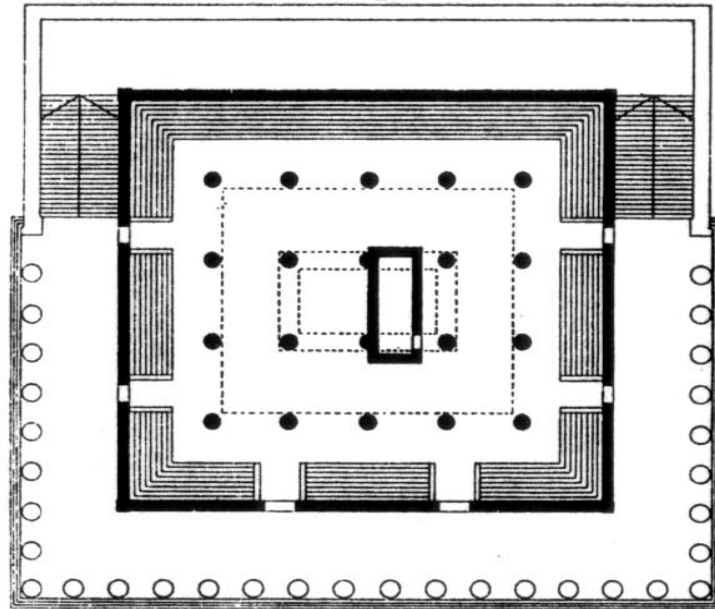
- Foley 1993 H.P.Foley, *The Homeric Hymn to Demeter Translation, Commentary and Interpretive Essays*, New Jersey.
- Frazer 2004 J.G.Frazer, *Altın Dal*, İstanbul
- Grimal 1997 P.Grimal, *Mitoloji Sözlüğü Yunan Ve Roma*, İstanbul.
- Graves 2004 R.Graves, *Yunan Mitleri*, İstanbul.
- Hamilton 2009 E.Hamilton, *Mitologya*, İstanbul.
- Hançerlioğlu 1975 O.Hançerlioğlu, *İnanç Sözlüğü*, İstanbul.
- Karaosmanoğlu 2005 M. Karaosmanoğlu, *Mitoloji ve Ege'nin Tanrıları*, Erzurum.
- Rosenberg 2006 D.Rosenberg, *Dünya Mitolojisi Büyük Destan ve Söylenceler Ontolojisi*, Ankara.
- Richter 1984 G.Richter, *Yunan Sanatı*, İstanbul.
- Tomlinson 1996 R.A.Tomlinson, *Greek Architecture*, Londra.
- Thomson 1995 G.Thomson, *Tarih Öncesi Ege I*, İstanbul.
- Wycherley 1993 R.E.Wycherley, *Antik Çağda Kentler Nasıl Kuruldu?*, İstanbul.

LEVHALAR LİSTESİ

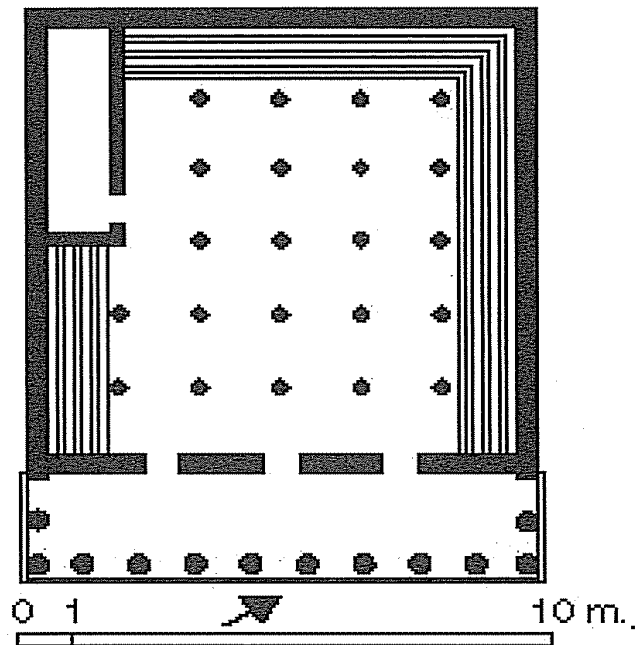
- Levha Ia: Telesterion Tapınak Planı (Foley 1993, s.79, resim 6)
- Levha Ib: Telesterion Tapınak Planı (Karaosmanoğlu 2005, s.179, resim 92a)
- Levha IIa: Telesterion Tapınak Planı (Karaosmanoğlu 2005, s.179, resim 92b)
- Levha IIb: Sicilya Selinus C Tapınak Planı (Richter 1984, s.18, resim 11)
- Levha IIIa: Priene Demeter Tapınak Planı (Anadolu 1989, s.130, resim 1)
- Levha IIIb: Pergamon Demeter ve Persephone Tapınak Planı (Anadolu 1989, s.131, resim 3)
- Levha IVa: Çatalhöyük'ten İdol (Karaosmanoğlu 2005, s.176, resim 84a)
- Levha IVb: Alacahöyük'ten Altın Plaka (Karaosmanoğlu 2005, s.176, resim84b)
- Levha Va: Urartu Giyimli Plakası (Karaosmanoğlu 2005, s.177, resim 87)
- Levha Vb: Myken Fildişi Yontular (Karaosmanoğlu 2005, s.177, resim 88)
- Levha VIa: Peploslu Demeter (Karaosmanoğlu 2005, s.180, resim 93)
- Levha VIb: Peploslu Demeter (Karaosmanoğlu 2005, s.180, resim 94)
- Levha VIIa: Demeter ve Persephone (Karaosmanoğlu 2005, s.184, resim 102)
- Levha VIIb: Peploslu Kore (Boardman 1996, s.111, resim 115)
- Levha VIIIa: İonialı Kore (Boardman 2005, s.93, resim 77)
- Levha VIIIb: Lokri'den Adak Kabartması (Richter 1984, s.200, resim339)
- Levha IXa: Lokri'den Adak Kabartması (Boardman 2005, s.179, resim172)
- Levha IXb: Demeter ve Persephone Kabartması (Foley 1993, s.77, resim 2)
- Levha Xa: Eleusis Kabartması: (Boardman 2005, s.187, resim 144)
- Levha XIa: Eleusis'ten Adak Kabartması (Boardman 2005, s. 109, resim 171)
- Levha XIIb: Parthenon Alınlık Figürleri (Boardman 2005, s.149, resim 138)
- Levha XIIa: Eleusis'ten Demeter (Boardman 2005, s.179, resim 137)
- Levha XIIIa: Sicilya'dan Demeter (Boardman 2005, s.171, resim 161)
- Levha XIVa: Knidos Demeter'i (Boardman 2005, s.162, resim 151)
- Levha XVa: Hestia Guistiniani (Boardman 2005, s.89, resim 74)
- Levha XVIa: Demeter Cherchel (Boardman 2005, s.223, resim 208)

Levha XVIIa: Kore (Sapho) Albani	(Boardman 2005, s. 223, resim 210)
Levha XVIIb: Kapitol Demeter'i	(Boardman 2005, s.224, resim 212)
Levha XVIIIa: Grimani Heykelcikleri	(Boardman 2005, s.218, resim 196)
Levha XVIIIb: Grimani Heykelcikleri	(Boardman 2005, s.218, resim 196)
Levha XVIIIc: Grimani Heykelcikleri	(Boardman 2005, s.218, resim 196)
Levha XIXa: Eirene ve Plutos	(Richter 1984, s.116, resim 189)
Levha XXa: Demeter, Persephone ve Triptolemos resim 101)	(Karaosmanoğlu 2005, s.183, resim 101)
Levha XXb: Demeter, Persephone ve Triptolemos resim 99)	(Karaosmanoğlu 2005, s.182, resim 99)
Levha XXIa: Demeter'in Olypos'a Dönüşü	(Karaosmanoğlu 2005, s.178, resim 91)
Levha XXIb: Demeter ve Triptolemos	(Boardman 2002, s. 108, resim 154)
Levha XXIIa, b: Demeter ve Kore	(Foley 1993, s.80, resim 7)
Levha XXIIIa : Demeter ve Triptolemos	(Boardman 2002, s.175, resim 309)
Levha XXIVa: Persephone'nin Yeryüzüne Çıkışı	(Boardman 1989, s.69, resim 121)
Levha XXIVb: Triptolemos	(Boardman 2002, s.124, resim 189)
Levha XXVa: Persephone ve Hades	(Boardman 1989, s.121, resim 239)
Levha XXVb: Triptolemos	(Boardman 1989, s.164, resim 315)
Levha XXVIa: Demeter, Persephone ve Triptolemos resim 392)	(Boardman 1989,s.204, resim 392)
Levha XXVIb: Triptolemos	(Boardman 1989, s.20, resim 10)
Levha XXVIc: Persephone	(Boardman 1989, s.26, resim 20)
Levha XXVIIa: Hades'in Persephoneyi Kaçırışı	(Foley 1993, s.76, resim 1)
Levha XXVIIIa: Kernos	(Karaosmanoğlu 2005, s.184, resim 95)
Levha XXVIIIb: Kernos	(Karaosmanoğlu 2005, s.184, resim 96)
Levha XXVIIIc: Kernos	(Karaosmanoğlu 2005, s.184, resim 97)

LEVHA I

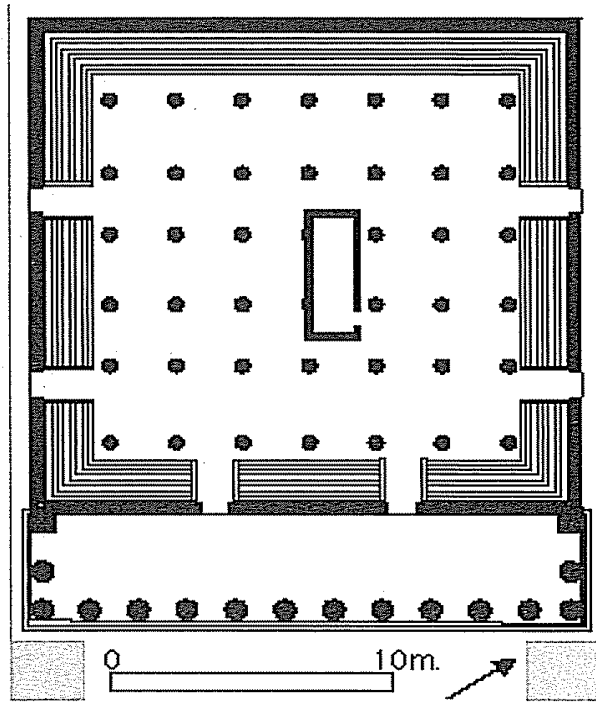

a

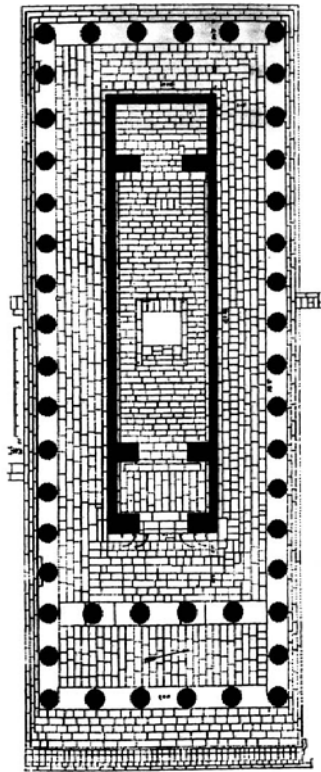

b

LEVHA II

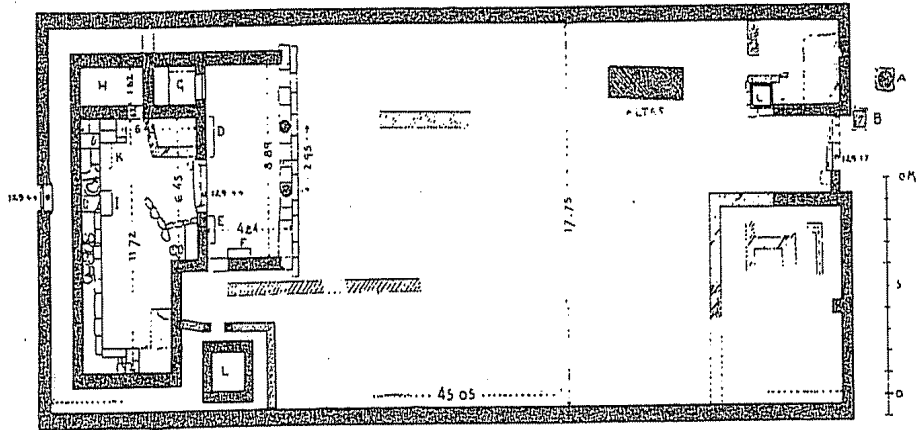

a

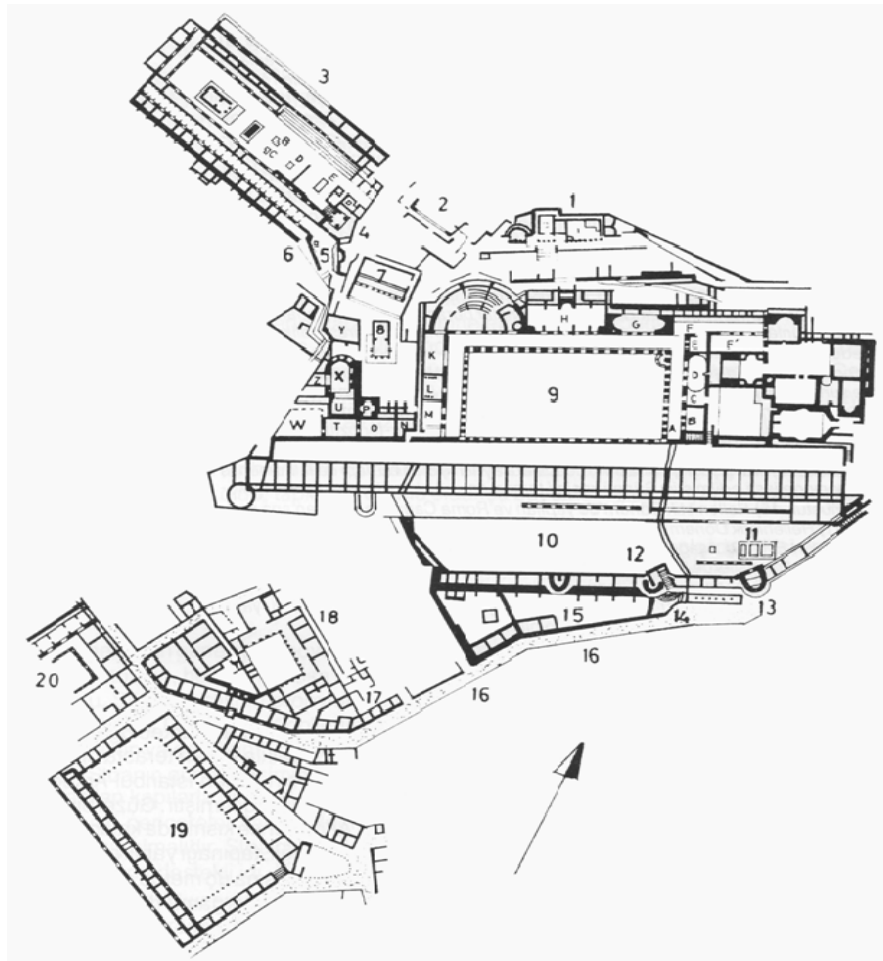

b

LEVHA III

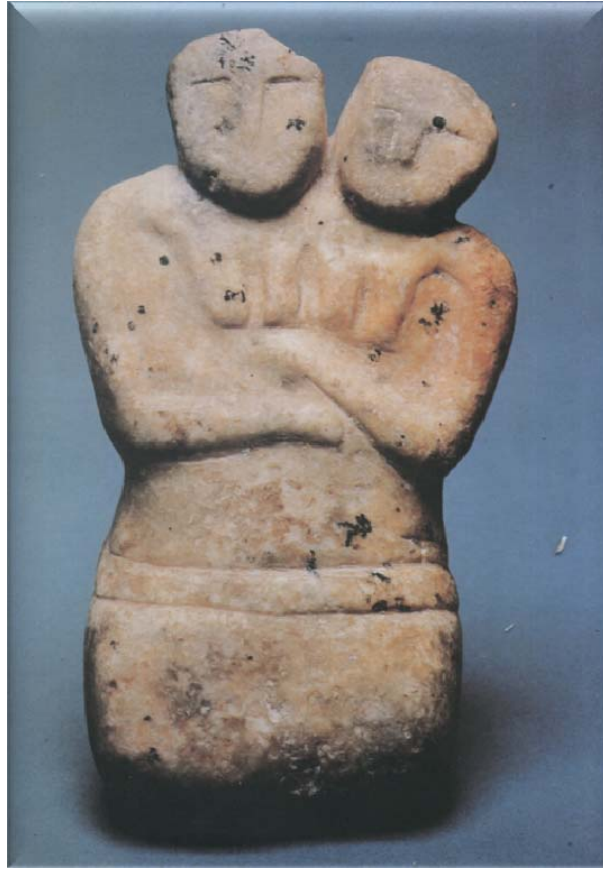

a

b

LEVHA IV

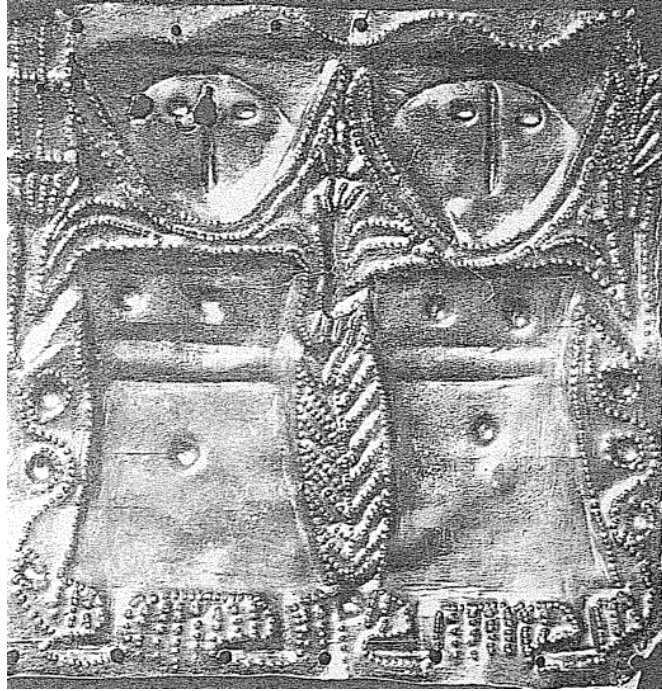

a

b

LEVHA V

a

b

LEVHA VI

a

b

LEVHA VII

a

b

LEVHA VIII

a

b

LEVHA IX

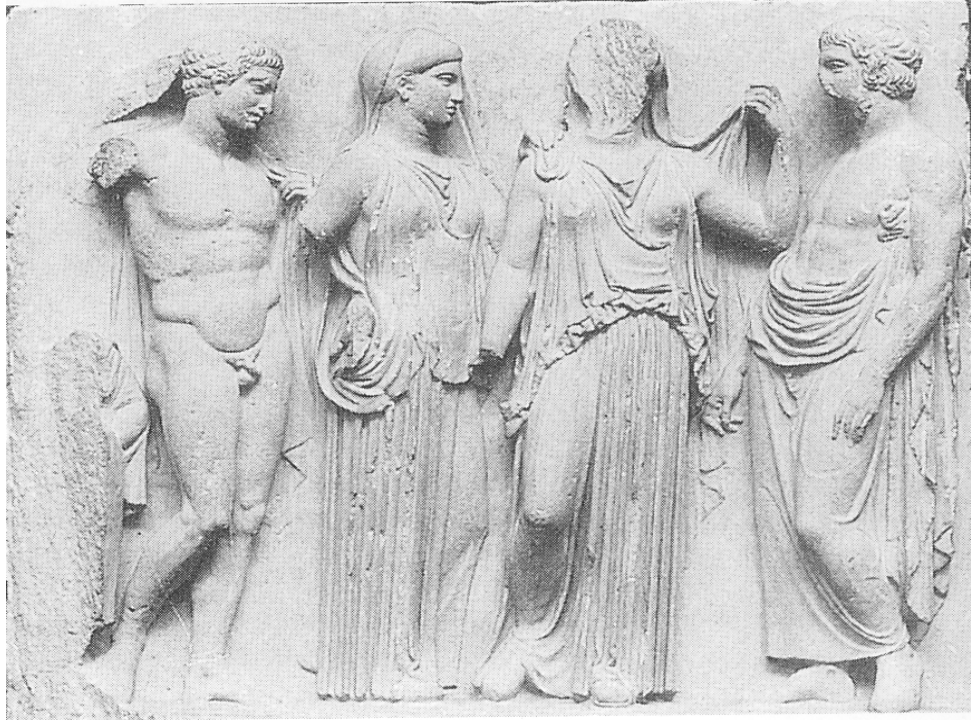
a

b

a

a

b

a

LEVHA XIII

a

a

LEVHA XVI

a

LEVHA XVII

a

b

LEVHA XVIII

a

b

c

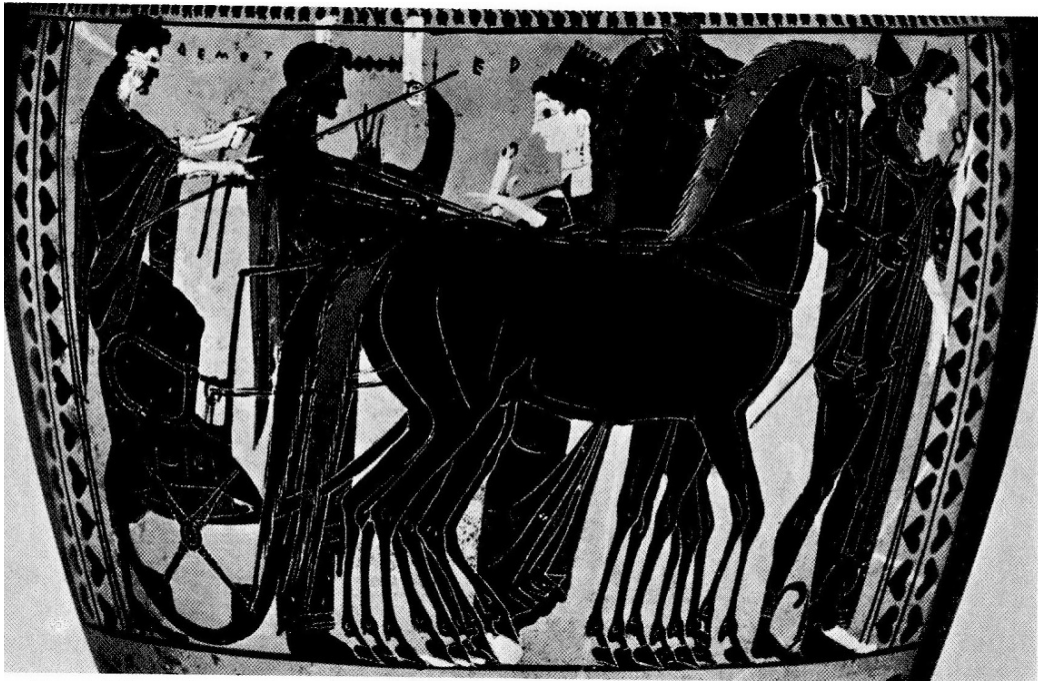
a

a

b

a

b

a

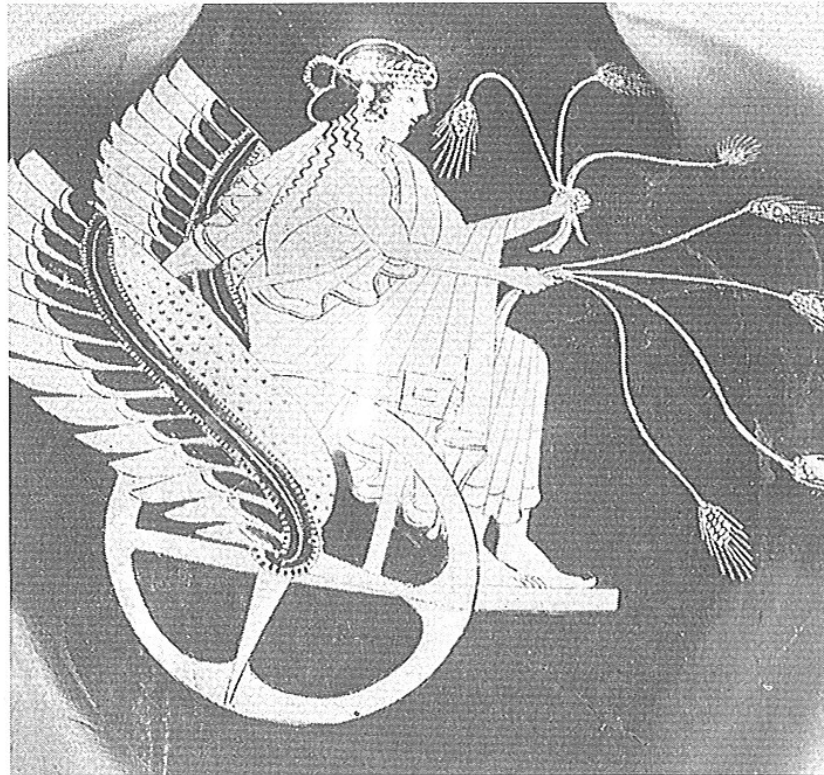
b

a

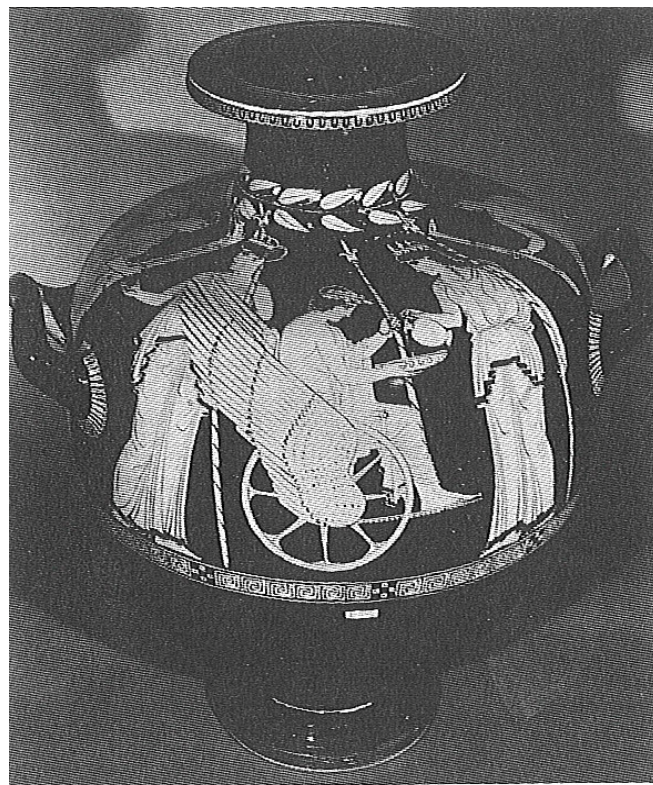
a

b

a

b

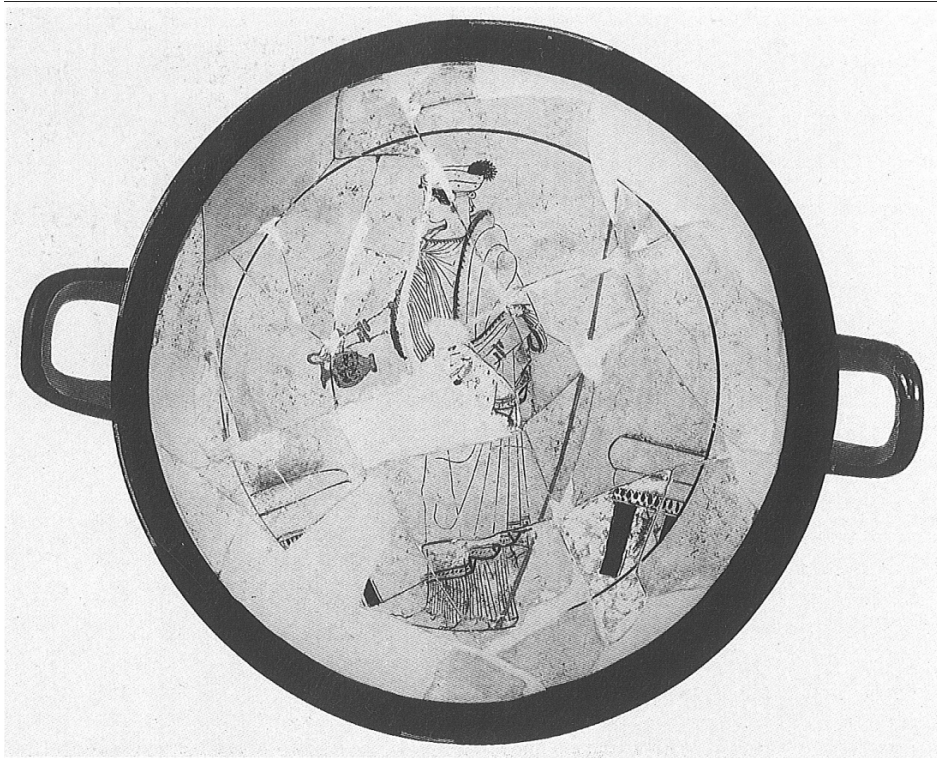

a

b

LEVHA XXVII

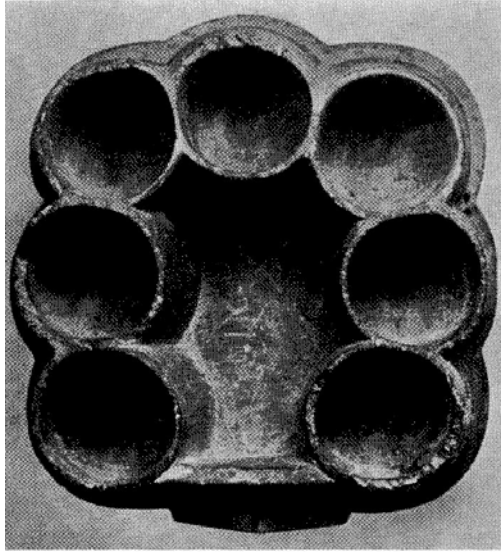

a

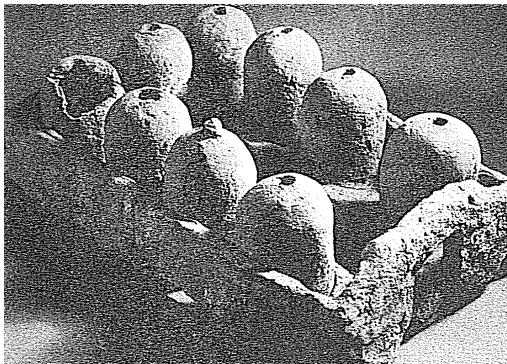

b

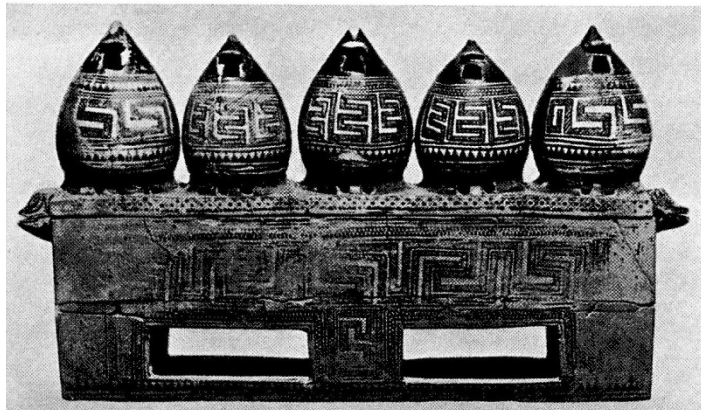
LEVHA XXVIII

a

b

c